NEVŞEHİR

ISSN: 1305-6697

KÜLTÜR VE TARİH ARAŞTIRMALARI

Aralık 2005 • Yıl: 1 • Sayı: 4

Dellalzade Hacı Osman Efendi
Kuruluş Efsaneleri
Fişenkçi Camii Kitabeleri
Tezhip Sanatı
Yeraltı Şehirleri
Halk Şairi Cahit Tuncer
Kayıp Şehir SOBESOS
Neşet Günal
Damat İbrahim Paşa Vakfiyesi
ENEĞİ Üzerine Çeşitlemeler
Kapadokya Krallığı
Define Avcıları
Melavbululu

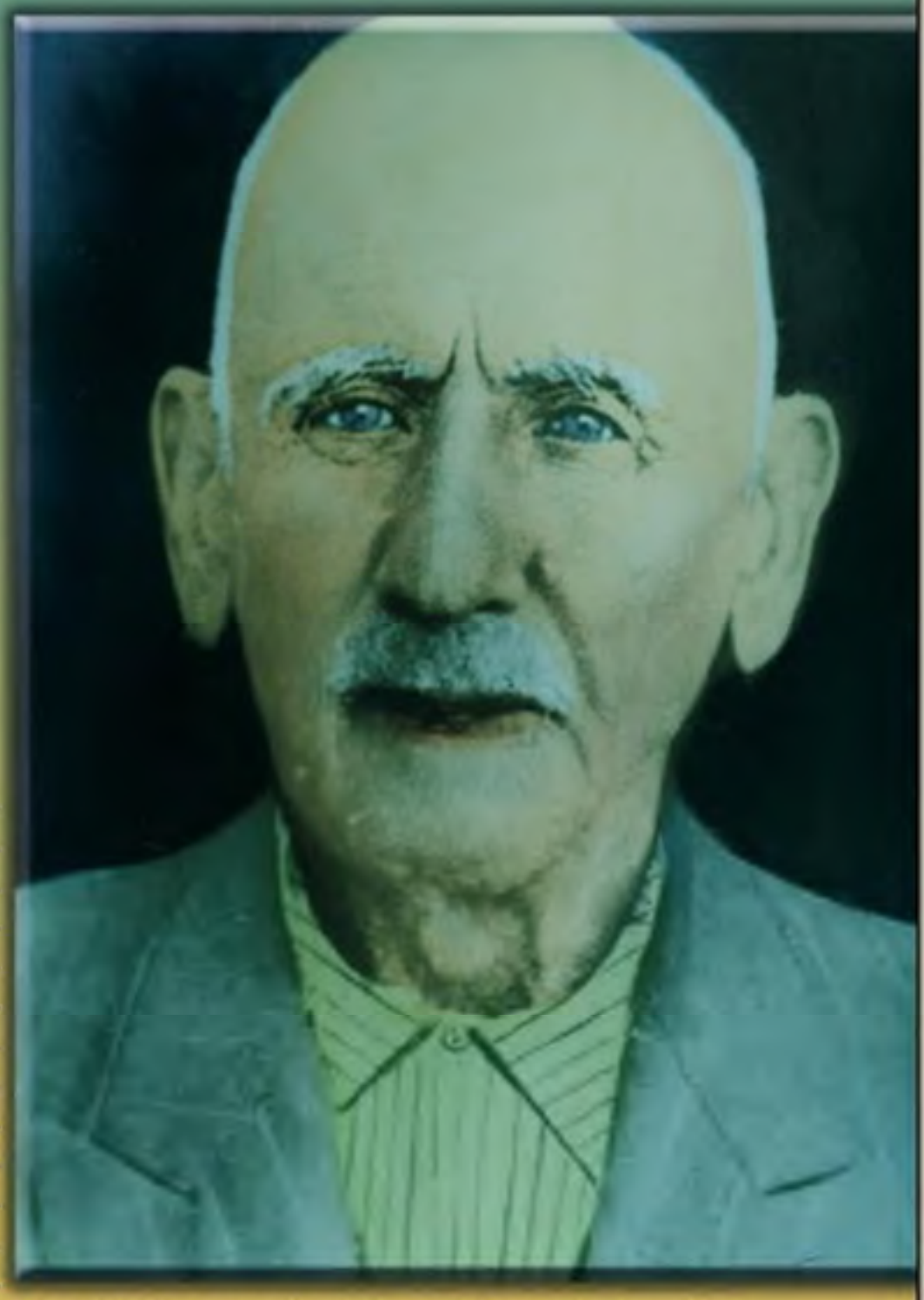

4 Eylül 1919 Sivas Kongresi Nevşehir Delegesi Dellalzade Hacı Osman Efendi

NEVŞEHİR BELEDİYESİ

NEVŞEHİR
Kültür ve Tarih Araştırmaları
Aralık 2005 Sayı: 4

İMTİYAZ SAHİBİ
Nevşehir Belediyesi Adına
Hasan ÜNVER
Nevşehir Belediye Başkanı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Yusuf KAYA

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Celal KORKMAZER

YAYIN KURULU
Mustafa KAYA
Celal KORKMAZER
Hüseyin SEVİNDİK
Dr. Levent ULUĞLAR

DANIŞMA KURULU
Prof. Dr. Emrullah GÜNEY
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK

GRAFİK TASARIM
Yasin VARIŞLI

KAPAK TASARIMI
Hasan TEMUR
İbrahim AKBAY

TEKNİK ÇALIŞMA
Nevşehir Belediyesi
AR-GE Servisi
&
Sosyal ve Kültür İşleri Servisi

İLETİŞİM
Nevşehir Belediyesi
Sosyal ve Kültür İşleri Servisi
Tel: 0 384 213 86 93
Faks: 0 384 214 07 97

GRAFİK / BASKI
UYUM AJANS
Tel: 0 312 229 39 72
Fax: 0 312 229 31 07
www.uyumajans.com.tr

www.nevsehir.bel.tr
baskan@nevsehir.bel.tr
ckorkmazer@nevsehir.bel.tr

İ Ç İ N D E K İ L E R

Birinci Yılında Nevşehir Kultur ve Tarih Araştırmaları Dergisi 2
Hasan ÜNVER

Dellalzade Hacı Osman Efendi 4

Soz Uçar Yazı Kalır 5
Prof. Dr. Fuat YÖNDEMLİ

İlçe Merkezlerinin Kuruluş Efsaneleri 8
Hüseyin SEVİNDİK - Kultur Araştırmacısı

Fişenkçi Camii Kitabeleri 13
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK

Tezhip Sanatı 17
Doç. Dr. Faruk TAŞKALE

Yeraltı Şehirleri 21
Mustafa KAYA - Öğretmen

Halk Şairi Cahit Tuncer 25
Dr. Levent ULUĞLAR

Kayıp Şehir SOBESOS 27
Halis YENİPINAR – Nevşehir Muze Muduru

Bir PORTRE Neşet Gunal 33
Prof. Dr. Kemal İSKENDEROĞLU

Damat Ibrahim Paşa Vakfiyesi 41
Ömer Nevsuhan ÇİFTÇİOĞLU - Araştırmacı/Yazar

ENEĞI Uzerine Çeşitlemeler 43
Prof. Dr. Emrullah GÜNEY

Kapadokya Krallığı 45
Demir KUMANOĞLU - Kamu Yonetimi Uzmanı

Bulgaristan Turkleri ve Nevşehir Sağlık Inançlarındaki Ortaklıklar 49
Dr. A.Tuncay GURBUZ

Nevşehir'de Goçler Tarihine Kısa Bir Bakış 52
Bahadır DEDEOĞLU - Araştırmacı

Hazine Avcıları 53
Cemal GÜRSOY - Çevre Mühendisi

Melavbululu 55
Dr. Ferit İLKTÜRK

Yorenin Doktor Bitkisi 57
Bahadır DEDEOĞLU - Araştırmacı

Geçmişten Mali Hulleler 58
A.Rıza KIR - Esnaf

Yayınlarda Kapadokya 60
M. Soner MENEKŞE - Rehber

Basında NEVŞEHİR 61

YAYIN İLKELERİ
1. Makalelerde sorumluluk yazarına aittir.
2. Makalelerin disket veya CD ile gönderilmesi tercih edilmektedir.
3. Makalelerde, dipnotlar ve kaynakların makalenin sonunda gösterilmesi uygundur.
4. Makalelerde, sayfa sınırı yoktur, konular ayrıntılı işlenebilir.
5. Makalenin yayınlanmasına, yayın kurulunda görüşülerek karar verilir.
6. Gönderilecek makalelerde konuların Nevşehir İli ve yakın çevresi ile ilgili olması tercih nedenidir.

BİRİNCİ YILINDA NEVŞEHİR KÜLTÜR VE TARİH ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Merhabalar Kıymetli Hemşehrilerim.

Sizlerden aldığımız olumlu tepkiler ile Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları Dergisi'nin dördüncü sayısı ile yeniden karşınızdayız. Ayrıca bu sayı bizim için bir başka önem de taşımakta. Bu sayı ile birlikte Dergimiz, birinci yılını tamamlamış bulunmaktadır.

Biziler, Sosyal Belediyecilik anlayışı çerçevesinde kendimize "Kültür ve Tarih Araştırmalarını" önemli görevlerden bir tanesi addederek böyle bir çalışma içerisine girdik. Bu çalışmaya başladığımız zamanlarda az da olsa olumsuz tepkiler de aldığımız oldu. Ancak bugün geldiğimiz nokta bu durumun tam tersi olduğunu ispatlar niteliktedir. Şöyle ki, yoğun talep üzerine basılmış olduğumuz derginin ilk üç sayısı için, ikinci basımını gerçekleştirdik. Belediyemize her gün dergi talebiyle vatandaşlarımız gelmekte ve bu da bizleri çok memnun etmektedir. Dergimiz ülkemizde bir çok yere ulaşmakta ve ilimizin dışındaki şehirlerimizden aldığımız tebrik ve tepkiler de bizi ayrıca mutlu etmektedir.

İlimiz, Tarihi ve Kültürel değerleri bakımından köklü bir geçmişe sahip, Tarihi ve Kültürel değerlerine her dönemde sahip çıkmış, gelenek, görenek, örf ve adetlerine bağlı illerimizden bir tanesidir. Bu değerlerin unutulmasını önlemek, bizden sonraki kuşaklara doğru bir şekilde aktarabilmek bu çalışmamızdaki amaçlarımızdandır. Ayrıca göreve geldiğimiz andan itibaren ilimizdeki en büyük eksikliklerin en önemlilerinden birisi, çok köklü bir geçmişi olan birçok medeniyeti bağrında yaşatmış olan güzel ilimizin tarihi ve kültürel değerlerini aktaracak yazılı bir materyalin yokluğu idi. Dünyanın önde gelen kültür, turizmi yöresi olan Kapadokya ve Merkezi Nevşehir ilinin bu güne kadar bir envanteri, arşivi ve bilimsel yayınlarda tanıtımı maalesef yapılmamışın ya da çok azdı. Bu durum bizi böyle bir çalışmaya yönlendirdi. İlimiz, doğal yapısı itibarıyla da her zaman insanları etkileyerek, korunması gereken bir miras olarak günümüze dek gelmiştir. Bizlerin temel hedeflerinden bir tanesi de bu mirası şimdiki ve bizden sonraki kuşaklara koruyarak, güzelliklerine güzellik katarak aktarmaktır. Bu kapsamda çalışmalarımız tüm hızıyla devam etmektedir.

Kültür ve Tarih Araştırmaları, adınız kapsamlı bir çalışma olduğunu sizlere tekrar ifade etmek istiyorum. Bu çalışmamız çeşitli etaplardan oluşmakta ve arkadaşlarımız bu çalışmada hızla ilerlemektedirler. Etaplardan biri "Saha Çalışması" idi. Bu etabı arkadaşlarımız başarı ile tamamladılar. İlimizde Merkez İlçe başta olmak üzere tüm ilçeleri dolaşarak, yaklaşık 200 belde ve köy dolaşarak, orada bulunan "yaşayan tarihi" dediğimiz dedelerimizle ve ninelerimizle görüştüler. Ses kayıtları, kamera ve fotoğraf çekimleri gerçekleştirerek, köy köy, ilçe ilçe kültürel ve tarihi değerlerimiz için arşiv oluşturdular.

Etaplardan ikincisi ise dokümantasyon, arşiv merkezinin oluşturulması idi. Belediyemize ait Paşa Konağı'nda merkezimizi oluşturduk. Burada Nevşehir'imize ait

kaynaklar arşivlendiği gibi sizlerden gelen her türlü belge de asli iade edilmek kaydı ile saklanmakta ve arşivlenmektedir.

Bir diğer etabımız ise; sempozyumlar konferanslar ve sergiler ile ilimizin tanıtımını gerçekleştirmek idi. Bu kapsamda öncelikli olarak Paşa Konağında bir sergi salonu oluşturduk ve şu anda resimlerimiz sergilenmekte. Bu konudaki çalışmalarımız devam ediyor. Uluslararası Yerel Yönetimler Barış Konferansı'ndan sonra yine Uluslararası bir organizasyon için hazırlıklar yapmaktayız. Nevşehir Belediyesi, KIBATEK (Kıbrıs, Balkanlar ve Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) ve Hacettepe Üniversitesi ortak işbirliği ile gerçekleşecek olan bu organizasyon ulusal arası bir boyutta ve ülkemiz dışından konuklarımız olacak. "Gezi Edebiyatı" konusunda bir sempozyum ilimizde gerçekleşecektir.

Sizlere sunduğumuz Nevşehir Kültür ve Tarih Araştırmaları bu çalışmanın bir başka etabını oluşturmakta. Dergimiz hızla ve başarılı bir şekilde ilerlemekte. Bu konuyla ilgili arkadaşlarımız sürekli çalışmaktadırlar. Buradan bu çalışmaya emeği geçen herkese, dergi yayın kuruluna, danışma kuruluna ve dergimize makaleleri ile destek veren sayın hocalarıma ve diğer yazan arkadaşlarıma gönülden teşekkür etmek istiyorum.

Son etabımız ise İlimiz Tarih ve Kültür Ansiklopedisi'nin yayınlanmasıdır. Ansiklopedi için madde çalışmalarına arkadaşlarımız başladılar. Bu konuda çalışmalarımız devam etmektedir.

Nevşehir Belediyesi olarak sizlere layık olma gayreti içerisindeyiz. Bunun alanlarda olduğu gibi Tarih ve Kültür alanında da çalışmalarımızın devamında kararlıyız. Çalışmalarımızda bizlerden desteğini esirgemeyen her zaman yanımızda hissettiğimiz siz değerli halkıma teşekkür ederi yeni yılın yeni umutlara ve başlangıçlara vesile olmasını dilerı saygılar sunarım.

Hasan ÜNVER
Nevşehir Belediye Başkanı

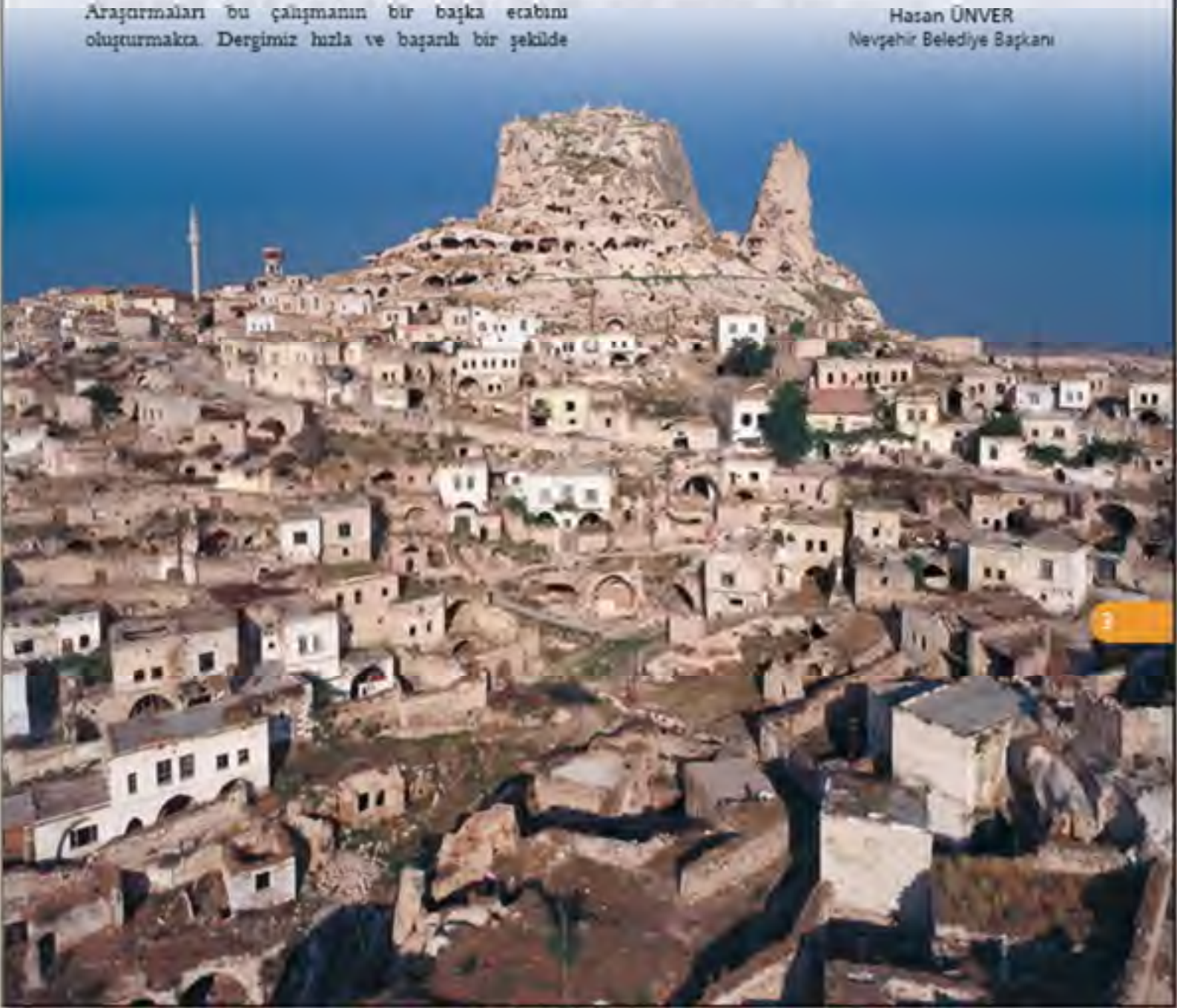

Kurtuluş Savaşında, İlimizin Sivas Kongresi Delegesi

Dellalzade Hacı Osman Efendi

Dergimizin 4. sayısında kapak resmimizi, Dellalzade Hacı Osman Efendiye ayırdık. Geçmişimizdeki fedakar insanlarımızı geç kalmış anmalarla ufak çapta da olsa hatırlamak vefa borcumuzun ödenmesine tabii ki yetmez. Sağlığında ayrıntılı görüşmeler yapılabilseydi bu yurdun değerini ileriki kuşaklara daha sağlıklı anlatmak mümkün olacaktı.

Kurtuluş Savaşının en önemli tartışma ve kararlarına ev sahipliği yapan Sivas Kongresine Nevşehir delegesi olarak sadece H. Osman efendi katılmış. 4 Eylül 1919'da başlayan Kongre, görüşmelerini 11 Eylül günü tamamlayarak Kurtuluş Savaşının ilk kararlılığını Dünya ulusuna duyurur.

1918 sonlarında esaretten dönen ve terhis edilen subaylar memleketlerine döndüklerinde ülkenin içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtulunacağını düşünmeye başlamışlardı. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı aydınların ve subayların bu kararsızlığını sona erdirdi. Nevşehir'de Dellalzade Hacı Osman Efendi, Müftü Tevfik Efendi, Tevfik Önen, Reji Memuru Zeki Bey (Saçlı Zeki- Zeki Akıncılar) ve Tarıoğlu Hacı Bey ve kentin diğer ileri gelenleri toplantılar düzenleyerek Sivas'a katılmayı kararlaştırmışlardı. Hacı Osman Efendiyi Sivas'a temsilci olarak gönderdiler. Kayseri Valisi, Padişah taraftarı olduğu için yol riskliydi. Bu durum Hacı Osman Efendinin bir pastırma sandığı içinde gizli olarak gönderilmesine neden olmuştur. Bu ortamda Kayseri delegeleri de Sivas'a ancak kongrenin son günü yetişebilmişlerdir. 21.08.1919 tarihinde Niğde'den Zeki Beye çekilen telgrafta da yolda tevkif edilirse vereceği haberlerdeki şifre ve parolalar belirtilmiştir.

Dellalzade Hacı Osman Efendi

Hacı Osman Efendi, Kongre dönüşü Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerinin Nevşehir'de örgütlenmesi için hemen harekete geçer. Avanos'ta Belediye Başkanı Nuri Bey, Ürgüp'te Sibirya'dan Almanya üzeri esaretten dönen Mustafa Fevzi Taşer ve Öğretmen Veli Göktan, cemiyetin birer şubelerini açarlar. Rumlar ve Ürgüp Kaymakamı karşı faaliyete başlarlarsa da kısa sürede mani olunur. Keskinli Papaz Hacı Efrim de Nevşehir'de iki gece kalarak Rumlarla Türklerin darginlığını giderip barışmalarını sağlar. Tabii Mustafa Kemal'in Aralık sonlarında Kayseri ve Hacıbektaş'a gelmesi de ilimizde Kurtuluş Savaşı süreci için çok önemli olaylardandır.

Soyadı yasasından sonra "ÖĞÜT" soyadını alan H. Osman Efendi 1868 doğumludur. Nevşehir'de medrese eğitimi aldıktan sonra Konya Darülfünun'undan mezun olmuştur. Bir süre İzmir'de vaizlik yapmış sonra Nevşehir Rüşdiyesinde eğitmenlik, vaizlik, lise dengi okul yöneticiliği yapmış; Numune mektebinin kurucusu ve fahri öğretmeni olmuştur. I. Dünya Savaşından sonra da Varidat Memuru (Maliye gelirler Memuru) iken 1932 yılında emekli olmuştur. 12. Temmuz. 1950 tarihinde 82 yaşında vefat etmiştir.

Tüm arkadaşları ile beraber, Allah gani gani rahmet eylesin, verdiği mücadele dileriz ki ileriki kuşaklara örnek oluşturusun...

SÖZ UÇAR, YAZI KALIR

(Verba Volante, Scripta Manente)

Prof. Dr. Fuat YONDEMLİ*

Tahtalı Köprü (Kemal Yılmaz arşivi)

Nevşehir Belediyesince yayınlanmakta olan Nevşehir/Kültür ve Tarih Araştırmaları dergisinin ilk üç sayısını, değerli hocam Muscafa Kaya'nın adresime göndermesi sonucu okuma ve inceleme fırsatım oldu.

Dergi son derece kaliteli kuşe kâğıda, yine kaliteli bir matbaada basılmış. Yazılar özenlikle hazırlanmış, yine özenlikle kontrol edilmiş, fotoğraflar da iyi seçilmiş, çok güzel. Emeği geçen herkesi hararetle tebrik ediyorum.

Bu dergi sadece kültür ve tarih dergisi değil, içinde her şey var: arkeoloji ve folklor araştırıcıları için de bir kaynak eser. Şu anda Türkiye'de yayınlanmakta olan bu tip dergiler arasında ilk sıraya hakkıyla bu dergi girer, yani kısacası bir "primus inter pares (benzerleri arasında birinci)."

Damat İbrahim Paşa'nın o meşhur heykelinin travma geçirmiş yeni halinin gerek dergideki fotoğrafını, gerekse Nevşehir'e her gidişimde aşkını gördükçe hep üzülüyorum. Ben bu heykeli daha evvel gördüğümde, elinde lale vardı, şimdi yok! Kim yapı, nasıl ve neden oldu, bilmiyorum, ama bu heykelin eline eskiden -ve aslında- olduğu gibi, bir lale tutuşturmak çok mu zor?

Şu anda derginin üçüncü sayısı elimde, hem göz gezdiriyor, hem de aklıma gelenleri ilave ediyorum!

Değerli Profesör Dr. İpek Cingi -ki saygıdeğer eşleri olan Prof. Dr. Emre Cingi hocamız gibi- ailece Nevşehirlidirler, üzüm çekirdeği hakkında çok güzel bir yazı yazmışlar. Üzüm çekirdeğinin her gün yenebileceğini veya başka yiyeceklere katılarak da tüketilebileceğini anlatıyorlar. Ne kadar doğru! Millet, bildiğimiz keçiboynuzunun bile reçelini yapıyor, bol bol reklâmını yaparak satıyor, benim hemşehrilerim -ki dünyanın en kaliteli üzümünü yetiştirirler- bunun reklâmını yapmayı düşünmüyor, bırakınız reklâmını, bunun tesisini kurmuyor!

Aynı konuya daha ileri sahifelerde, Bahadır Dedeoğlu da temas etmiş. Üzüm çekirdeğinden yılda, en düşük tahminle, beş yüz ton yağ elde edilebileceğinden bahsediyor. Milletin bakımsız, gıdasız, anemik yaşadığı bu günlerde, hiç yoktan 500 ton yağın ekonomiye, milli servete kazandırılması ne kadar güzel. Peki, bunu kim gerçekleştirecek? Bu konu devlete, ilgili bakanlıklara rapor edildi mi? Milletvekilleri bu konuyu biliyor mu? Bunu acaba hiç gündeme getirdiler mi? Getirmedilerse ne işe yarıyorlar? Hadi hepsinden geçtik, Nevşehir Belediyesi bu konuyu ciddiye alıyor mu? Belediye olarak kendisi bir tesis kuramaz mı?

Nevşehir'e her gelişimde artık kaderine terkedilmiş, bakımsız bırakılmış üzüm bağlarını gördükçe hep hüzünlenirim. Bir düşünün, bir memleket ki dünyanın en ince kabuklu, en lezzetli, en güzel üzümlerini yetiştirmiş, aradan yıllar geçince ilgisini onlardan çekmiş. Hâlbuki bu üzüm bağları yeniden ihya edilse, üzümlerden ne kadar değişik şekillerde faydalanılabilir. Kolalı ve sağlığa zararlı o berbat içecekler yerine, -değişik tadlılıklarda- üzüm suları piyasaya sürülse, millet rafine şeker yerine, tadlandırıcı olarak halis nadirel ve sıhhi olan, glikoz ihtiva eden bu üzüm mamullerini mutfağında, pastanında, şekerlemelerinde kullansa... Üzümle tadlandırılan çikolatalar, ve ismal edilse...

Tabii devamlı milletin beyninin yıkandığı günümüz ortamında bu isteği tahakkuk ettirmek kolay değil. Onun için iş, kurulacak üniversiteden geçiyor. Nevşehir'e şöyle şanına layık, güzel bir üniversite kurulsa, açılacak bölümler arasında da beslenme ve diyetetik bölümüne de öncelik ve ağırlık verilse, o öğretim üyelerinin görüşleri, sözleri, çok daha etkileyici olur. Hem, böyle öğretim üyeleri ilk anda temin edilemese bile, ne gam. Dünyanın en kaliteli üniversitelerinden, en seçme profesörleri, öğretim üyelerini, beslenme, diyet ve zayıflama uzmanlarını getirmek, neden olmasın?...

Biliyor muydunuz, Şeker Hastalığı olarak bilinen Diyabetin, dünyada ilk defa, Bizans zamanında Nevşehir'de yaşamış olan Doktor Aretius tarafından isimlendirildiğini, tarif edildiğini...

Öncelikle ilgilenilmesi gereken bir başka konu ise, kabak çekirdeği. Türkiye'nin her yerinde yediğim kabak çekirdeklerinden tatım, bizimkinin üstüne yok! Sonderece leziz, dolgun, kaliteli olan bu kabak çekirdeklerini, değil ülkemizde, dünyanın başka hiçbir yerinde bulamazsınız. Siz hiç yurtdışında kabak çekirdeği almak istediniz mi? Öyle her yerde bulamazsınız, fiyatı da çok pahalıdır, tadı da beş para etmez. Hele eski Doğu Bloku ülkelerinde, mesela Ukrayna'da, Rusya'da, kabak çekirdeği ancak eczanelerde satılır! Hem de ilaç niyetine. Kabak çekirdeği barsak paraziterine son derece etkili, vermifuj bir madde olduğundan, ancak eczanelerde bulunur. O zaman size soruyorum: Nerede bu memleketin ihracatçıları? Bu kadar güzel, kaliteli, leziz kabak çekirdeklerini yurt dışında neden tanıtmıyorlar?

Yurtdışından söz açılmışken, oralarda en sevilen içeceklerden birinin, kabak suyu olduğunu belirtmeliyim. Evet, bildiğimiz kabağın suyu! Her sonbaharda Nevşehir'de çekirdeği için yetiştirilen, çekirdeği çıkarılıp kendisi atılan tonlarca kabağı gördükçe içim sızlar! Neden bu güzelim kabaklar değerlendirilmeyip israf ediliyor? Evvelâ onların suyu alınsa, posa kısmı da gıda sanayinde, mutfaklarda, katkı ve dolgu maddesi olarak kullanılsa... Hadi ahali bunu bilmiyor; bilenler, ilgililer halka önayak olsa ya! Bildiğim bir öğretim üyesi vardır, hem fakültesinden öğretim üyesi maaşı alırdı, hem -rektör olduğu uralar- rektör maaşı alırdı, hem Başbakanlık Tarım ve Toprak Reformu'ndan danışman maaşı alırdı, hem de İstanbul Belediyesi'nden danışman maaşı alırdı! Bizim Nevşehir Belediyesi, danışman istihdam ediyor mu, ediyorsa bu adamlar işinin ehli mi, emiyorsa bunu neden akıl edemiyor?

Kaç yıl evveldi, bir ilaç firmasının sponsorluğunda, Nevşehir'de medikal/paramedikal bir konuşma yapmam istenmişti. Nevşehir'e gelir gelmez, ilk iş olarak protokol makamını bizzat ziyaret etmiş, akşam yapacağım konuşmaya bizzat kendim davet etmiştim; sonra da şehrin belli başlı eczacı ve doktorlarını. Akşam oldu, ne gelen var, ne giden! Kültüre bigâne/veya aşırı meşgul olduğunu zannedenlerin/veya benim neler anlatacağımı bildikleri(!) için teşrife gerek görmeyen insanlarla nereye gidebilirsiniz ki? Ama eminiim ki, benim yerine zamanımızın en büyük sanat, bilim ve kültür adamları olan İmparatorlar İbrahim T..., Sibel C..., veya Hülya A..., Nevşehir'i şereflendirmiş olsaydı, mutlaka yer yerinden oynar, muhterem zevat ancak güçlükle yer bulabilirdi! Tâ 1960'lı yıllarda, soprano Maria Callas'ın Türkiye'ye geldiğinde, zamanın Turizm Bakanı'nın kendilerini ziyaret etmeye kalkışıklarını, ama muhterem hanımefendinin, zat-ı devletliye bu şereften mahrum bırakmamı, huzuruna kabul buyurmadığını hatırlarım...

İşin daha mühâf tarafı, aynı konuşmayı Aksaray'daki Orhan Ağaçlı tesislerinde yapmamda hiç boş yer yoktu!..

Dr. Levent Uluğlar ile, ancak bir ay kadar evvel, müşterek dostumuz İbrahim Hakkı Güven'in evinde tanışmak fırsatını bulabildim. Sadece bir np doktoru değil, bir derya. Gerçek bir hekim. Hekim, hikmet tabibi mânâsını da taşır. Gerek tıbbî yazıları, gerekse şiir/edebiyat yazılarıyla değerli katkılarda bulunmuş, ellerine sağlık.

Bu dergideki birbirinden güzel yazıları okuyunca, neden Nevşehir'de adam gibi, dört başı mamur bir üniversite kurulmadığını düşünmeye başladım. İtiraf edeyim, emeği geçmeyenlerin kulaklarını çınlamaya çalışım. Tâ Demokrat Parti günlerinde, yani 1960 öncesinde, Sümerbank'ın Nevşehir'de bir fabrika kurması kararı

alınmıştı. Ancak halkın basit, bencil, dar açılı, kısır, ipdidai görüşü -veya tembelliği- yüzünden, fabrika kurulması hususunda gevşek davranıldı. Arkasından da "27 Mayıs" askeri harekatı olunca, Sümerbank fabrikasının kurulması yaklaşık bir 10 sene geriye sarkı.

Görüyorum ki aynı primitif zihniyet hâlâ yaşıyor. Eğer halk, bir üniversitenin şehirlerine neler kazandıracağını bilse, herhalde Ankara'nın yolunu aşındırır, mecliti mektup, telgraf ve mesaj sağanağına tutar. Peki YÖK'ün son kurulması kararı aldığı üniversiteler arasında Nevşehir'in adı niye yok? Nevşehir'in bir milletvekili, üniversite kurulmazsa istifa edeceğini söylemişti. Demek ki ilgililer, onun bu resmini, blöf olarak kabul ettiler! O zaman halk, neden milletvekiline sahip çıkmıyor? Eğer Nevşehir'den Ankara'ya, TBMM'ye onar bin, kırk bin, elli bin mektup, mesaj, telefon yağmayı; eminim, Nevşehir'in adı, kurulacak üniversitelerin en başına geverilirdi.*

Aklıma ki 1970'lerin başları geliyor. Zamanın başbakanı Demirel, Antalya'ya bir üniversite kurulmasını istiyor. Bunu duyan Antalya halkı, emsali doğruca Demirel'in yanına gidiyorlar. Ne mi diyorlar? "Bir Antalya'ya üniversite istemiyoruz. Çünkü, üniversite kurulursa, ahlak elden gider!" Şimdi Antalya şehrinin bir dünya şehri olduğunu, üniversitesinin yılın her mevsimi bir çok ilmî toplantılar düzenlediğini, bunun sonucu olarak şehre döviz ağdığını gördükçe, Demirel'e giden "istemezükçüleri" hatırlıyorum. Yoksa, benim bilmediğim, duymadığım istemezükçüler Nevşehir'de de çıktı mı acaba? Dar kafalı, bakış açısı dar olan kimseler, geniş düşünemez!

Mensubu olduğum Konya Selçuk Üniversitesini de aynı "istemezükçüler" başta istememişlerdi; gelelim günümüze, bu üniversite şu anda Türkiye'nin ikinci en kalabalık üniversitesi. Kiralar habire yükseliyor, inşaatçılar ev yapmaya yetişemiyorlar. Talebe velilerinden her yıl Konya'ya akıyorlar akıyor! Akıllı olan belediyeler ve halk, bundan sonra, şehirleri için fabrika değil, üniversite isterler. Siz üniversitenin kanununu bir çıkarın, kurmaya bir başlayın, başına da akıllı başında bir rektörü getirdin ve ona sahip çıkın; yurt dışının en muteber üniversiteleriyle kardeşlikler tesis etmek ve oralardan yardımcı öğretim üyeleri getirmek işten bile değildir! Dediğim gibi, yeter ki işe uygun adamı (rektörü) bulun.

Derginin adının "Nevşehir" olması da çok güzel, maazallah Kapadokya da olabilirdi. Kapadokya, "güzel atlar memleketi" mânâsına gelir. Herkes bu kelimenin Nevşehir (ve civarı)nı ifade ettiğini zanneder. Halbuki gerçek böyle değildir. Kapadokya, Bizans Devletinin kullandığı bir bölge ismi olup, içine Eskişehir, Ankara, Amasya, Tokat, Sivas, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Konya, Adana, Maraş, hatta Erzincan bile girer! Kısaca ve kısacası günümüzün İç Anadolu bölgesini, burada bulunan şehirleri anlatan bir terimdir. İyi ki akıllıvellerce dergiye Kapadokya adı verilmemiş diye düşünerek şükrettim, öyle ya, yıllarca evvel bu akıllıvellerin, yapılacak başka işleri yokmuş gibi Ankara'ya giderek, Nevşehir'in adının Kapadokya olarak değiştirilmesi için uğraştıklarını gazetelerden okumuştum.

Nevşehir'in tanınmayı bekleyen bir başka yönü de nuzlalarıdır. Yedi iklim dört kıtaya hükmeden Osmanlı Sultanları, sarayda, hep Nevşehir'den çıkarılan nuzları kullanırlardı. Ben de bir Nevşehirli olduğum halde, babamın Konya Ereğlisinde memur olması hasebiyle, ancak yaz tatillerinde memleketini ziyaret eden birisiyim. Bundan dolayı hiçbir nuzla da görmedim. Halbuki meselâ Polonya'nın nuzlaları çok meşhurdur. Evliya Çelebi bile bu nuzlalardan hayranlıkla bahseder. Ne olur yani, Nevşehir Belediyesi bir nuzlaya sahip çıksa, orayı turistik ziyarete açsa, turf derdine çare arayan aşırı hastaları, orayı doldurup taşırmaya yeter. Yeri gelmişken, habire yurtdışına geri düzenleyen muhterem zevat, bunlar arasında tabii belediyeciler, yurt dışında, acaba ne işle uğraşırlar? Seyahatlerine bir hekimi davet etmeleri çok mu zor, niye bilen kimseleri davet etmezler?

Gördüğünüz gibi, dergiyi tanıtma niyetiyle işe koyulmuşken, laf nerelere geldi. Ancak şunu bir kere daha vurgulamak istiyorum: Kimseyi karalamak, rezil etmek gibi bir niyet taşımıyorum.

Şairin :

Dost değil sana "doğrusun" diyen,
Dost odur sana doğrusun diyen

mısraları hep şiarım olmuştur.

Tabii burada geçen ilk "doğrusun"u, "Sen hep doğrusun, sen hep haklısın" diyenler, ikinci "doğrusun"u ise, "Bir şeyin doğrusu"nu diyenler olarak anlamak kaydıyla.

Zaten bizzat tanıdığım Nevşehirli sayısı da fazla değil. İşini iyi yapan herkese –aynı bu dergiyi çıkaranlar gibi– ancak teşekkür edebilirim, o kadar. Ne demişti şair:

Sana senden gelir bir işde ancak dâd lâzımsa,
Ümidin kes zâferden, gayrıdan imdâd lâzımsa...

O halde Nevşehirliler, lütfen memleketinize sahip çıkınız.

* Selçuk Üniversitesi KHB Anabilim Dalı

İlçe Merkezlerinin KURULUŞ EFSANELERİ

Hüseyin Sevindik*

Sosyal bilimlerde efsane olarak adlandırılan sözlü kültür ürünleri, derlendiği ortamlarda farklı kavramlarla ifade edilir. Kültürel ortamda efsanenin karşılığı olarak menkıbe, rivayet, hikaye gibi kavramlar kullanılır. Bu türden anlatılar, toplumun iç dünyasını yansıtan birer ayna konumundadır. Dolayısıyla sözlü anlatılara bakarak, toplumsal bilinçaltına ulaşmak mümkündür.

Kapalı kültür ortamı özelliği taşıyan toplumlarda efsaneler, yaşanılan çevreyle ilgili bilgi kaynağı hüviyetindedir. Çoğunlukla anlatan ve dinleyen kişi bu anlatılara inanır. Konuları doğal, dini, tarihi ve yaşanılan çevredir. Türk Dil Kurumunun yayınlamış olduğu Türkçe sözlükte efsane: "1. Eski çağlardan beri söylenegelen, olağan üstü varlıkları olayları konu edinen hayali hikaye, söylence. 2. Gerçeğe dayanmayan asılsız bir hikaye." Olarak tanımlanmıştır. Bilim disiplini içerisinde efsaneyi ele alan Halk Bilim camiasınca kabul gören tanımla ise şu şekildedir: "Halk imgesinde doğarak ağızdan ağza dolaşan ve konusu çok defa olağanüstü nitelikte olan öykü"[1]

İlimiz sınırları dahilinde bugüne kadar yapmış olduğumuz saha çalışmaları ve yazılı kaynak taramalarında, çok sayıda efsane tespit edilmiştir. Söz konusu efsaneleri, konuları itibariyle tasnife tabi tuttuğumuzda yer adlarının kökenleri ve inançlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Biz bu makalemizde yer adları etrafında oluşan efsanelerden ilçelere ait olanları aldık. Bu efsaneler içerik olarak, ilçelerin ilk kuruluşlarının nasıl gerçekleştiğini ve adlarının anlamlarını izah eder niteliktedir. Metinler verilirken temel mesajlara dokunulmamasının bölge ağız özelliklerinden arındırılarak aktarılmıştır.

EFSANE METİNLERİ

Acıgöl (Dobada)

Acıgölü ilk kuranlar, Konya İli sınırları içerisinde bulunan Işıklar yaylasından gelmişlerdir. O dönemler Hıdır Işık isimli Türkmen dervişi Horasandan gelerek Işıklar Yaylasını yurt tutmuştur. Bu dervişin soyundan gelen Piri Beyin oba beyi olduğu dönemde, Konya beyiyle oba arasında anlaşmazlık olmuştur. Bu anlaşmazlığın sonucunda Piri Bey ve oban göç ettirilmek zorunda

Acıgöl'ün bir görünüm

bırakılmıştır. Yeni yurt aramak için Acıgöl'ün arazisine geldiklerinde, Piri Bey burasını çok beğenir ve buraya yerleşmeye karar verir. Yalnız Tadarin'liler buraya yerleşmelerine rızı olmazlar. Piri Beyin yedi oğlu varmış oban da kalabalıkmış. Tadarin'lilere boyun eğmemişler. Aralarında kavga çıkmış. Bu kavgada iki Tadarin'li ölmüş. Bu olaydan sonra Piri Bey, Acıgöl'den Tadarin'e doğru akan iki derenin önünü keserek, su gitmesini engellemiş. Derelerin önü sede kesilince biriken su küçük gölcükler oluşturmuş; gölcüklerin arasında adacıklar oluşmuş bu adacıklardan dolayı burasına önceleri **Topada** adı verilmiş. Sonraları **Dobada**'ya dönüşmüş. Piri Bey burasını yurt tutmuktan sonra, bir akşam üzeri bir derviş çıkagelmiş, Piri Beyden abdest suyu istemiş. Piri Bey de ağırdan almış. Derviş de bu tavrına alınarak, hemen oradan ayrılmış. Piri Bey hatasını anlamış, hemen dervişin arkasından koşmuş ama derviş o gelene kadar gölün üzerinden yürüyerek çokun karşı tarafa geçmiş. Piri Beyin çağırmalarına aldırış etmeden, gözden kaybolmuş. Bu olaydan sonra Acıgöl'de bir hastalık ortaya çıkar ve Piri Beyin oğulları birer gün arayla hepsi de ölür. Bu olaydan sonra Piri Bey torunlarıyla ilgilenmiş, onları büyütmüş. Diğer taraftan yedi oğlunun ölümüyle güç kaybı oluşmuştur. Bunu telafi edebilmek için Karamanlılardan başka göçerleri de bölgeye getirerek iskanlarını sağlamıştır.[2]

Avanos'tan bir görünüm

Avanos

1. Efsane

Avanos önceleri küçük bir köy imiş. Günümüzde Alaattin Mahalleti olarak bilinen yer ilk kuruluş yeri olarak bilinmektedir. Bu mahallede bulunan Alaattin camii Sultan Alaattin döneminde yaptırılmıştır. Bu caminin yapılmasından sonra, çevre yerleşim merkezlerinde (Çağşak, Arderesi, Kuşcin, Damönü, Sarıkaya, Kızılöz, Güvendilik, Göğtepe, Ağdere, Dilador vd.) bulunan halk günümüzdeki yerleşim alanına toplanarak nüfusun çoğalmasını sağlamıştır.

2. Efsane

Geçmiş zamanlarda bu civarlarda ileri görüşlü bir zat yaşarmış. Bu adamın birde kızı varmış. Adam ölecegi sırada kızını yanına çağırarak şöyle bir vasiyette bulunmuş: "-Kızım şimdi beni iyi dinle. Ben yakın bir zamanda bu fani dünyadan, baki olan dünyaya göçeceğim. Birkaç yıl sonra buralarda kıtlık olacak; taş tarı yiyecek, hayvanlar açlıktan kırılacak. Sen bu zaman zarfında saman al. – Sakla samanı gelir zamanı –" demiş. Adam bir müddet sonra ölmüş. Kızı da babasının vasiyetini yerine getirmek için, sürekli saman biriktirmeye başlamış. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra kıtlık olmuş. Bütün hayvanlar açlıktan kırılmaya başlamış. Kız biriktirdiği samanları satarak hayvanları ölmekten kurtarmış. Aynı zamanda çok da para kazanmış. Bu parayla da bir han yaptırmış; hanın adını da "Sarıhan" koymuş. Üzerine de "Sakladım samanı geldi zamanı; sarımı sarı samanı yaptırdım Sarıhan'ı" ibaresini yazdırmış. Artan parayı da Sarıhanın temeline koydurarak, şöyle bir ibare yazdırmış: "Sarıhanın karşısının karşısında bir ok atımında, akıl yanımda bu hanı yıkıp yaptıracak kadar param var." Bu han ve bu söz dillere destan olmuş. Zamanın padişahı Alaaddin Keykubat'a kadar duyulmuş. Alaaddin Keykubat Ordusu ile birlikte bu tarafa sefere çıkınca, ordu burada konaklamış. Ordunun içinde Avanoslu bir çavuş varmış. Sultan bu çavuşu çok sevdiği için çavuşun mahallesine bir camii yaptırmış. Bu camiye de kendi adını vererek Alaaddin Camii Sezmişdir. Daha sonraları caminin bulunduğu mahallenin ismi de Alaaddin Mahalleti olmuştur. Ordu seferden dönüşte tekrar bu havaleden geçmiş. Sultan Sarıhanı yaptıran kızı buldurmuş ve sarayına göndererek kendisine hanım sultan yapmıştır.

Derinkuyu

Vâkıf zamanında Orta Asya'dan Derinkuyu'ya Sarı, Kırmızı ve Yeşil tarık takan üç farklı kabile gelir. Bu üç aile yedi yıl boyunca ciddi manada komşuluk ilişkisi kurmadan yaşarlar. Hatta birbirlerine selam dahi vermezlermiş. O dönem Derinkuyu'da varlıklı sözü geçen bir kadın yaşarmış. Bu kadın halkın durumuna bakar çok üzülürmüş. Bir gün demişki: - Bu küslük nereye kadar gidecek? Bundan sonra aramızda kız alış-verişi yapalım ki soğukluk küslük ortadan kalkın. Bir de meydanlık bir alanda ortak bir camii yaptıralım. Diğerleri de bu görüşü kabul etmişler ve kız alış-verişini başlatmışlar. Diğer

Derinkuyu'dan bir görünüm

tarafından da cami inşaatını başlamışlar. Ancak yapılan duvar ertesi gün kendiliğinden yıkılırmış. Bu duruma Derinkuyulular bir anlam verememiş. Kendi aralarında demişlerki: - Bu işi çözte çözte Borda bulunan Kuddusi baba çözer. Bunun üzerine Kuddusi Babayı Derinkuyu'ya davet ederler. Kuddusi Baba Derinkuyuya gelir. Caminin temeli konurken bir dua okur, temel biraz yükseldikten sonra da, -Bana bir kara tahta getirin der. Hemen tahtayı getirirler. Kuddusi Baba da o tahtayı yazarak caminin duvarına asar ve inşaatı devam etmelerini tembihleyerek oradan ayrılır. Hayır dua alan bu cami tamamlanır. Derinkuyu'da yaşayan kabilerde birbiriyle kaynaşarak kalabalık bir hal alırlar.[4]

Gülşehir

Ahmed-i Gülşehri (Şeyx) hocan Ahi Evran Veliyi memleked Arapsun'a (Gülşehir) davet eder. Hocan bu daveti kabul eder. Birlikte yola koyulurlar. Arapsun'un yakınında bulunan Hırka Dağına geldiklerinde mola ihtiyacı duyarlar, dağın Arapsun'u gören cephesinde

Gülşehir'den bir görünüm

bir yere otururlar. O esnada hava hafif hafif esiyormuş; rüzgar beraberinde etrafa güzel gül kokuları yayıyormuş. Ahi Evran Veli Arapsun'a doğru dönüp: "Ne güzel gül kokusu geliyor, bu şehrin adı Şehri Gül ola" demiş. O tarihten sonra Arapsun'a Gülşehir denilmiş.[5]

Hacıbektaş[6]

Horasan erenlerinin piri Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaşi Veliye derviştik icazetini verirken şöyle der: - Ya Bektaş, işte nasibin oldu. Hem sana malum olsun ki, "Kutbu Keramedik Mertebesi" senindir. 40 yıl hükümdar sürecektin. Şimdiye kadar bizim idi, şimdiden sonra biz bu fenalık dağında eğlenmeyiz, ahirete gideriz. Senin meskenini Rum diyarına saldım. Sulucakarahöyük'ü sana yurt verdim. Seni Rum Abdallarına baş kıldık. Rum diyarında, gerçekler, budalalar, sermesder çoktur. Ama meşrepleri, silsileleri, Muhammed-Aliye dayanır. Onların inancı ve tarikı kandır. Var git!... seni onlara baş kıldık.

Hacı Bektaşi Veli ertesi günü, gün doğarken Hoca Ahmet Yesevi'nin destorunu alarak yola koyulur. Diğer tarafan konumun geçtiği mahalde erenlerin yanında ateş yanmaktadır. Oradaki erenlerden birisi o yanan ateşten odun köseğisi alarak, Rum diyarından yana fırlatır. Ne için attığını ise şöyle açıklar: - Rum diyarında yaşayan Rum erenleri ve gerçekleri bu köseğiyi tutalar ki, Türkistan erenlerinin hepsi bir olup, Rum ellerine bir er gönderdiklerini anlayalar, dediler. O anlan köseği dut ağacı cinsinden imiş. Anlan köseğiyi Rum erenlerinden Hak Ahmet Sultan tutarak Hacı Bektaşi Velinin astanesinin önüne diker. Yanmış haldeki köseği orda yeşererek dalı budağı olan ağaca dönüşür.

Hacı Bektaşi Veli horasandan yola koyulur. Rum diyarına gelmezden önce Beytullah-ı Şerif'i ziyaret ederek, Hac farizasını yerine getirir. Hacı Bektaşi Veli hedefine doğru yoluna devam ederken, yolu aslanlarla dolu bir mıntıkaya düşer. Aslanların korkusundan oradan kimse geçemermiş. İki aslan Hünkarı parçalamak için hücum eder. Tam yaklaşıklarında, Hünkar iki elini iki aslanın başına koyup sıvazlayarak onları sakinleştirir. Ve ikisi de o anda taş halini alırlar. Onlarla birlikte bölgedeki diğer aslanlar da taş halini alırlar. Böylece bölge insanı aslan tehlikesinden kurtulur. Yol güzergahında olan bir çok İslam büyüğünün kabirlerini ziyaret eder ve kerameder gösterir. Rum diyarına Gürcistan üzerinden giriş yapar. Rum Diyarına yaklaşınca bacın aleminden Rum Erenlerine selam verir. O esnada Rum erenleri sohbet halinde idiler ve selamı fark etmezler. Bu selamı Rum erenlerine hizmet etmekte olan Fatma Bacı isminde bir kadın fark eder. Fatma

Hacıbektaş'ta bir Cem Evi

Bacı hemen ayak üstüne kalkarak Hacı Bektaşi Velinin geldiği yöne dönerek: - Aleykümüselam der. Bu durumu gören erenler: -Kimin selamını aldın diye sorarlar. Fatma Bacı cevap verir: -Rum diyarına bir er geliyor. Siz erenlere selam verdi duymadınız. Ama ben işittim ve onun selamını aldım, demiş. Rum erenleri sorarlar: –Dediğiniz derviş kimdir? Nereden gelip, nereye gider? Fatma Bacı da der ki: - Kendisi horasan erenlerindendir. O yönden gelmektedir. Ammâ şu anki gelişi Kabeyi Beytullah tarafındandır. O mecliste bulunan Rum erenleri Hacı Bektaşi Velinin buralara gelmesini istemezler ve tedbir almaya karar verirler, tedbir olarak kanat kanata bağlanarak arş yüzünü kapatarak engellemeye karar verirler. Böylece mana aleminde bölgeyi Hacı Bektaşi Veliye kapamıkların düşünürler. Ancak Hacı Bektaşi Veli meleklerin vardırmıyla güvercin donuna girerek engeli aşarak Sulucakarahöyük'ün karşısında bir taşa konar. O anda Rum Erenlerinin üzerine bir ağırlık çöker. Anlarlar ki o derviş Rum diyarına geldi. Rum diyarı dervişlerinin görücüsü Karaca Ahmet der ki: Rum diyarının hepsini gezdim geçirdim. Öyle bir kimse yoktur. Ammâ Sulucakarahöyük'ün başında taş üzerine konmuş güvercin kılığında bir kimse oturur. Gözümü üzerine çevirince, beni bir heybet ve heyecan kapladı. Bunun üzerine Rum Erenleri dediler ki: İçimizden biri doğan kılığına bürünüp vara. Onu oturduğu yerden alıp yanımıza getirsin dediler. Hacı Denizli isimli Rum Eremi ayağa kalkıp dedi ki: - Eğer müsaadenize olursa, ben doğan kılığına girip gideyim. Onu yakalayıp hemen getiririm. Bu isteği kabul edildi. Desnur diyerek doğan kılığına bürünüp havalandı. Havada iken pençesini açıp, hünkarın üzerine bir hışımla indi. O sırada Hacı Bektaşi Veli güvercin donundan çıkarak insan kılığına girdi. Ve doğan kılığındaki Hacı Denizliyi yakalayarak boğazını sıktı. Hacı Denizlinin aklı başından gitti. Hünkarın büyüklüğü karşısında pişmanlık duyarak, elini öpcü, ayaklarına kapanıp bağışlanmasını diledi. Bu gördüklerini de erenler meclisinde anlatıp. Diğer erenler de büyüklüğünü kabullendiler. Onun dergah hizmetinde bulunacak mürider verirler. Bu gelişmelerden sonra, Sulucakarahöyüğe dergahını kurar. Rum diyarındaki ünü ve sevgisi her geçen gün artar. Dergahı dolup taşar, birçok civarında yurt edinir. Böylece Sulucakarahöyük büyür genişler.

Kozaklı

Kozaklı'nın adı "kozan"dan gelmektedir. Burayılık kuranların Kozan'dan geldiği söylenmektedir. İlk yerleşenler üç aşiret imiş. Bunlar: Kızılkoyunlu, Yabanlı ve Mayıllı aşiretine mensup kişilermiş. İlk geldikleri mahallenin altındaki suyun kenarına yerleşmişlerdir. Fakat suyun kenarında sivri sinek çoktuğu, halk burada uzun süre kalamamış. İlk yerleşim alanından kalkarak dağın yamaçlarına yerleşmişlerdir. Bu arada aşiretler arasında kız alış-verişleri olmuştur. Sonucunda kaynaşma sağlanarak birleşik bir köy oluşturmuşlardır.

Nevşehir (Merkez)

Osmanlı sadrazamı Damat İbrahim Paşa memleketi Muşkara köyünü abat edip geliştirmek amacıyla köyüne geldiğinde, okul, çeşme, cami, han, hamam gibi topluma hizmet edecek yapıtlar yapılmasını plasular. Bunları yaptığımızda, "-Ola ki bunan Nem ki şehir olur" der. İlk önce Kara Camiyi yaptırır. O sırı Muşkara'dan geçmekte olan Gülşehir'li Karavezir Mehmet Paşadan yapılan camiyi görmesini ister. Karavezir Mehmet Paşa Camiyi görmeye gider. Ancak camiyi oldukça küçük bularak, beğenmediğini ifade eder. Bu durum karşısında İbrahim Paşa daha büyük bir cami yaptırmaya karar verir. Ve Kurşunlu Camisinin inşaatını başlatır. Cami inşaat sırasında şöyle bir olay yaşanır. Damat İbrahim Paşa inşaat alanında dolaşırken, işçilerden birisinin bir taşı alıp çekirdekten yere bırakmış görür. Bu durum karşısında İbrahim Paşa, işçiye bu hareketinin sebebini sorar. İşçi der: - Paşam gece cünüp oldum yıkanacakta bir yer bulamadım. Bu halimle de caminin duvarına koyacağım taştan hayır sonuçlar doğmayacağını düşündüğüm için bu hareketi yapıyorum, demiş. Bu sözlerden etkilenen Paşa, hemen cami inşaatının durdurularak, camiden önce oraya bir hamam yapılmasını istemiş. Hamam ve Camiden sonra külliyenin diğer bölümleri de tamamlandıktan sonra,

Nevşehir (Sinop Özyan arşivi : 1950)

bölgeye insan göçleri olmuş. Burası köy olmaktan çıkarak Damat İbrahim Paşanın hayal ettiği şehir halini almıştır. Bu şehrin adına da Nevşehir denmiştir.

Ürgüp

1. Efsane

Emeviler zamanında Anadolu'yu ele geçirmeye çalışan Arap akıncıları, Bizans'ın elinde bulunan bu yöreyi elde etmek için kanlı savaşlar yapmışlardır. Bir rivayete göre, Seyit Battal Gazi burasını kendisine merkez yapmış. Bundan sonra da Osiana'nın adı Ürgüp olmuştur.

2. Efsane

Eskiden bir Ürgüplü Türkistan'a gitmiş. Nereli olduğunu sordukları zaman, memleketinin adını söylediğinde: -Öyleyse sizin memleketin taşı kayası çoktur demişler. Ürgüplü şaşırmış. Demiş ki: -Doğru fakat siz bunu nasıl biliyorsunuz? demiş. Meğer **kup** çok anlamına gelmektedir. Ur da kale veya kaya anlamında imiş. Bu nedenle çok kayalık ve taşlık yer anlamında bilinir. Bu rivayetten anlaşılacağı gibi Ürgüp'ün adı ana vatandan gelmiştir. Bu isim zamanla **urkup** veya **erkup** olarak telaffuz edilmiştir.[8]

Ürgüp'ten bir görünüş

*Nevşehir İl Kültür Turizm Müdürlüğü Halk Kültürü Araştırmacısı.

1- EVLİYAOĞLU Salih, BAYKURT Şerif: Türk Halkbilimi

2- Bu efsane Ali ALP tarafından, Avanos ilçesi Hacıhasan ŞAHİN'den derlenmiştir.

3- Avanos-Boyalı Köyü İlköğretim öğretmenlerinin hazırlamış olduğu 12.02.1975 tarihli yazı incelemesinden alınmıştır.

4- Bu efsane, 1925 yılı doğumlu Derinkuyu nüfusuna kayıtlı bulunan Hanife YOLALAN'dan derlenmiştir.

5- Gülşehir Halk Eğitim Müdür Yardımcısı Sadi TERLEMEZİN notlarından alınmıştır.

6- KIZILGÜÇ Mehmet: Hacı Bektaşi Veli Velayetnamesi ve Makalat adlı kitaptan yararlanılmıştır.

- Nevşehir Belediyesince yürütülen "Nevşehir Kültürünü Derleme, Araştırma ve Yayınlama Projesi" kapsamında Hacıbektaş İlçesinde yürütülen derleme çalışmalarından da yararlanılmıştır.

7- Nevşehir Merkez İlçe doğumlu Hüseyin ARTIRIRDAN derlenmiştir.

8- Ürgüplü ilgili hazırlanan yazı incelemesinden alınmıştır.

FİŞENKÇİ CAMİİ *Kitabeleri*

Yrd. Doç Dr. Mehmet KIRBIYIK*

Bu yazımızda, Nevşehir ilinde bulunan Fişenkçi Camii[1] kitabelerinin yeni harflere aktarılıp, günümüz Türkçesiyle ifadesi, Farsça olanının Türkçeye tercümesi ve bazı özellikleri dikkatlere sunulacaktır.

Fişenkçi Camii kitabelerinin üçü manzum ikisi mensurdur. Manzum kitabeler, birer tarih manzumesidir. Dolayısıyla burada, tarih düşürme sanatından bahsetmenin yerinde olacağını düşünüyoruz.[2]

Herhangi bir olayın yılını doğrudan doğruya manzum veya mensur olarak ifade etme sanatına tarih düşürme denir. Çoğunlukla manzum olma özelliğine sahip olan bu sanat, eski yazıda Ârâmî, İbrânî, Süryânî devirlerinden beri, her harfin bir sayıya karşılık oluşu esasına, yani ebced[3] adı verilen hesaba dayanmaktadır.

Kültürümüzde de eski harflerin rakam değeri esas alınarak oluşturulan tarih düşürme, tarih demek, tarih nakşetmek, tarih hazır eylemek, tarih arz eylemek, tarih naklemek, tarih bulmak, tarih kaydetmek, tarih neşreylemek, tarih zikretmek, tarih vermek, tarih resmeylemek, tarih tanzim etmek, tarih nazmetmek[4] ifadelerinin yansıtıra; bilginin cesbe edildiği bir hüner[5] şeklinde de dile getirilmiştir.

Doğum, ölüm, evlenme, düğün, zafer, umumî felâket, tahta çıkma, tayin, kitapların bitirilmesi, bina yapımı gibi insan hayatındaki birçok dönem, faaliyet ve olay çoğunlukla hicrî yılı gösterecek şekilde tarih düşürme sanatı ile tespit edilmiştir.

Örneklerini kelime, tamlama, mısra, beyit veya manzume olarak gördüğümüz tarih düşürme sanatı, Türk edebiyatında XIV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış ve XVIII. asırda da en verimli dönemini yaşamıştır. Klâsik Türk edebiyatında tarih düşürme ile meşgul olmuş çok sayıda şairin bulunduğunu belirtip, burada ancak sınırlı sayıda olmak üzere, bu şairlerden Edirneli Nazmî (ö. 1554), Bursalı Cinânî (ö. 1595), Edirneli Emrî (ö. 1575), Taşlıcalı Yahya (ö. 1582), Bursalı Hâşimî (ö. 1627), Rüşdî (ö. 1699), Sâbit (ö. 1712), Nâbî (1642- 1712), Sürûrî (1751/52-1814), Dürrî (ö. 1722), Osman-zâde Tâlib (ö.1725), Nazîm (ö. 1726), Nedîm (ö. 1730), Sâmî (ö. 1733), Seyyid Vehbî (ö. 1736) Şeyh Gâlib (1757/58-1799) ve Ferrî (1756-1805)'yi anabiliriz.

Eski Türk Edebiyatı'nın en önemli nazım türlerinden biri olan tarih düşürme sanatı, İran ve Arap edebiyatlarında da örnekleriyle görülse de bizdeki kadar gelişmiş ve yaygın değildir.[6]

Türk Edebiyatı'nda düşürülen tarihleri belli başlı şu gruplara ayırabiliriz:

1. Tam Tarih: Tarih düşürmenin gerçekleştiği kelime, tamlama, mısra veya beyitte bütün harflerin rakam değerlerinin toplanmasıyla herhangi bir eksik veya fazlalık olmadan çıkar. Meselâ,

Feth-i İstanbul'a fırsat bulmadılar evvelün
Feth idüp Sultân Mehemmed dedi târih: *âhirün*
H. 857 / M. 1453

beytinin ikinci mısraındaki ***âhirün*** kelimesi ile İstanbul'un fetih tarihi olan **H. 857** (M. 1453) tam olarak arz edilmektedir. ***Âhirün*** Fâtih Sultan Mehmed tarafından kelime hâlinde tarih olarak daha önceden söylenmişti. Bu kelimeyi bir beyit içinde kullanarak manzum tarih olarak kaydeden Sinan Paşa (ö.H. 891/ M. 1486)'nın babası ilk İstanbul kadısı Hızır Bey (d.H. 807/ M. 1407, ö. H. 863/ M. 1459)dir.

Bu beyitte Fâtih'ten evvelkilerin İstanbul'u birçok defa kuşatmalarına rağmen fethedemedikleri de dile getirilmektedir.

2. Ta'miyeli Tarih: Düşünülmek istenen tarihin yılı tarih mısraında eksik veya fazla çıkarsa, bir ima ile istenilen tarih tanzim edilir. Koca Râgıp Paşanın Belgrad'ın yeniden alınmasıyla ilgili olan,

Çıkarıp leşker-i küffârı didüm târihin
Belgrad Kal'asını aldı Mehemmed Paşa
H. 1152/ M. 1739

tarih beytinin ikinci mısraında 2003 çıkmaktadır. Ancak birinci mısradaki kafir askerinin kaleden alınmasını ifade eden "**çıkarup leşker-i küffârı**" ifadesi dikkate alındığında, "**leşker-i küffâr**" tamlamasının harflerinin sayı değeri olan 851'in 2003'ten çıkarılması gerekmektedir. Bu işlemden sonra da istenilen **H. 1152** yılı verilmiş olmaktadır.

3. Mücevher Tarih: Buna *cevher tarih* de denilir. Tarih veren mısralarda yalnız noktalı harfler hesaplanır. Noktalı harflerin hesaplanacağına dair, *cevherin tarih, dürdâne, cevâhirle müzeyyen, mücevher harf ile, harf-i mu'cem* gibi birtakım işaretlerde bulunulur.

İzzet Ali Bey'in H. 1141 (M. 1728) tarihinde defterdar olarak tayini ile ilgili bulunan,

Didi târîhini sadr-ı güzine harf-i mu'cemle
Ali Beyle efendim buldu defterdârlık izzet

H. 1141/ M. 1728

beytinin birinci mısramda, ikinci mısradaki noktalı harflerin toplanacağı harf-i mu'cem tamlamasından anlaşılmaktadır.

4. Mühmel Tarih: Buna *sâde, bi-nukat, bi-mu'cem* de denilir. Mücevher tarihin zıddıdır. Yalnızca noktasız harflerin hesaba katılmasıyla istenilen tarih bulunur. Noktasız harflerin hesaplanacağına dair *hurûf-ı sâde, noktadan hâli* gibi birtakım işaretler sunulur.

Bir evlilik tarihinin nakledildiği,

Hurûf-ı sâdelerle eyledim tahrir târîhin
Bekir Ağa kurup sûr-ı tezevvüc ber-murâd oldı

H. 1192/ M. 1778

beyti de hurûf-ı sâde işareti ile mühmel tarihe örnek olmaktadır. İkinci mısraın noktasız harfleri toplandığında, Bekir Ağa'nın düğününün yılı H. 1192 kaydedilmektedir.

5. Lafzen ve Manen Tarih: Hem sözle söylenip hem de harflerin rakam değerleriyle nazmedilen tarih çeşidine denir. Bu türe Kandiye kalesinin fethi için,

Kandiye fethine lafzen ü ma'nen
Bu ittifâkı didiler bin seksen

H. 1080/ M. 1669

beytiyle düşürülen tarihi, örnek olarak verebiliriz. Beytin birinci mısraında Lafzen ve Manen tarih düşürüldüğü lafzen ü ma'nen ifadesiyle açıkça gösterilmiştir. İkinci mısrada Kandiye kalesinin fethinin H. 1080'de gerçekleştiği hususu, hem bin seksen sözüyle, hem de harflerin rakam değerlerinin toplanmasıyla dikkadere sunulmuştur.

6. Lafzen Tarih: Ebced hesabına gerek duyulmaksızın, tarihin açıkça belirtildiği de görülür. İşte bu tür tarihlere de « lafzen tarih » denir.

Yazımızın da konusu teşkil eden Fişenkçi Camii kitabesinde yer alan Fehmî adlı bir şaire ait Farsça tarih, buna örnek olabilecek özellikredir. Birinci manzumenin

Fişenkçi Camii kitâbeleri

Piyadeşi Camii Ana Kitabe

üçüncü beytinde, açıkça 73 yılı ifadesi (heftâd se sâl) kullanılmış ve 1273 yılı kastedilmiştir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Yâ Rab in bünyâd-ı âli tâ ebed ma'mûr bâd
Çeşm-i bed zîn câmi'i zîn âsitâne dûr bâd

2. Sâhib-i in câmi' dâ'im bâd bâ-nâz u na'îm
Dostâneş nâsır u bed-hâh-ı û makhûr bâd

3. Hâtif-i ez-gayb-râ goftem ki in târîh-i men
Fehmiyâ heftâd se sâl-râ begû meşhûr bâd

Sene H. 1273/ M. 1856

Bu manzume Türkçeye şöyle çevirilebilir:

1. Ey Allahım, bu büyük bina ebediyen mamur olsun. Kötü göz bu binadan bu asitaneden uzak olsun.

2. Bu caminin sahibi (camiyi yapıran) her zaman , refah ve bolluk içinde bulunsun. Onun dostları yardımcı, onun kötülüğünü isteyen kahrolsun.

3. Gaybtan gelen bir sesle bu tarihimi söyledim. Ey Fehmi, yetmiş üç yılını söyle ve (bu tarih) meşhur olsun.

Böylece birinci kitabeyi hem örnek olarak vermiş olduk hem de tercüme etmiş olduk.

İkinci kitabedeki tarih manzumesi de şudur:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kalb ile iki elin kalduruban didi Atâ
Târihinde *"câmi'-i feyz-i İlâhîdir bu câ"*

2. "İn nazargâh-ı İlâh" târih olur diger ana
Turmayup var kıl namâzı Hakk'a çok eyle duâ

Sene H. 1273/ M. 1856

Manzume günümüz Türkçesi ile şöyle ifade edilebilir:

1. Atâ, içtenlikle iki elini kaldırıp tarih için, *"câmi'-i feyz-i İlâhîdir bu câ"* (bu yer, İlâhî feyzi toplayıcıdır) sözünü dedi.

2. "İn nazargâh-ı İlâh" (Bu, Allah'ın bakıştı yerdir) ifadesi, bu cami için diğer bir tarih olur. Sen de hiç durma, (burada) namazı kıl; Hakk'a çok dua et.

Yukarıdaki metnin birinci beytinden anlaşıldığına göre, bu şiir Atâ adlı bir şair tarafından yazılmış olmalıdır. Biri birinci diğeri de ikinci beyitte olmak üzere, iki defa tarih düşürülmüştür.

Birincisi, ebced hesabında 1276 rakamına eşit gelen *"câmi'-i feyz-i İlâhîdir bu câ"* ifadesinden 3 rakamı düşürülerek oluşturulmuştur. Bu da yukarıda açıkladığımız zamiyeli tarihe bir örnektir. Üç rakamının düşürüleceğine, *"Kalb ile iki elin kalduruban"* ifadesindeki bir kalp ve iki el ile işarette bulunulmuştur. Beyitte, *"Kalb ile iki elin kalduruban"* ifadesi ile zamimiyede dua etmek de kastedilmiştir.

İkincisi de diğer beyittedir. "İn nazargâh-ı İlâh" ifadesinin harflerinin ebceddeki değeri toplandığında, tam târih olan 1273 rakamı ortaya çıkar.

Cami'nin bugünkü görünümü

Diğer kitabedeki üçüncü tarih manzumesi de aşağıda yer almaktadır. Şerif isimli bir şair tarafından kaleme alınmıştır:

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1 Hayır ehli vü Feyzullâh Efendi kim hulûs-perver
Olupdur "men benâ mescid" hadis âsârına mazhar

2 Bu câda câmi'i kıldı binâ hubb-ı vatan birle
Binâsı hûb u ra'nâ hem müşeyyed hem mukantar[6]

3 Finâsı mescid-i sayfi menâre muttasıldur hem
Muhîtdir havlısı kim nâ-sezâlardan muzahhar[9]

4 Bu câmi'de kılındukca salât (u) zikr-i tesbîhât
Nice hayrâta tevfikin ide bâniye Hak rehber

5 Derûnı ayn birûnı münevverdür Şerîfâ (kim)
Didiler ana in târih "feyzi ma'bed-i enver"

Sene H. 1273/ M. 1856

1. Hayır ehli Feyzullah Efendi, gönlü temiz bir kişidir. "Kim bir mescid bina ederse..." hadisinin manasına nail olmuşcur.

2. Burada, vatan sevgisi ile bir cami yapardı. Bu caminin binası, güzel görünümlü, yüksek, sağlam ve kemerlidir.

3. Avlusu, yazlık mescidi, camiye bitişik minaresi vardır. Uygun olmayan şeylerden korunması için, avlusu etrafını kuşatmışcur.

4. Bu camide namaz kılındıkça, Allah'ın adı anıldıkça, Hak bu camiyi bina edene nice hayırlı işlerde yardımını rehber etsin.

5. Ey Şerif, bu caminin içi de dışı gibi aydınlıkcır. Ona tarih olarak, "feyzi ma'bed-i enver"[10] (feyizli, berekedli, nurlu mabed) ifadesini dediler.

Bu manzumenin son beytindeki "feyzi ma'bed-i enver" ifadesinin harflerinin değeri toplandığında, tam sayı olan 1273 rakamı ortaya çıkar.

Fişenkçi Camii'ndeki diğer iki mensur kitabe de yeni harflerle ve günümüz Türkçesi ile şöylece sunulabilir:

Birinci mensur kitabenin yeni harflere aktarılışı:

Pederim el-Hâc Mehmed Ağa ve Münir Efendi (?) ve Ceylânyâr Hanım vâlidem Rukiyye Hanımın ervâh-ı şerifleri içün yılda bir kerre mevlûdü'n-Nebî kıraât olunmak üzere iki bin guruş vakfiyye tahsîs kılınmışdır.

Sene H. 1287/ M. 1870

Fi-Gurre-i Rebî'ul-evvel / 1 Haziran

Birinci mensur kitabenin günümüz Türkçesiyle ifadesi:

Cami avlusundaki mezar

Babam Hacı Mehmed Ağa, Münir Efendi (?), Ceylanyar Hanım ve annem Rukiye Hanımın ruhları için, yılda bir kere mevlid okunmak üzere iki bin kuruş vakfiye tahsis edilmişdir.

Mezarın ayak ucu taşı

İkinci mensur kitabenin yeni harflere aktarılışı:

Hüve'l- Bâkî

Işbu câmi-i şerîfin bânisi es- Seyyid Hâfız Feyzullâh Efendinin pederi merhûm ve mağfûrun leh es-Seyyid el-Hâc Mehmed Ağanın rûhuna ve kâffe-i ehl-i imân ervâhına rızâen li'llâh el-Fâtiha.

Sene H. 1281/ M. 1864

Fi 9 Rebî'ul-evvel/ 12 Ağustos

İkinci mensur kitabenin günümüz Türkçesiyle ifadesi:

Bâkî kalan Allah'ın

Bu kutsal camiyi yaptıran Seyit Hafız Feyzullah Efendinin babası merhum –Allah'ın rahmeti üzerine olsun- Seyit Hacı Mehmed Ağanın ve bütün müminlerin ruhlarına Allah rızası için Fatiha (okuna).

*Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü öğretim üyesi.

1 Fişenkçi Camii hakkında bu dergimiz açısı bırakmadan Mustafa KAZA'nın sunmuş olduğu bilgiyi burada nakletmeyi yeterli görüyoruz: «Fişenkçi Camii Konyaklı mahallesinde Kapucuoğlu mahallesindedir. Eski ahşap kısmı ortasında açık pazar yeri yakınındadır. Camiyi inşa müşiyan, kurucu, dönemi Ahmet Adnan SAYGUN (1907-1991)'ya ait olan yapılarıyla Zahen Mahmutlu öğretmen Mehmet Celaleddin Ünyan Mevlevi ünvanından anlaşılmaktadır ve aynı tarihlerin olma ihtimali vardır. Eski Fişenkçi Camii de ilçeyi bir Mevlevî dergâhı olduğu. Arif ordayım fişek imal ettiğinden isimi de bu adı almıştır.»

2 Tarih ilçesinin konusunda geniş bilgi için bk. Turgut Karabey, Türk Edebiyatında Tarih Düşürme, (Atatürk Üni., Ilıca Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 1983; İsmail Yakut, Türk İslâm Kültürünün Dinî Hayatı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992.

3 Ebced hesabında harflerin rakam olarak değerleri şöyledir: a(ا)= 1, b= 2, cm = 3, dll= 4, he= 5, vâv=6, z= 7, hâ= 8, t= 9, yâ= 10, kef= 20, lâm 30, mîm 40, nûn =50, sîn = 60, ayn= 70, fe=80, sâd = 90, kâf= 100, şîn= 200, ğayn= 300, ki= 400, ce=500, lu=600, çel=700, dâd =800, ğ=900, ğayn=1000.

4 Turgut Karabey, a.g.t., Erzurum 1983, s. 51.

5 Kaya Bilgegil, Edebiyat Bilgi ve Terimleri I Belagat, Ankara 1980, s. 346.

6 Turgut Karabey, age., Erzurum 1983, s. XI.

7 Burada «cânî» kelimesi terciyle olarak kullanılmış, toplayan, dolayan, içinde bulunduran; ihsân yeri anlamlarına gelmektedir. Beyitteki «feyz» kelimesi camiyi yaptıran Feyzullah Efendinin ismi ile ilgili olduğu için tercih edilmiş olmalıdır.

8 Metin sayfa uymamaktadır.

9 Metin sayfa uymamaktadır.

10 Burada «feyz» kelimesi de camiyi yaptıran Feyzullah Efendinin ismi ile ilgili olduğu için tercih edilmiş olmalıdır.

TÜRK TEZHİP (Süsleme) SANATI

Doç. Dr. Faruk TAŞKALE*

* İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Anasanat Dalı Başkanı; tezhip sanatçısı ve hemşehrimiz Sayın Doç Dr. Faruk Taşkale'nin "Türk Tezhip Sanatı" başlıklı yazısını sunuyoruz. Sanat Tarihimizde önemli yeri olmasına rağmen az araştırılmış bir alan olması Sayın Taşkale'nin yazısını önemli kılmaktadır.

Doç. Dr. F. Taşkale 1961'de Nevşehir'de doğdu.1980-84'te Topkapı Sarayı Müzesi Tezhip Atölyesine devam etti.1984'te İÜ Ed.Fak İng. Bölümünden mezun oldu. 1985-87'de Prof.Emin BARIN (1913-1987) ile geleneksel sanatlar ve kitap sanatları restorasyonu konusunda çalışmalar yaptı.1984-86'da Rikkat KUNT'tan (1907-1986) tezhip dersleri aldı. 1994'te "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları" konulu çalışma ile doktora programını tamamladı. 1999'da Doçent oldu. Sadberk Hanım Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi ve özel koleksiyonlarda eserleri bulunan sanatçı, yurt içinde ve dışında birçok sergiler açtı. Geleneksel Sanatlarla ilgili 25 makalesi Yayımlandı. "Rakseden Harfler" isimli bir kitabı bulunmaktadır.

Altınlamak, altınla süslemek İng. illumination / gilding anlamına gelen tezhip, resim sanatının bir kolu olup, altın ve çeşitli renklerle; din, edebiyat ve bilimle ilgili el yazmalarını, hat (yazı) levha ve albümlerini, ferman, nişan ve cilt kapaklarını süsleme sanatıdır. Bu arada ulemâ gömleklerde olduğu gibi kumaş üzerine uygulanan örnekler de bulunmaktadır. Tezhipte kullanılan boyalar, guaş ve plaka boyalardır. Altın ise ezilip, sonra jelatinli su ile kullanılır.

En önde gelen işlevi yazı süslemesi olan ve yazının giyisisi olarak kabul edilen tezhip sanatında, süsleme öğeleri olarak stilize edilmiş hayvan, bitki ve bulut motifleri kullanılmış, değişen beğeni ve ekollere rağmen altın ve lacivert uyumu her dönemde etkin olmuştur. Tezhip yapan sanatçılara erkekse müzehhip, kadınsa müzehhibe denir.

TEZHİP SANATININ TARİHÇESİ

Turkler'de Tezhip Sanatı Uygur Turkleri'ne kadar uzanır. Orta Asya'da Karahoça'da yapılan Turfan kazılarında bulunmuş vakıf yapan, Maniheist Uygur Rahipleri manyastırlarındaki basit bitkisel motifler daha sonraki dönemlerdeki bitki kökenli "hatâyî"lerin en basit örnekleridir.

Bugün elimizdeki en erken örnekler; 12. ve 13. yüzyıl Selçuklu eserlerinde bulunur. Bu dönem motif ve desenleri sade ve basittir. Hatâyî ve "rûmî" motiflerinin büyük bir ustalıkla kullanıldığı Osmanlı erken döneminde ve 15. yüzyılda tezhipte büyük bir gelişme başlar. Bu gelişmede sanata ve sanatçıya değer veren Fatih Sultan Mehmet'in önemli bir rolü vardır. Dönemin ana renkleri altın, lacivert ve mavidir. Bu renklere ek olarak beyaz, siyah,

Varlık Yazı: Hüseyin Gündüz, Tezhip: Faruk Taşkale

Yâ Vehhâb. Yazı : Hüseyin Gündüz, Tezhip : Faruk Taşkale

Hilye-i Şerif (H.z. Muhammed'in Vasıfları) Ahmet Altun Efendi (d.1965)

yeşil ve kırmızı renkler de uyum içinde kullanılmıştır. 15. yüzyılın en önemli müzehhibi Saray nakkaşı "Baba Nakkaş"tır.

16. yüzyıl başlarında II. Bayezid döneminde, motif ve desenlerdeki uyum, 16. yüzyılın ikinci yarısı, yani Kanuni Sultan Süleyman devrine hazırlık niteliğini taşır. Ana renkler altın ve lacivertdir. Rûmi ve hatâyi motifleri daha çok incelmiş ve çeşidenmiş, bulut motifleri kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin en önemli tezhip sanatçısı Hasan bin Abdullah'dır.

Kanuni döneminde diğer sanat kollarında olduğu gibi, tezhipte de altın dönem başlar. Klasik motiflerin büyük bir ustalıkla kullanılmasının yanısıra, dönemin usta müzehhibi "Karamemi" ile lâle gül, karanfil, sümbül, selvi ağacı ve bahar dalı gibi bahçe çiçek ve bitkilerinin ilk kez süsleme sanatlarında tanıtıldığı bu döneme tezhipte "Klasik dönem" adı verilir. Kanuni döneminin diğer bir önemli üslubu da "Şah Kulu" tarafından tanıtılan "Saz yolu" üslubudur.

17. yüzyılın ikinci yarısı ile tezhipte Batı etkisi görülür. Çiçek bukeleri ile naturalist bir üslubun başladığı ve 18. yüzyıl sonlarına kadar süren dönemin en ünlü tezhip sanatçısı ve lake ustası Ali Üsküdari'dir. Tezhipte Mekke ve Medine tasvirleri de bu dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır.

18. yüzyıl sonlarına doğru başlayan ve 19. yüzyıl sonlarına kadar süren, naturalist çiçeklerle birlikte çiçek sepetlerinin, uzun palmet ve kurdelelerinin kullanıldığı tarza tezhipte "Türk Rokokosu" adı verilir. Dönemin en ünlü tezhip ustası "Hezargradlı Seyyid Ahmet Ataullah"dır.

Cumhuriyet dönemi tezhip sanatı, bir iki istisna dışında daha çok levha tezhipçiliği şeklinde gelişmiş, birçok kıt'alar, hilyeler ve celi yazılar ile yazılan kompozisyonlar tezhiplenmiştir. Yazılar etrafına silme tezhipten çok halkâr tarzı uygulanmış ve halen de böyle devam etmektedir.

Günümüzde birkaç renk altın ve boyalar ile yapılan halkâride açık renklerin yanısıra lacivert, bordo-kahve, siyah ve yeşil, zemin rengi olarak kullanılmaktadır. Altın kullanılarak koyu renkler üzerine yapılan halkâr daha yaygındır. Halkârde hatâyi motifleri ağırlıktadır. Bunun yanı sıra Rûmi, bulut motifleri ve yarı stilize edilmiş hayvan figürleri de kullanılmaktadır. Bir levhada kolluk, göbek gibi bölümlerde ve küçük hacimli yazılar etrafına uygulanan silme tezhipte ana renkler, zemin renkleri olan altın, lacivert ve nadir olarak yeşil ile bordo-kahvedir. Motifler ise klasik dönem izleri taşır. Cumhuriyet döneminin en ünlü tezhip ustaları Muhsin Demironat (1907 - 1983) ve Rikkat Kunt (1903 - 1986)'dur.

Cennet Annelerin Ayağı Altındadır. İmz.: Hüseyin Gündüz

Akşap Camisi Tezhip ve Minyatür Uygulama.

Eskiden el yazması eserlerin yazılıp tezhiplendiği yerler öncelikle saraya bağlı ve büyük sanatçıların denetiminde çalışan nakışhanelerdi. Bu arada çalışmalarını çarşılarda ve özel atölyelerinde devam ediren tezhip sanatçıları da vardı. Günümüzde tezhip sanatı, diğer bazı geleneksel sanatlar gibi, birçok üniversitenin güzel sanatlar fakültelerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğretilmektedir. Bu arada bazı özel atölyelerde de tezhip sanatı öğretimine ve uygulanmasına devam edilmektedir.

TEZHİP SANATININ KULLANIM ALANLARI

Türk süsleme sanatlarında önemli bir yer tutan ve hat sanatından ayrı düşünülemeyen tezhip sanatının uygulandığı el yazmalarının başında Kur'ân-ı Kerîm'ler, dua kitapları ve diğer el yazması eserler gelir.

Yazma eserlerde en önemli süslemeler eserin "zahriye" denilen tanıtım sayfalarında bulunur. Zahriye; kitabın adı, yazarı ve sunulduğu şahsı belirten madalyonların, kitabın kime ait olduğunu gösteren "temellük kitabesinin bulunduğu tezhipli veya boş bırakılan, ilk sayfalardır. Genellikle tek sayfa fakat özellikle 16. ve 17. yüzyıllardabazen karşılıklı çift sayfa şeklinde bulunan zahriye sayfaları, bazen de yazısız olarak bırakılıp tamamen tezhiplenmiştir.

Zahriyeden hemen sonra gelen ve metnin başladığı sayfalar olan "Ser Levha" sayfaları tek olabildikleri gibi, özellikle Kur'ân'larda çift sayfa şeklindedirler. Ser levhalarda tezhip, metni içine alacak şekilde düz, taç veya mihrap formundadır. Bu çeşit süslemelere "başlık" adı da verilir.

Kur'ân ve diğer kitapların süslemeli sure ve bölüm başlarına "Serberk" veya "Surebaşı" adı verilir. Bu süslemelerin ortasına doğru altın üzerine beyaz boya ile surenin veya metnin adı yazılır.

Sayfa kenarlarında bulunan ve gül şekline benzerliği nedeniyle "hizip gülü", "secde gülü", "vakf gülü", "cüz gülü", "aşer gülü" ve "sure gülü" diye adlandırılan, rozet şeklinde özellikle Kur'ân'ların durulacak veya secde edilecek ayetleri hizasında bulunan süslemeler, bir sayfada bir veya birden fazla olabilirler.

Hüsnü Şeyh Hacı Yusuf Ceylan Emmiye

Nihat Kahraman Çizek. Uygulama : Faruk Taşkale

Kur'ân ve diğer yazma eserlerde bir âyet ve cümlenin bittiğini gösteren nokta veya "durak"lar da tezhiplenmiş ve şekillerine göre çeşidi isimler almışlardır. Geometrik şekilde olanlarına "mücevher nokta" altı köşeli olanlarına "şeşhane nokta" beş yaprakli olanlarına "penç" ya da "penç berk", üç yaprakli olanlarına da "serberk" adı verilir.

Bir el yazması kitapta tezhiplenen son sayfa, eserin hattatının ve yazılış tarihinin bulunduğu "hatime" ya da "bitiş" sayfasıdır. Bu sayfadaki tezhip diğer sayfalara oranla daha hafiftir.

Baş tarafı tuğralı ve uzun kâğıdara yazılmış padişah buyrukları olan ferman ve beratların tuğra içi ve üzeri de dönemlerinin tezhip özelliğine göre süslenmiş, tuğra üzerindeki tezhip tuğrayı kapsayacak şekilde, ya taç formu, ya da üçgen form içine uygulanmıştır.

Tezhip sanatının yazma kitaplardan sonra en çok kullanıldığı alan, hüsn-i hat levha ve albümleridir. 19. yüzyıldan bu yana levha yazmacılığı büyük ölçüde gelişmiş ve tezhip sanatının en çok kullanıldığı alanlardan biri olmuştur. Levha şeklindeki yazıların etrafına, çoğu zaman açık veya koyu renk zemin üzerine sırf altınla "halkâr" tarzı uygulandığı gibi, silme tezhip de yapılmaktadır. Halkâr'ın hafif renklendirilmiş olanına "Şikâf", motiflerin etrafına siyah mürekkeple tahrir çekilenine ise "tahrirli halkâr" denir. Bu arada günümüzde diğer halkâr çeşitleri de geliştirilmiştir.

Kur'alar ve yazı albümleri (murakkaalar), "kolcuk" adı verilen, çoğu zaman dikdörtgen ve kare şeklindeki bölümlerin en çok görüldüğü eserlerdir. Kolcuklar satırların sağında ve solundaki boşluklardır. Bunların köşelerde, üçgen şeklinde olanlarına "köşelik" adı verilir. Levha veya murakkaalardaki satır araları genişse, bu boşluğu doldurmak için altın veya nadiren renkle yapılan süslemeye "beynes sütur" (satırlar arası) adı verilir.

Minyatürlü el yazmalarında minyatürlü bölümler cetvel içine alınıp dış kenarları tezhiplenmiştir. Türk minyatürlerini, İran minyatürlerinden ayıran bir özellik, Türk minyatürlerinin kenarlarında hiçbir zaman dolu ve ağır bir tezhibin olmayışıdır. Türk sanatkârları gerektiği zaman bunun yerine hafif bir "halkâr" veya "zerefşân" (altın serpme) uygulamayı tercih etmişlerdir. Minyatürlerdeki giysi, örtü, duvar ve çadır süslemesi gibi ayrıntılar da çoğu zaman tezhiplenmiştir.

Cilt kapakları tezhip sanatının uygulandığı önemli bir alandır. 16. yüzyıldan sonra görülen cilt kapağı süslemeciliğinde deri üzerine, halkâr ve naturalist çiçek buketi ve motiflerinin uygulandığı "şukûfe" tarzı en çok kullanılan süsleme çeşididir. Cilt kapakları, ahşap veya mukavvadan yapılmış kutu, sandık, yazı aletiği gibi eşyalar üzerine yapılan bu çeşit süslemelere de daha sonra "lâk" çekildiği için bu çeşit eserlere "lâka eserler" adı da verilir.

Tezhip sanatının, yazı ile beraber uygulandığı diğer bir grup da "nâzımlı gömlekler"dir. Bu gömlekler ince keten kumaştan, padişah ve ailesini savaşlardan, hastalıklardan ve çeşitli felâketlerden korumak amacı ile hazırlanmış olup üzerlerinde çeşitli dualar yazılıdır.

KAYNAKÇA

LINGS, Martin, *The Qur'anic Art of Calligraphy and Illumination*, London, 1976.

DERMAN, Çiçek – BÜKÜL, İnci A., *Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler*, İstanbul, 1991.

ÜNVER, Ord.Prof. A. Süheyl, *Müzehhip Kavanoozu*, İstanbul, 1951.

Yeraltı ŞEHİRLERİMİZ

Mustafa KAYA*

Kayseri Afşınar yeraltı şehri girişinde "Dağlı Dayı" kahramanı.

Ülkemizin kültür ve turizm varlıklarında, kültürel değerlerinden olarak birinci sırda yer alan, yeraltı şehirleri son yıllarda özellikle genç ve çocuk gezginler için fevkalade çekici bir öğemiz olmuş, adeta bölgenin doğal yapısı ile yarışacak bir ilgi düzeyini yakalamışlar. Bilgi toplumunu yakalama peşinde olan ülkemiz gençleri için keşif güdülerine önemli tatminlerle cevap veren bir alandır. Gerçekten de yeraltı köy/kentlerimiz üzerine eser sayısının çok az olması, ilerde bilim çevrelerinin ilgisini daha çok çekecektir.

Gezginlere çok enteresan gelen ve gezilmesi şart olan yeraltı köy/kenderimiz hakkında bilgi ve incelemelerimizi bu sayımızda okuyucularımızla paylaşmak istiyorum.

Kaymakh ve Derinkuyu, 1964 ve 1965 yıllarında ziyarete açıldığında Dünya Harikalarına eklenerek 8. harika ilan edilmesi gündeme gelmiş; ancak daha sonra daha fazla yer altı köy/kenderi ortaya çıkıkça, -harikalar tek esere verildiğinden olmalı- bu ilandan vazgeçilmiştir.

Niğde, Aksaray, Kırşehir, Nevşehir ve Kayseri'nin içinde olduğu bölgemizde 200'e yakın yeraltı köy ve kenti olduğu sanılıyor. Nevşehir'de altı yer altı köy/kenti (Derinkuyu, Kaymakh, Tatlarin, Özkonak, Mazı ve Özlüce) Kültür Bakanlığınca ziyarete açıktır. Acıgöl, Göre, Gökçeoğrak, Özlüce, Suvermez gibi ziyarete açık olmayan yeraltı köyleri olduğu gibi birçok terkedilmiş kaya köylerde de yer altı köyleri mevcut. R.Bixio başkanlığındaki İtalyan kurulun 1995'te basılan [6] eserinde Niğde'de 35, Kayseri'de 23, Aksaray'da 46, Kırşehir'de 5, Yozgat'ta 4, Nesruna olarak belirtilen yerde 3 ve Nevşehir ilinde 60 tane olmak üzere toplam 176 yeraltı kent ve köyü saptanmıştır. Avanos'un yeraltı kentinin de henüz ortaya çıkarılmış olması ancak kişisel bir gayrede az bir bölümünün temizlenmişliği,

bölgede tüm yerleşimlerin altında zirzemisi olacak şekilde yeraltı yerleşimleri olduğunu ispatlar. Ürgüp Dereler Mahallesinde TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) binasının temel hafriyatında yeraltı odalarının çıkması, Ürgüp'ün de bir yeraltı kentine sahip olduğunu belirtmektedir.

Dünyada ve Akdeniz çevresinde bazı yerleşimlerinde de yeraltı köy/kentleri varsa da tek tek konumlandıklarından ülkemizdeki gibi bölgesel bir nitelikte mevzilenmediğinden turistik çekim alanı oluşturamamışlardır. Yöremizde bu kadar çok oluş nedenlerini ulaşabildiğimiz kaynaklarla açıklamaya çalışacağız.

Niçin Çokça Yeraltı Kentimiz Var?

Bu kadar çok yeraltı köyü ve kenti olmasının ilk nedeni, bunlara "kale" olarak bakmak gereğiyle aydınlanabilir. Eğer Üçhisar, Ortahisar ve Ürgüp veya Mardin gibi kaya tıkanmış tuf varsa kaleler oraya yapılmıştır. Bazen de hem kale hem yeraltı sığınaklarıyla çifte tıdhkam sağlanmıştır. Kaymaklı yeraltı kentine halen halk arasında "Eneğı Kalesi" denmesi, yer altı köy/kenderinin korunma zamanlarında sığınmaya yönelik olduğunu gösterir. Buralarda süresiz olarak halkın yaşadığını farzetmek yanlıştır.

Bu kadar çok olması tabii ki bölgede, bir ekonomik zenginlik olması gereğini de zorunlu kılar. "Bir dam, yedi dam doldurur" halk sözü oyulan yerleşimlerin hafriyatının çıkarılmasının ne kadar zor olduğunu belirtir. Sonuçta, çekilen emek veya eziyete değer, ekonomik kazancı olmasını gerektirir. Amerikan Chicago Üniversitesinden bir kurulun 1920 yıllarında yaptığı araştırmada, Asur Ticaret Kolonileri döneminde (MÖ 2000-1750) bölgede altın, gümüş ve bakır üretilmekteydi. Yerli halkın da kalay ve baharat ihtiyacı vardı. Baharatın sağlıkta koruyucu etkisi olduğundan, özellikle Hint baharatı çok tutulmuştur. Bu ticarete, bu değerli madenlere Kafkaslar'dan, İran, Arap ve hatta Hint ülkelerinden saldırılar olmaktaydı. Yerli halk bu madenlere sahip olmak ve pahalıya satabilmek için yeraltı kalelerini keşfetmişlerdir. Bazen savaşarak bazen evlilikler tesis ederek bu değerli kaynaklarına sahip oldular. Kaymaklı yeraltı kentinde mutfak levhası ile gösterilen bölümdeki üzeri oyuklu siyah tınçi taştan alınan parçanın incelenmesinde bakırı hasıslaştırma taşı olduğunun anlaşılması da, Chicago Üniversitesinin altın, gümüş, bakır üretimi tezini doğrulamaktadır.

Esas olarak bölgede kaya tabakasının çok yumuşak tüf olması ve bu tüfün hava ile karşılaşınca kuruması, yeraltı sığınaklarında insanların nemden dolayı rahatsız olmadan yaşamalarını temin etmiştir. Eğer bu tüf, bu niteliklerinden yoksun olsaydı en azından uzun süre kalınması zorlaşabilirdi. Yeraltı sığınaklarının hemen tamamının kullanıldığı dönemlerde badanalı olduğu

Ürgüp Temenni Tepesi altında bir salon girişi kapısında "Dayanç" kabartması

söylenebilir. Bu bazı bölümlerde halen bellidir ve mübadil Rumların anlatımlarında da var olduğunu duyduk. Badana yapılmış olması, dezenfekte etmek için olduğu kadar aydınlık göstermek için de olmalı. Ayrıca konfor için de olabilir. Şimdi görülen yosunlamalar ziyaretçi trafiğinin yoğunluğundandır.

Yeraltı köy/kenderimizin çokluğunun diğer bir nedeni, 1. derecede Ordu ve İpek yolu ile Çukurova'ya ayrılan yolların ilimizde olması, tüccarların mallarını yeraltı şehirlerine koymasını, böylece güvenliğini temin etmesidir. Özellikle asayişin zayıf olduğu dönemlerde mallarını peyderpey götürüp satmaları bazen de küçük kenderde satarak vergi kaçırmaları kârlılık oranlarını yükseltmiştir. Orduların güvenli şekilde konaklamaları ve araç gereçleri için de ideal sığınakları oluşturduğu bilinmektedir.

Bunda Roma, Bizans gibi büyük imparatorlukların kurulmuş olması, bunların doğudan gelen savaşçı ve barbar kavimlerle kavgalarına sebebiyet vermiştir. Karadeniz'in kuzeyinden gelen asker kavimler, din değişimi ile birlikte, bu bölgelere parah askerler olarak yerleştirilmişler; bunlar yeraltı kenderinin avantajlarını kullanarak, saldırıları kesmişlerdir. Değişik dinlerde, anadili Türkçe olan Türk boyları da çeşitli zamanlarda bölgeye yerleştirilmişlerdir.

Tabii depreme karşı 40-300 metre kalınlıkta bir tuf tabakası deprem etkisini en aza indiriyordu. Bu avantajla peribacalarının başlıkları düşmeden durabilmişler. Tabii ki 1939 Erzincan depreminde eski evlerden birçoğunun çadaması, bazılarının yıkılması, büyük bir olasılıkla peribacalarından azımsanmayacak bir kısmının başlığını da düşürmüş, yeraltı şehirlerinde de bazı yıllardan toprak inmesi sonucu tünellerin kapanmış olabileceği tahmin edilebilir. Bunun gibi yeraltı kenderi de eğer sık sık depremlere maruz kalan bir yerde olsa idi, tünellerin kapanması sonucu giriş-çıkış sorun olacağı gibi hava akışı da tehlikeli bir hale gelebilirdi. Yeraltı kenderlerimizin bugüne ulaşan açık kısımları için deprem riski çok az olan bir bölgede oluşumuzla açıklayabiliriz.

Ne Kadar Eskidirler?

Yer altı şehirlerinin ne zaman yapılmaya başlandığı sorusu tüm gezenlerin ilk sorularından biridir. Bu soruya uzun yıllardır ve belki de halen, "Hıristiyanlık döneminde" olarak cevap verilmiştir. Bunun yanlış olduğu 1920 yılında Chicago Üniversitesinin araştırmalarından ispadandığı gibi bölgede devam eden kazılardaki bulgularla da çok daha önceki dönemlere uzandığı tezini güçlendirmektedir. Ihlara, Kızılkaya köyündeki Aşıklı Höyük'te evlerin kapılarının tavandan olması; Aşıklı Höyüğün günümüzden 10.000 önce başlayan

Üçgöz Kadı Kalesi yakınında bir ada içi "Deymuz Kabartması" Foto: M. Aydemir

tarihi ile birlikte incelenmesini zorlar. Ayrıca Hattuşaş ve Kültepe'de de tünellerin varlığı Hıristiyanlık döneminden çok daha öncelere aidiyetini ispatlar gibidir. "Tığraz Taşı" dediğimiz tünelleri kapatan yuvarlak kapı taşlarının Ana Tanrıça Tapınımı (kulu) ile ilgili olması da Hıristiyanlıktan önceyi aydınlatan delillerdendir. Kayseri Ağırnas Yeraltı kentinin büyük bir salonunda kaya kabartması olarak yapılmış inek başı rolyefi; Ürgüp Temenni Tepesi altında yine büyük bir salon girişinin kapı üstünde yer alan çifter boynuz ve ortasındaki yuvarlak ay kabartması; Ürgüp Kadı Kalesi yakınında bir geniş kaya oda iç-karşı duvarında çifter boynuzun ortasında hilal şeklinde kaya ay kabartması. Üst paleolitik (MÖ 15.000-14.000) yıllarında başlayan ay tapınımının devamına ait simgeler olabilir. (Araştırmacı M.Ateş bunların 7000-9000 yıl öncesine ait olabileceğini söylemişti.) Yeraltı kenderi gibi kaya yapılar araştırmacılarına delil sunmakta cimri oldukları için bu hususların bilimsel açıklığa kavuşması pek çoğu henüz temizlenmemiş olan bu yer altı köy/kenderinde yapılacak temizleme ve kazılarla ortaya çıkacaktır. Bu bakımdan her uygarlık ihtiyaçlarına göre yapıp, genişletip kullanmışlardır demek daha doğrudur.

Ne Zamana Kadar Kullanılmışlardır?

Yeraltı kenderinin son olarak ne zamana kadar kullanıldıkları da, merakıdıkları için cevaplandırılması gereken sorulardandır. Tahminler, Anadolu Selçukluları döneminin sonuna kadar denilebiliyor. Yani 1500 yıllarında Osmanlı egemenliği ve asayiş pekiştiğinde kullanılmaz olduğudur. Tabii kişisel kullanımlar halen de sürmektedir. Örneğin Avanos yeraltı kenti, Kurtuluş Savaşında dahi kullanılmıştır; asker kaçakları buralara sığınmış, hükümet de giriş kapılarını hafriyada kapatarak, kaçakları içeriye hapsetmek istemiştir.(1) Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirleri de bulunduğunda 1. ve 2.

kadarı ahır olarak kullanılmaktaydı. Halen de bazı bölümleri evlerine rastdayanlar kiler, ahır vs. olarak kullanmaktadırlar.

Yeraltı odalarında birçok "cufalık" (çuha-bez) tezgahı çukuru görülmesi, tamamı İpek Yolundaki tüccarlara ve çevre pazarına Şile Bezi başta olmak üzere, çeşidi örgü tarzlarında bez dokuyup satma ticaretinden dolayıdır.

Mühendislik Bunun Neresinde?

Yeraltı yerleşimlerindeki kat kavramını, bir apartmanın katları gibi düşünmemeliyiz. Odaların, taka-depoların ve tünellerin insana huzur veren yeknesaklığına bakarsak planlama mühendisliğini zayıf bulabiliriz. Ama aksi olsaydı sanatsal gözleri tatmin edemeyebilirdi. Fakat bunca hafriyatın çıkartılması, taşınması, hatta çukur alanlara taşınarak üzerine arazi toprağı atılarak gizlenmesi bir programlama zekasını göstermektedir. Tüf tabakasının altında (90-100 metre) tatlı su gölleri olduğunu keşfetmeleri de önemli bir buluşur ve bu husus 1834 yılında gezgin bilim adamı C.Texier'in de dikkatini çekmiştir [2]. Tuvalet ihtiyaçları için ev veya mahalle çıkışlarından evlerine çıkmaları; tesviyari büyük ve içleri havanmış taban oyuklarında kayın gibi çabuk kurdanan yiyecekleri özel mıvalarla, kurdanmadan korumaları azımsanacak buluşlar değildir. Şarap üretimi ve ibadet yerlerine içerde de yer vermeleri demokratik tavırlarını da gösterir diyebiliriz sanıyorum. Ürgüp, Akköy'de emirin sarayına giden, koridordaki çukurlarla sağlanan tuzaklar da zamanının mühendislik eseridir. Tığraz taşlarının ortasındaki delikten hava akımı sağlanması, gözetleme ve mazrak sokarak düşmanı yaklaştırmaması gibi ikiz-üçüz işlevlerinin olması akılcı ve ekonomik buluşlardır. Üst kadara giden tünellerde, yukarı çekmeli merdivenle sağlanan emniyet de azımsanamaz. Tığrazlar (dikey tüneller) ise zahmetli oyulma işine rağmen gözetleme yolu ve savunma üstünlüğü bakımından önemli bir buluşur.

Tünel Turları Olur Mu?

Yeraltı kenderine dar yer korkusu olan veya karanlık fobisi olanlar girmek istemezler. Sanırım kullanıldığı dönemlerde, çocukları, buralara girmeye korkmuş olmalılar ki (elektriğin olmadığı gör önüne alınmalı) Yunanistan'da yayımlanan Kapadokya Masalları kitabında [3] birkaç masalda da anlatıldığı gibi eski dönemlerde çocukları buraya sokmak için masallar üretilip, anlatılmış. Bu masallarda, 1. katta güzel hayvanlar, 2. katta göller, 3. katta çağlayanlar vs olduğu temalarıyla içerisi son derecede çekici gösterilmeye çalışılmış. Ama günümüz çocukları ve gençleri tam tersine bir an önce girmek isteğiyle kayıtlıyorlar. İşte bu boş duygu, tünel turları düzenlemeye transfer edilebilir. Örneğin Ürgüp'ten Nevşehir'in Kayak köyüne 15 Km'lik bir yer altı tüneli var. Orta bölümüne bir güzel kahvehane veya lokanta yapılıp, gezgin grubunun yarısı Kayak köyünden diğer yarısı da Ürgüp'ten giriş yaparak kafeteryada sürpriz bir tarzda buluşmaları ile öğle yemeği veya çay partisi yapmaları unutulmaz anılara kaydedilebilir sanıyorum. Hatta bu turun monotonluğunu kırmak için hafriyat dökme yerlerinden de ikinci bir çekicilik kurgulanabilir de. Tünel turları 1,7 olan geceleme sayısının arttırılmasına da katkı sağlayacak bir seçenek sunacaktır. Hele hele değişik özelliklere sahip Mazı ve Özkonak yeraltı şehirleri temizlenebilirse geceleme sayısında önemli artışlar olacaktır.

Önce Hayalle Başlar...

Halihazırda az bir kısmı "taa 1964-1965'lerde temizlenerek" turizme açılmış olan yer altı köy ve kenderimiz, yalnız bölge için değil Dünya için çok büyük bir potansiyeldir. Ama kırk yıllık sürede yok denecek kadar küçük temizlemeler yoğun bürokratik çabalarla yapılabilmiştir. Turizmin iyi olmadığı yıllarda dahi girişlerde sıkışıklık yaşanmaktadır. Beş yıllık planlamalarla en azından üç yer altı köy/kenti eşdeğer büyüklüklere uygun olarak temizlenip ziyarete açılmalıdır.

Bilinen kadarıyla 12 kat olan Derinkuyu yeraltı kentinin 8 katı ziyaret açıktır. 13. ve 14. katında Yemen'deki cennet bahçeleri varmış. Doğala yeraltı köyünün giriş kapısı kaybolmuş ve hatta tüccarın malları da içerde kalmış. Özkonak yeraltı şehrinin, yeraltı kenderinin en büyüğü olduğunu söylermiş Rumlar. Haydin bakalım. Ağırlıklı Yer altı kenti gibi imeceyle temizleyelim, cam yapma kuyularını bulalım... Son kadardaki cennetlere, tüccarların mallarına ve keşfetmenin hazlarına kavuşalım...

KAYNAKLAR:

[1] – Mükemmin Tokmak (Doğ.1963), Avanos.
[2] – Asia Minor, C.Texier, 1862, cilt 3 Kapadokya bölümü, sayfa 3-121
[3] – Kappadokia Masalları – D.Katsikas, 21x30, 471 sayfa, Larisa-2000, Yunanistan
[4] – Yeraltı Şehirleri, Martin Urban-1969, Almanya, 163 sayfa.
[5] – Yeraltı Şehirleri, Halil Yenipınar - M.E.Gökyaz, Dünya Kitabevi.
[6] – Le Città Sotterranee Della Cappadocia, R.Bixio ed.1995- İtalya

* Ürgüp Anadolu Meslek Lisesi Öğretmeni

Halk Şairi
CAHİT TUNCER

Dr. Levent ULUĞLAR*

Size bu yazıda tanıtacağım halk şairi Cahit TUNCER'i 9 ay önce tanıdım. Çok sevdiğim meslektaşım olan Dr. İlker Sait TUNCER babasının rahatsız olduğundan bahisle muayene etmemi rica etti. Bu arada babasının şairliğinden söz etti. Ben de zevkle kabul ettim.

Cahit Ağabey muayeneye geldiğinde önce biraz sohbet etmek istedim. Konu da elbette şiirdi. Kısa bir konuşmadan sonra nasıl bir şairle tanışığımı anladım ve iyi ki böyle bir tesadüf oldu diye sevindim. Cahit Ağabey ile hemen dost oluverdik. Konuşurken bile şiir okur gibiydi.

Çok velûd bir şair olan Cahit Tuncer'in hayat hikâyesi kısaca şöyle;

1943 yılında Sivas'ın Şarkışla kazasının Mergesen (şimdi adı Çatalyol) köyünde doğdu. Şairi bol bir ailenin çocuğudur. Kardeşi Cafer Tuncer şiir kitabı olan bir şairdir. İlk ve ortaokulu Şarkışla, Liseyi Sivas'ta okudu. Şiir yazmaya ortaokul ikinci sınıfta başladı. İlk şiirinin hikayesini şöyle anlatıyor;

"O yıllarda öğrencilerin sinemaya gitmesi okulca yasaklanmıştı. Öğretmenimiz Ârif Bey beni sinemada yakaladı. O sene Tabiat Bilgisi dersinden bütünlemeye bıraktı. Bu çok zoruma gitti. İlk şiirimi yazdım.

Kaldım Tabiat'tan eylül gelmiyor
Babam ise hiç halimden bilmiyor
Dört ay tatil oldu yüzüm gülmüyor
Ne yapmıştı ben kendime yapmışım."

Yüksek tahsilini İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yaptı. 1972 yılında mezun oldu. Öğrencilik yıllarında dolmuş şoförlüğü de yapan Cahit Ağabeyin o günlere ait çok renkli ve hoş hâtıraları vardır.

1975 yılından beri Şarkışla'da avukatlık yapmaktadır. Siyasi hayatı da bulunmaktadır. İlçe seçim kurulu ve belediye meclis üyeliği, 1989-1994 yılları arasında Şarkışla Belediye Başkanlığı yaptı.

Cahit ağabeyin şiirlerine bakıldığımızda her konuda yazdığını, dini şiir ve taşlamalarının daha çok olduğunu görürüz. Hac ve Beytullah'la ilgili pek çok şiiri mevcuttur.

Her şair gibi Cahit Ağabeyin de hayatını anlattığı bir şiiri vardır :

Hayatımı yazsam bir roman olur
Okuyup da ibret alasın oğul
Sevgisiz büyümek pek yaman olur
Benim çektiğimi bilesin oğul

Sene kırk üç bu dünyaya gelmişim
O günden bu güne neler görmüşüm
Varlık içinde de yokluk çekmişim
Sen bolluk içinde yüzesin oğul.

Bir anam vardı bir de analık
Atalar sözü ile kara yamalık
Kundura verirdi tabanı delik
Podni, postalı giyesin oğul.

Allah'tan geldiğimizi ve Allah'a gideceğimizi söyleyen şairimiz, dünyanın, nimetlerinin, evlâdımızın bizim için fitne vesilesi (âyet meali) olduğuna inanır. Bir şiiri ile örnek verelim:

Aslın çamur, neslin sudur
Öğünmeye gerek var mı?
Hû'dan geldik dönüş Hû'dur
Yerinmeye gerek var mı?

Kanaat kalmadı aza
Mal, mülk, evlat fitne bize
Güzel gösterilir göze
Sevinmeye gerek var mı?..

Allah rızasını kazanmanın dünyalara eş olduğunu anlatır.

Hak tealanın rızasını kazansam
Serveti, sâmânı malı istemem.
Gönlümün gözüyle arşa uzansam
Başkaları gitsin yolu istemem.

Doğruluk bir umman, yolu da nehir
Hulûs-i kalb ile kur orda şehir
İman gıdasıyla tercihim zehir
Küfre götürecek bah istemem.

Bir kimse ki arzusunun kuluysa
Serveti, yedimin hakkı puluysa
Kalbi var da eğer küfür doluysa
Boşu makbûlümdür, dolu istemem.

İman denizinde boğulurum da
Kafirin sunduğu sah istemem,
Düzme keramete kese dolduran
Ne hacı, ne hoca, veli istemem.

Yüzlerce şiiri olan ancak şimdiye kadar yayımlanmayan şairimizi bunları bir kitap halinde toplaması için ikna etmeye çalışmaktayız.

Cahit ağabey samimi, hoşsohbet hali ile Nevşehir'de kısa bir sürede geniş bir çevre edindi. Fahri hemşerimiz oldu diyebilirim. Elbette O'nun engin şiir dağarcığından Nevşehir de nasibini aldı.

NEVŞEHİR

Tarihte söylenir birkaç adın var
Son ismin dillerde dersin Nevşehir
Şehirler içinde ayrı tadın var
Bir devre ad veren gülsün Nevşehir

Muşkara'dan Nevşehir'e dönüşen
Günden güne güzelleşip gelişen
Tarihini insanlıkla bölüşen
Turizm cenneti cansın Nevşehir

Çok yerin engebe, yaylalar boldur
Allah'ın hikmeti volkanın küldür,
Peribacasında lâl olan dildir
Tarihi konuşan dilsin Nevşehir.

Yazların sıcakır, soğukur kışın
Hayrete düşürür toprağın taşın
Nar'da pişen tandır fasulye aşın
Tadı damaklarda kalsın Nevşehir

Kızılöz, Nevşehir, Damsa, Acısu
Kızılırmak akır bundan bolca su
Son iki de baraj vardır doğrusu
Barajların hayat versin Nevşehir.

Kuzeyinde şirin ilçen Kozaklı
Kaplıcalarında şifalar saklı
Deneyince bana dersin ki haklı
Hastalar suyunda yunsun Nevşehir.

Hacıbektaş adı geliyor pirden
Ziyaret edenim arınır kirden
Diller yorulur mu Hak'kı zikirden
Adın gönüllerde dursun Nevşehir.

Ortasından Kızılırmak geçiyor
Avanos halkına hayat saçıyor
Gören turistlerin aklı şaşıyor
Oteller turisde dolsun Nevşehir.

Ürgüp'le ünlendi Asmalı Konak
Ürgüp'ü gerçekten sevgiyle anak
Arazi şekliyle birazcık çanak
Kültür meş'aleniz yansın Nevşehir.

Gülşehir de kuzey batı yönünde
Kızılırmak akar hemen önünde
Gelişir kalkınır elbet sonunda
Güllerin de koku yayın Nevşehir.

İlçenin içinde trafik güçlü,
Acıgöl ilçeden çevre yol geçti,
Ulaşım düzeldi rahatlık açı
Öyle güzelsin ki şanın Nevşehir.

Derinkuyu en güneyde kalıyor
Turisterde sora sora bulıyor
Şöhretini tüm insanlık biliyor
Şanın dünyaları sarsın Nevşehir.

Anlatmağın azdır devam et
İlan edin duysun bütün memleket
Cahit der ki bu şehir bana ikamet
Ozam bağrına sarsın Nevşehir.

Dostu olmakla iftihar ettiğim Cahit Ağabeyden şiirlerini milletimizin istifadesine sunması için ısrarlı ricalarımı sürdürüyor, sevgi ve hürmet dileklerimle sağlık, sıhhat içerisinde ailesi ile mes'ut bir hayat sürmesini temenni ediyorum. Gene O'nun bir şiiri ile yazımı bitiriyorum.

Dostu anlatmaya yetmez kelime
Duygularım ket vuruyor dilime
Bu dost ile gidilmez mi ölüme
Ölümden ötesi dahası ne ki?

KAYNAKLAR :
ULUÖLAR, Bilge. Hacıbektaş'ı Veli Araştırma Dergisi, sayı 35 (2005) s.285.

* İç Hastalıkları Uzmanı – Nevşehir

Kayıp Şehir SOBESOS

Halis YENIPINAR*

Kazı alanı ve kazıyıbaşındaki Şahinefendi köyü

Sobesos Antik Kenti, Ürgüp'e bağlı Şahinefendi Köyünün hemen güneyinde, Damsa Çayının kaynak noktasına yakın yerde, köylülerce örencik olarak adlandırılan bölgede yer alır. Vadi içinde yer alan kentin bulunduğu alanın bir bölümü Taşkın ailesi tarafından kayısılık, bir bölümü de Pehlivan ailesi tarafından yoncalık olarak kullandırmakta idi.

2002 yılının 5 Mayıs günü, Hasan TAŞKIN'a ait kayısı tarlasında defineciler tarafından yapılan kaçak kazı sonrasında Nevşehir Müze Müdürlüğünce kurtarma kazısı çalışmaları başlatılmıştır. 2003-2005 yıllarında yapılan kurtarma kazıları, müze arkeologları Murat E. GÜLYAZ ve Sultan TUTAR ile öreniyerleri gelirlerinden çalıştırılan müze işçilerinin katkısı ile gerçekleştirilmiştir.

Bu arada şahıs mülkiyetinde bulunan ve toplam 25.000m² lik bir alanı kaplayan taşınmazlar, Sayın Valimiz Alaattin TURHAN'ın talimatı ile İl Özel İdaresi tarafından 2005 yılında kamulaştırılmıştır. Kazı alanının yolu, Şahinefendi köylülerinin muvafakatı ile Nevşehir Köy hizmetleri tarafından açılmış olup, 2005 yılında da arıtılama çalışmaları yapılmıştır.

Kazının finansı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Nevşehir Eski Eserleri ve Müzeleri Sevenler Derneği ve Koç Allianz tarafından karşılanmaktadır.

Sobesos adının kökeni, Anadolu'nun yerli halkı Luwi'lere dayanmaktadır. Şehrin adının aslı Swa, Assa/Assos öğelerinden türetilmiş Swassa olmalı.[1] Şehir sonraki yıllarda adının geçirdiği değişikliklerle Roma ve Bizans döneminde Sobesos/Sobessos olarak anılmış, antik kentin 700 metre kuzeyinde yer alan köy ise, Osmanlı İmparatorluğu dönemi ve cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar Söveşe olarak anılmış, daha sonra da adı Şahinefendi olarak değiştirilmiştir.

Sobesos Hamamı mozaik detay

Sobesos Antik kentinde 2002-2005 yılları arasında Nevşehir Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kurtarma kazılarında, TAŞKIN ailesine ait kayısılık tarlada Toplantı Salonu olarak adlandırdığımız ve bazı bölümleri mozaikle kaplı geniş bir mekan; PEHLIVAN ailesine ait yonca tarlasında da Hamam yapısı ve kompleksi ortaya çıkarılmıştır. Kamulaştırılan alan içinde yapılan sondaj kazılarında da kent mimarisine ait temel kalıntılarına rastlanmıştır. Kazı çalışmaları devam ettikçe de diğer mimari unsurların ortaya çıkacağı umut edilmektedir.

TOPLANTI SALONU

26.60 m uzunluğunda, 15.30 m eninde ve korunabilen yüksekliği bazı bölümlerde 160 cm'ye kadar çıkan toplantı salonu, alın bölümden oluşmaktadır. Kuzey tarafında üç sıra krepisle çevrili toplantı salonunun çevresinde yapılan kazılarda, Erken Bizans dönemine ait 80 adet mezar ortaya çıkarılmıştır. Mezarlar, üzerinde

blok tüf taşından yapılmış bir üst kapak, onun altında yaklaşık 50-60 cm toprak tabakası, onun altında da alt mezar kapağı ve kapağın altında da tüf kayaya oyulmuş mezar odasından meydana gelmektedir. Mezarların çoğunda birden fazla gömü bulunmakta olup, bazı mezarlarda 4-5 iskeletin üst üste olduğu tespit edilmiştir. Mezarlarda 4-5 iskeletin üst üste konması, bir saldırı sonrası katliamı yada salgın hastalık ihtimalini akla getirmektedir. Mezarlardaki cesedler, doğu-batı yönlü ve elleri göğüs üstünde birleştirilmiş şekildedir. Luigi POLACCO tarafından 1957-1973 yılları arasında Avanos Topaklı Höyükte yapılan kazılarda da M.S. 6-7. yüzyıllara tarihlenen Erken Bizans Dönemi mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Buradaki mezarlar da doğu-batı yönlü ve sağ elleri kalçeleri, sol elleri ise karaciğerleri üzerindedir.[7] Müze Müdürlüğü'nce Avanos İlçesi, Kuşçin mevkiindeki Erken Bizans mezarlığında yapılan kazılarda da aynı tip gömü geleneğine rastlanmıştır. Şöyle ki ortaya çıkarılan Justin II (M.S.565-578) dönemine tarihlenen iskeletlerde mezarlarla aynı döneme ait olduğunu söylemek mümkündür.

Toplantı Salonunun güney duvarlarının dışındaki alanda, tüf kayadan üst kapak taşının baş kısmına yakın bir bölümüne gömülmüş bir mermer kitabede, "**DİAKON ANTİACHOS'UN LAHTİDİR**" ibaresi yer almaktadır.

a-Giriş Odası

Toplantı salonunun kuzey-batısında yer alan ve toplantı salonuna girişi sağlayan bir koridor olan bu mekan, 1.74 m. genişliğindeki bir kapı vasıtasıyla dışarı açılır. Oda, 2.65x3.50 m. ölçülerindedir. Girişin hemen sağında 1.56x40 cm ölçülerinde, 45 cm derinlikte bir mezar bulunmaktadır. Mezarın dış kapağı, pembe renkli yekpare tüf taşın, erken dönemde üst çatı örtüsü olarak kullanılan yapı malzemesindendir. Bunu kapak ise iki parçalı, 60x60 cm ölçülerinde yassı taştandır. Ceset, doğu-batı yönünde içi oyulmuş bir ağacın içine konmuş genç bir kişiye aittir. Binanın 2. safhasına aittir. Dış giriş ile toplantı salonu arasında yaklaşık 600x110cm ölçülerinde yöresel tüf taşı ile döşenmiş bir yol vardır. Bu yol, yoğun kullanımından dolayı da aşınmıştır.

b-Orta Oda

Girişi odasının güneyinde, giriş odası ile mozaikli oda arasında, 5.32 m uzunluğunda 3.50 cm genişliğinde bir

Sebaste Hamam Kompleksi

mekandır. Bu odadan kuzeydeki giriş odasına, güneydeki mozaikli odaya ve doğudaki büyük salona üç ayrı geçiş bulunmaktadır. Kuzey kapısı 1.74 m, doğu kapısı 1.68 m güney kapısı ise 63 cm. ölçülerindedir. Güney taraftaki mozaikli odaya açılan kapının hemen önünde, doğu-batı yönünde, üzerinde haç kabartmalı, 2 parçalı kapağı bulunan 1.90 m uzunluğunda ve 76 cm genişliğinde,17cm kalınlığında bir mezar açığa çıkarılmıştır. Kapağın etrafı kireç harcı ile sıvanmıştır. Haç kabartmalı kapağın hemen altında giriş odasındaki mezar gibi kötü kokunun yayılmaması için ikinci bir kapak daha bulunmaktadır. Her iki kapak taşları açıldıktan sonra kenarları 1.74 m uzunluğunda, 53 cm ve 44 cm ayağa doğru daralan genişlikte bir oluk kayaya oyulmuş bir mezar ortaya çıkmıştır. 60 cm derinlikte ve 1.70 m uzunluğundaki cesec, kefenli, elleri göğüs üzerinde birleştirilmiş olup, erişkin bir erkeğe ait olduğu anlaşılan iskelet oldukça yıpranmıştır. İskelet aşırı derecede yıprandığı için mezardan çıkarılmayarak yerinde muhafaza edilmiştir. Mezar, salondaki sonradan ilave edilmiş şapel ile hem zaman olmalıdır.

c-Mozaikli Oda

Kaçak kazı ile bir bölümü tahrip edilen odada yapılan kazı neticesinde 3.50 m eninde, 4.20 m boyunda tabanının tamamı mozaikle kaplı bir oda ortaya çıkarılmıştır. Odayı çevreleyen duvarın genişliği 78 cm, en iyi korunan yüksekliği 1.20 m dir. Yaklaşık 15 m² olan tabanı tamamen mozaikle kaplı odanın, batı duvarının ve kuzeybatı köşesinin 60x98 cm lik bir kısmının kısmen tahrip olduğu tespit edilmiştir.

Çeşitli renklerden oluşan taşlardan yapılmış geometrik motiflerle süslü zeminde saç örgülerinden oluşan svastika, meander ve haç motifleri dikkat çekicidir.

Sebaste Toplantı Salonu Mozaikli Oda

Beyaz zemin üzerine saç örgüsünden oluşan svastikalar içinde üçerli ve ikişerli sıralar halinde kare içine geometrik motifler yapılmıştır. Mozaikli tabanın güney duvarı kesiminde iki sıra svastika arasında sarı ve siyah renklerden oluşan baklava dilimiyle, kuzey duvarı kesimi ise meander ve kare dizileri ile sınırlıdır. Odanın ortasında defineciler tarafından anlamsız bir şekilde 90x80x42 cm boyutlarında yonca yaprağı şeklinde içi siyah bir vafor taşı bulunmuştur.

Mozaikli odadan doğu odasına girişi sağlayan kapı eşiğinde iki yiv dikkati çekmektedir. 16 cm ve 26 cm değişen derinlikte birer oluk açılmıştır. Odanın hemen kenarında bir tarafı geniş, diğer tarafı dar 80x60x20 cm ölçülerinde bir yalak bulunmaktadır. Bu odada kazı esnasında bol miktarda karışık malzeme çıkmıştır.

d-Büyük Salon

26.60 m uzunluğunda, 15.50m eninde, 1.10 m yüksekliğindeki duvarla çevrili toplantı salonu, yan yana üç oda ve sütunlarla desteklidir. 1 büyük salondan ibaretir. Horasan harçlı duvar örgüsünde moloz taşların yanı sıra düzgün kesme taşlar da kullanılmıştır. Duvarların iç yüzeyinin kıskıdı harç ile sıvalı olduğu kalıntılardan anlaşılmaktadır. Duvarların bazı bölümlerinde iki kat sıvanın bulunduğu, bazı bölümlerinin de boyalı olduğu görülmüştür. İçindeki

Toplantı Salonu Mozaikli Oda

mozaiklere göre yapının 4. Yüzyılın ortalarına ve 5. Yüzyıla ait olabileceği tahmin edilmektedir.

İkisi yarım, beş sütunla desteklı büyük salon önce enlemesine iki alana bölünmüş, bölünen 2. alan 7 arkadla yine iki alana ayrılmıştır. Arkadların birbirine uzaklığı, birbirine eşit olmamakla birlikte 1.90-2 m arasında değişmektedir. Korunan sütunun yüksekliği 2.49 m kadardır. Duvarlardaki sıva yer yer korunmuş olmasına karşın ağaç köklerinin sıvanın arasına girmesinden dolayı büyük bir kısmı tahrip olmuştur.

Salonun güney kanadının tamamen mozaikle kaplı olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Salondaki mozaiklerin bordürü sarı, kırmızı ve beyaz renkli baklava dizilerinden oluşmaktadır. Bordürden hemen sonra beyaz zemin üzerine gökkuşağı motifi bir bant halinde tüm salonu sarmaktadır.

Mozaikli salonun doğu ve batı kanadarında, birbirine tamamen simetrik geometrik motiflerle süslü paneller yer alır.

Orta alan -korunan motiflerden anlaşılabildiği kadarıyla- panellere bölünmüş karelerin içinde haç, çarkı felek v.s. motifler bulunmakta ve etrafı kırmızı renkli taşlarla yapılmış dalga motifi ile çevrelenmektedir. Kare paneller, saç örgüsünden oluşan gamalı haçlarla birbirine bağlanmaktadır.

e-Şapel

Toplantı salonunun üzerine doğu duvarına yakın biçimde sonradan salona ait malzeme ile yapılmıştır. Şapelin inşaası esnasında bu alanda bulunan mozaikli alanın büyük bir kısmı tahrip olmuştur.

Toplantı Salonundan mozaik detay

Şapel, 11.70 m uzunluğunda, 5.92 m genişliğindedir. Girişi 76 cm olan şapelin korunan duvarının yüksekliği 1.65 m kadardır. Yarım daire şeklindeki apsisin altarı 60x45 cm ölçülerindeki devşirme malzemedendir. Büyük olasılıkla bir sütuna aittir. Kaba bir işçilik gösteren şapel kazı esnasında ele geçen sikkeye göre 6. Yüzyılın ortasına tarihlenmektedir. Burada ele geçen oldukça okside olmuş bronz sikkenin Justin II ve eşi Sophia'ya ait olduğu (565-578) mekanik temizleme sonunda anlaşılmıştır. Bu alanda 2 adet yağ kandili açığa çıkarılmıştır.

Şapelin kuzey duvarına bitişik olarak açığa çıkarılan mezardaki iskeletin gövdesi iyi korunmuş olmasına karşın kafatası yer yer dökülmüştür. Üzeri 9 adet yassı taşla kapalı olmuş yanları kaba taşlarla çevrelenmiştir.

Salonun kuzey kanadında, 1.10m uzunluğunda, 51 cm eninde, 64 cm yüksekliğinde daha önce yapı malzemesi olarak kullanılmış bir sütunun içi oyularak şekillendirilmiş lahit bir çocuğa aittir. İskeleti oldukça tahrip olmuştur.

HAMAM KOMPLEKSİ (Pehlivan ailesi tarlası)

Mozaikli yapının kuzeyinde, PEHLIVAN ailesine ait yonca ekili tarlada sütunlu ve mozaikli bir yapının daha olduğunun söylenmesi sonucunda söylentileri doğrulamak amacıyla bu tarlada da kazı çalışması yapılmış ve sonuçta 1.80 m derinlikte tabanı taş döşeli hamam mimaritinin bir kısmı açığa çıkarılmıştır. 2002-2005 yılları arasında yapılan çalışmalar sonrasında da hamam yapısı ve kompleksinin büyük bir bölümü ortaya çıkarılmıştır.

a-Apoditorium (Soyunma yeri)

Yapılan kazılar sonrasında, soyunma odasının 8.5 m uzunluğunda, 5.90 m genişliğinde olduğu anlaşılmıştır.

Apoditoriumun beşik tonozla örüldüğü, ancak bir yangına maruz kaldığı anlaşılmıştır. Nişlerinin oldukça iyi korunduğu apoditoriumun zemini mozaik kaplıdır. Ancak yangından dolayı oldukça ıslı ve mozaiklerin büyük bir bölümünün yangın ve çeşidi nedenlerle yok olduğu gözlenmiştir. Geometrik motiflerin yoğun olduğu mozaiklerde 3 pano içinde kuş motifi belirgindir. Ayrıca Apoditoryum'un güneyindeki bir girişin önünde ters yönde iki adet sandalet motifi işlenmiştir.

Apoditoriumun kuzeyden olan 1.08 m genişliğindeki orijinal girişi daha sonraki safhada örülmüş ve doğudaki duvar yıkılarak 1.44 m ölçüsündeki yeni bir kapı yapılarak bu bölümden giriş sağlandığı tespit edilmiştir. Bu bölümde kazı esnasında 77x58 cm ölçülerinde yöresel kesme taştan yapılmış yalak açığa çıkarılmıştır.

Apoditoriumun güney-doğusunda 4.04x1.99 cm ölçülerinde, 82 cm yüksekliğinde bir mekan açığa çıkarılmış, bu mekanda üçgen biçimli tondolar insitu olarak bulunmuştur. Mekanın güney tarafında 61x66 cm ölçülerinde pişmiş tuğladan örülmüş bir girişi yeralmaktadır. Bu mekanın tamamına yakın bölümü 2005 kazı sezonunda ortaya çıkarılmış olup, mekanın, küçük bir havuzun ısıma bölümü olduğu tahmin edilmektedir.

b- Frigidarium (Soğukluk Kısmı)

Tabandaki harç kalıntılarından ve opus secila olarak adlandırdığımız mermer taban döşemeli izlerinden, burasın soğuk su havuzu olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tabanda meydana gelen oyuklar restore edilmiştir.

c-Tepidarium (Ilıklık)

Küçük bir kapı vasıtasıyla ulaşılabilen tepidarium 5.33x3.84 m ölçülerindedir. Korunan yüksekliği 1.30m kadardır. Taban döşemesi olarak kullanılan ve Opus Secila olarak adlandırdığımız mermer kaplamaların bir kısmı korunmuştur.

d-Caldarium (Sıcaklık)

Hamam sıcaklığı

Hypocaust yani sıcak hava ile ısıtma sistemiyle yapılmış hamamın Caldariumu iki kısımdan oluşmaktadır. Caldarium, 3.50 m genişliğinde, 6.85 m uzunluğunda, 2.50 m derinlikte doğu ve batı kanadan yarım daire biçimindedir. Yuvarlak pişmiş topraktan tondolarla desteklı zeminin üstündeki mermerden alogen ve üçgen opus secilaların oldukça küçük bir kısmı korunabilmiştir. Geç Roma Dönemi'ne ait bu yapı Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde işlevsel değişikliğe uğramıştır.

Hamamın Kulhan kısmı da sağlam olarak ortaya çıkarılmıştır. Kulhan'dan kemerli bir geçişle caldariuma sıcak hava bağlantısı sağlanmıştır. Bu mekanın doğu duvarı yarım daire ile desteklı, suyun basıncını azalmak için duvar kademeli olarak daralılmıştır.

Üç yapraklı yonca biçimindeki su hazneni, 5.38x4.33 m ölçülerindedir. Alt kısımda bulunan kulhanın ocak girişi 1.20 cm yüksekliğinde, 74 cm genişliğindedir. Ocağın her iki tarafında 27x95 cm ölçülerinde pişmiş topraktan tuğla duvarlar insitu olarak açığa çıkarılmıştır. Bu bölümde en iyi korunan tondo yüksekliği 66 cm kadardır. Ayrıca hamamda kullanılacak olan suyun ve kullanılmış (atık) suların akması için basit bir kanalizasyon şebekesi de kısmen açığa çıkarılmıştır.

KÜÇÜK BULUNTULAR ve TARİHLEME

Sobesos antik kentinde 2002 ve 2003 yıllarında yapılan kazı çalışmalarında, önemli denilebilecek küçük bulunulara rastlanılmamıştır. Dört yıllık kazı çalışmaları sonunda 6 adet p.c. kandil, 1 adet çömlek, 1 adet p.c. ağırşak, 1 adet p.c. kapak ve 2 adet Justin II (565-578) dönemine ait düşük kondisyonlu bronz sikke bulunmuştur.

Şahinefendi köyü Orencik mevkiindeki Sobesos kentinde açığa çıkan yapıların taban döşemelerini oluşturan mozaiklerin stilistik açıdan M.S. 4-5. yüzyıla tarihlenen Suriye Apamea mozaikleri, Hatay yöresinde ortaya çıkarılan ve 4-5. yüzyıla tarihlenen mozaikler ve Selanikre ortaya çıkan mozaiklerle benzerlikleri nedeni ile Geç Roma-Erken Hıristiyanlık dönemi'ne (M.S.4-5. Yüzyıla) tarihlemek mümkündür.

Toplantı salonundaki şapelin içinde ortaya çıkan ve Bizans İmparatoru Justin II (565-578) ve eşi Sophia'ya ait bronz sikkeden da anlaşıldığı kadarı ile mozaikli toplantı salonunun bu yıllarda özelliğini yitirdiğini ve üzerine basit şapelin yapılarak, ibadet amacı ile kullanıldığını söyleyebiliriz. Toplantı salonuna yapılan şapel ve toplantı salonunun çevresindeki mezarların Topakh Höyükteki 6-7. yüzyıla tarihlenen mezarlar ve Avanos Kuşçin erken

Sobesos sit paftası ve kazı alanı

Bizans dönemi Mezarları ile benzerliğinden dolayı şapel ve mezarları, M.S. 6-7. yüzyıllara tarihlememiz mümkündür.

Kazılan alanda çıkan bulunurlar ışığında, Sobesos'a Geç Roma ve Erken Bizans döneminde yerleşim olduğunu söyleyebiliriz.

KORUMA ÇALIŞMALARI

Mozaiklerin yerinde korunması için, Konya Müzesi Arkeologu Kazım MERTEK, Müze Müdürlüğü uzmanları ve işçilerinin katılımı ile, mozaiklerin yerinde sağlamlaştırma çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda ilkiş olarak yüz yıllarca doğal etkenlere maruz kalan ve taban harcını bırakan teseraların aralarını önce alkolle temizlenmiş, daha sonra da hidrolik kireç + kiremit tozu+mermer tozundan oluşan harçla doldurulmuştur. Teseraların tamamı yok olan ve zamanla çeşidi çukurluklar oluşan alanlar tesfiye harcı ile doldurularak kalan mozaiklerin kenarları sağlama alınmıştır. Ayakta kalan motiflerden teseraları eksik olan bölümlerin teseraları, elenen toprağın içinden toplanan teseralarla tamamlanmaya çalışılmıştır. Toplantı salonunun güneyinde bulunan küçük bir alanda teseraların taban harcını iyice bırakmış görülerek feising çalışması yapılarak sağlamlaştırılmıştır.

Ayrıca, toplantı salonu ve hamam kısmında ayakta kalan duvarların eksik olan ve göçmek üzere olan bölümleri de aslına uygun malzeme ile tamamlanmıştır. Caldarium kısmında bulunan daire şeklinde tondoların harçlarını bırakarak döküldükleri görülmüştür. Bu tondolar da hidrolik kireçli harçla birbirine tutturulmuştur.

Bakanlığımız DÖSİM Müdürlüğünden sağlanan ödenekle, kazı alanının daha iyi korunması ve kazı bekçisinin gece görüşünün sağlanması için kazı alanı yakınındaki yüksek gerilim hattından trafo kurmak suretı ile enerji alınarak, alanda gece aydınlanması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kazı alanının çevresi tel çit ile çevrilerek muhafaza altına alınmıştır. Mozaik sağlamlaştırma çalışması yapılan toplantı salonu ve hamam kısmının üzeri yağmur ve kar sularından etkilenmemesi için kış aylarında geçici olarak branda çadır ile kapanılmaktadır.

Bakanlığımız ve Ankara Maltepe Rotary kulübü ile yapılan sponsorluk protokolü gereği, toplantı salonunun üzeri çelik çatı ile kapatılarak, mozaiklerin yağmur ve kar sularından etkilenmesi önlenmiştir.

Sobesos antik kentinin kazı çalışmalarının devam ettirilerek, çıkan bulunuların koruma altına alınmaları ve kentin ortaya çıkarılması ile, Kapadokya Kültür Turizmi açısından çok önemli bir ören yeri hizmete girmiş olacaktır. Özellikle Ürgüp-Soğanlı hattında Roma ve Erken Bizans dönemine ait toplantı salonu, hamam ve diğer mimari unsurları ile önemli bir ziyaret merkezi ve turizm çeşitliliği yaratılmış olacaktır.

Kazı alanı genel görünüm

* Arkeolog, Nevşehir Müzesi Müdürü

1 UMAR Bilge, Türkiye'deki Tarihsel Adlar İnkılap Kitabevi
2 POLACCO Luigi, ANATOLIA XVII, 1975

Bir Portre

RESİMLERLE YAZILAN ANADOLU DESTANI YA DA NEŞET GÜNAL'IN ANADOLU GERÇEĞİ

Prof .Dr. Kemal ISKENDER*

Neşet GÜNAL

Dergimizin bu sayısında "Bir Portre" sayfalarımızda Nevşehir'in yetiştirdiği ünlü kişilerden Ressam Prof. Dr. Neşet Günal'ı tanıtıyoruz. Azlen Kızılcin köyümüzden olan sanatçımızın, resim yeteneği ortaokuldayken keşfedilir ve Nevşehir Belediyesinin sağladığı burs ve diğer olanaklarla İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünde öğrenimi sağlanır. Yurt dışında öğrenim görür.

Birçok ödüller aldı. 1980-1982'de İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi dekanlığı yaptı. 1983'de emekli oldu. 2003'te vefat etti.

İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi sayın Prof Dr. Kemal İskenderoğlu'nun, Neşet Günal'ın resim sanatımızdaki önemini anlatan yazısını sunuyor, kendisine teşekkür ediyoruz.

Yıl 1954. Devlet burslusu olarak altı yıl sanat öğrenimi gördüğü Paris'ten yurda dönen Neşet GÜNAL, hem İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin, hocalar kadrosu arasına katılır, hem de bundan kısa bir süre sonra (19 Şubat 1955) Ankara'da açtığı ilk kişisel sergisiyle sanat hayatına atılır.

1954, Türk sanatı açısından çok önemli bir yıldır. Çünkü o yıl *"Beynelmilel Sanat Tenkitçileri Birliği"* 5. Kongresini İstanbul'da yapar ve bu nedenle Türkiye'ye gelen *Lionello Venturi, Herbert Read ve Paul Fierens* gibi dünyaca ünlü sanat yazarları, Yapı ve Kredi Bankası'nın düzenlediği *"Türkiye'de İş ve İstihsal"* konulu resim yarışmasının seçi-

"toprağa öykü" "J.F. Millet'ye Saygı" 1981 121x211 cm. t.ü.y.b.
Sami Şekeroğlu Koleksiyonu

ciler kurulunda yer alırlar. Bu olay yalnızca genel olarak Türk resminin değil, fakat aynı zamanda o yılların Türk resmine egemen olan *D Grubu*'nun estetik anlayışının da, uluslararası bir seçiciler kurulu karşısında ilk kez sınanmanı anlamını taşımaktadır.

Yarışmaya başta Cemal Tollu, Nurullah Berk ve Zeki Faik İzer gibi D Grubu kurucuları olmak üzere (bir ikisi dışında) Türk resminin tüm önde gelen adları katılırlar. Ancak beş bin lira değerindeki büyük ödülün Ali Berger gibi pek tanınmamış ve hatta "Amator" sayılan bir sanatçıya verilmesi; alıcılığa layık görülen Tollu dışında, pek çok ünlü adın yanı sıra, diğer D Grubu üyelerinin de dereceye bile girememeleri, sadece büyük bir hayal kırıklığı yaratmakla kalmaz, aynı zamanda çeşitli tartışmalara da yol açar. Bu sonuç, aralarında Tollu ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun da bulunduğu kimi sanatçılar ve bazı yazarlar tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilir.

"Mehmet'in oğlu" 1983 138x83 cm. t.ü.y.b.
Özel Koleksiyon

Böylece büyük sanatçılarının ve daha da D Grubu ile çevresinin özellikle örümsemeye çalıştıkları Batı sanatının değeriyle, Batılı *"seçiciler"* önünde verdikleri sınav; bir anlamda başarısızlıkla sonuçlanır. Öte yandan, 1940'ların başlarından bu yana, *D Grubu*'na karşı edili bir seçenek ve estetik geliştirmeye çalışan *İstanbul*'un o akşamdaki durumu da, geçmişteki tutarlığından uzaklaşmış bir durum sergiler. Nuri İyem'in başını çektiği *İstanbul*, *D Grubu*'nun Evrenselci/Batıcı sanatsal yönelişine karşın, Türk insanı ve toplum sorunlarıyla daha doğrudan ilgili bir resim dili oluşturmaya yönelmişse de, bir yandan *D Grubu*'nun sanatsal muhalefeti, resmi çevrelerin politik baskısı, öte yandan da 2. Dünya Savaşı nedeniyle Türkiye'nin 1940'larda Batıya kapalı oluşu ve *İstanbul*'un yetiştikleri Akademi'de sınırlı bir sanat öğretimi görmeleri nedeniyle, geniş kapsamlı bir açılım gösterip, başarıya ulaşamazlar. Bağlı olarak da 1950'lerin ortalarına doğru gelindiğinde *İstanbul*'dan bazıları Paris'e göçer, diğer bazıları ise geçmişlerinden daha farklı arayışlar içerisine girer. (Nitekim *"Türkiye'de İç ve İrtibatlar"* sergisine *İstanbul*'dan sadece üçü katılmıştır.)

Aslında *Reşat Ekrem Koç*'un , yarışmaya katılan tek soyut yapıt olarak bu serginin genel eğiliminin dışına düşen Berger'in *"Güneş"* adlı resmini ödüllendirmekle, kendi sanatsal görüşleri açısından pek de tutarsız davrandıkları söylenemez. Çünkü, 2. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'sinin özellikle Batıya açılmayı hedeflediği 1950'lerde Batının gündemindeki egemen sanat hareketi soyuttur.

Figürasyon ise, nerede ise yer yüzünden silinmek üzeredir. Herkesin soyut soluduğu bir zamanda hâlâ figürle uğraşan sanatçılar, ya *"Marginal"* sayılmaktadır ya da görmezlikten gelinmektedir.

Bu bakımdan *"Türkiye'de İç ve İrtibatlar"* sergisi olayı, Türk sanatında D Grubu'nun sanatsal anlayışının saltanatına son veren ve de yaklaşık olarak 15-20 yıl kadar sürecek olan soyut/çulluk dönemine geçişi temsil eden bir dönüm noktasıdır. Gerçi D Grubu ve uzantılarının *André Lhote*'un sentetik Kübizmi ile konstrüktivizm ortaklığında kesişen seçmeciliği, öyle birden bire ortadan kalkmayacak ve (Yerel renklere bürünmeye çalışan bir boyutta) 1970'lere kadar devam edecektir. Gene de Batı sanatının, Türk resmi üzerindeki etkisini örnekleyen *"Türkiye'de İç ve İrtibatlar"* sergisi olayı, Türk sanatında o sıralarda yeni yeni belirmeye başlayan soyut/çu eğilimlerin giderek yoğun bir ilgi görmesini sağlayacaktır. Kaldı ki, yalnız

bu da değil çünkü, Batı'lı ünlüler katıldıkları kongre nedeniyle Akademi'de açılan öğretim üyeleri sergisinde de, özellikle soyut/çu yaklaşımlara gösterdikleri ilgiyle bu arada Türkçeye çevrilen Fransız *"Non-figüratif"* Ressam *Bazaine*'in *"Bugünkü Resim Üzerine Notlar"* adlı kitapçığının Türk sanatında sezgisel bir şekilde soyutu aramaya yönelen çevreler üzerindeki etkisine de dolaylı bir destek sağlıdır.

Böylece Batı'da soyutun mutlak egemenliğinin yaşandığı, Türkiye'de ise, soyutun Batı'dan esen rüzgârların etkisiyle yaygınlaşmaya başladığı ve de daha sonra hem *D Grubu* hem de *İstiler*'den bazılarının soyutçuların arasına katılacağı bir gelecekte, Günal'ın temsil edeceği gerçekçilik ve figür anlayışının yaşama şansı neredeyse yok denecek kadar azdır. Böyle bir başlangıç ortamındaki Günal'ın durumu uçsuz bucaksız bir çölün ortasına bir çınar fidanı dikip de bu fidanın yeşerip gelişmesini beklemek bir adamınkinden farksızdır. Sonuçta zaman ; geçici, yapay, köksüz ve moda eğilimleri değil de, Günal'ı ve Günal gibi kendi ülkesinin öz yaşam gerçeklerinden hareketle özgün bir sanat anlayışı geliştirmeyi öngören kimseleri haklı ve doğru çıkarır. Ve bu başlangıca rağmen Günal bugün için Türk resminin ve özellikle de figür ağırlıklı eğilimin doruk noktasındaki adlardan birini temsil eden bir "figür" kimliği kazanmışsa eğer bu kişisel çizgisinin başarısını, her şeyden önce, bütünüyle sanatına da yansıyan bireysel karakter özelliklerine ve dünyaya bakış açısına borçludur.

İnsan

Neşet Günal zorluklarla dolu bir geçmişten gelir. Çocukluğu ve gençliği, yokluk ve çaresizlikle iç içe yol alan bir ortamın savaş nedeniyle iyice güçleşen koşulları içinde geçer. Orta Öğrenimini ancak büyük babasının maddi desteği ile tamamlar ve 1959-46 yılları arasında Akademideki öğrenimini de Nevşehir Belediyesinin sağladığı ayda 15 liralık bir burs sayesinde sürdürür. Bu yetersizliklerden sonra, öğrenciliği sırasında yaşamını kazanmak için çeşitli işlerde çalışmak zorunda kalır. İki yıl boyunca Ses Tiyatro'sunun afiş ve dekorasyonlarını yapar. Akademiyi bitirdikten sonraki iki yılda Ankara Devlet Tiyatrosunun dekor işlerinde çalışır.

Günal hiçbir zaman yeterince sağlıklı olamamıştır. Ortaokul öğrencisi iken, yaşadığı yoksun ve sağlıksız ortamda, sık sık hastalanır. Avrupa'da bile altı yıllık öğrenim süresinin nerede ise yarısını çeşitli hastanelerde tedavi görmekle geçirir. Ancak, bu talihsizlikler, Günal'ın bedensel güç gerektiren işlere girip çıkmasına bir engel oluşturmaz. Yağlıboya resim yapmaktan daha çok çaba gerektiren

"duvar dibi III" 1972-73 152x245 cm. t.ü.y.b.
Erel Aksoy Koleksiyonu

çeşidi fresk ve vitray uygulamalarının işçiliğini hep kendisi yapar. Onarım işlerine yatkındır, motosikletini ve arabasını çoğu kez kendisi tamir eder. Hatta bir başına motor indirdiği bile söylenir. Kendisine sorarsanız eğer "Akademi'ye gelemeseydim belki araba tamircisi olurdum" der. Gezgincidir. Her fırsatta seyahat eder. Bu gezginciliğe İstanbul'da öğrenim gördüğü savaş yıllarında tağladığı derme çatma bir bisiklete binerek başlar ve Avrupa'da da gene bisiklet ve motosiklete devam eder. Dost canlısıdır, sevdiklerine hep "Dostum" diye hitap eder. Yemek yemeyi değilse bile, içkili masa başı sohbetlerini ve misafir ağırlamayı çok sever. İnsanlarla kaynaşmada yabancılık çekmez. Karadenizlisi ile Karadenizli, Egelisi ile Egeli, Güneylisi ile Güneyli olmasını bilir.

Herkes gibi Günal da başlı başına kendine özgü bir karakterdir. Kişiliğinin en belirgin özelliği, akıcılığıdır. Bu yüzden olsa gerek tüm davranışlarında olmaması gereken kadar düşünceli ya da aşırı derece temkinlidir. Duygularını daima arka planda tutar ve heyecanlarını hiçbir zaman belli etmeyecek kadar soğukkanlı davranmaya çalışır. Anlaşılması güç bir insan gibi görünse de onun ne kadar duyarlı ve hatta biraz da ahıngan olduğunu, kendisini yakınca çok yakından tanıyanlar bilir. Dahası "*Neşet Hoca*" kimi zaman inanılmayacak kadar da duygusallaşabilir. Utangaçlıkla karışık bu duygusallık, örneğin eski öğrencilerinin kendisi için düzenlediği bir toplantıda açış konuşmasını yapmaya zorlandığı zaman çıkar ortaya. İşte o zaman dudakları titrer ve ne diyeceğini bilemez. Sonunda bir de bakarsınız ki, onca duygulanmanın rağmen tüm başarıların kendisine değil de öğrencilerine ait olduğunu söyler ve çıkar işin içinden.

Günal kavgaların insanı değildir. Didişmeyi, çekişmeyi ya da sürtüşmeyi sevmez. Türkiye'nin toplumsal dalgalanmalar içinde olduğu 1970'lerde, Akademi'de bir yönetici olarak karşılaştığı çeşitli ve sayısız güçlüğü ya da sorunu, dengeli kişiliği ve sürekli çözüm arayan inançlığı ile aşar. İnatçı bir insancıldır. Gerektiğinde (Kılı kırk yaran bir titizlikle gözden geçirdikten sonra) doğruluğuna inandığı düşüncelerin sürekli tutarlı ve ısrarlı bir takipçisi olmaktan kaçınmaz. Demokratik, eşitlikçi ve kanıtlanmış çözümlere inanan bir kimse olarak hep insanı ve çoğulculuğu arar.

İşte, hocalığını ve sanatçılığını biçimleyen kendine özgü dünyaya bakış açısını örtmedeki Neşet Günal kişiliği özede budur.

Hoca

Günal, asistanlığının ilk yıllarında hem fresk atölyesinde hem de Halil Dikmen yönetimindeki "Galeri" de görev yapar. (Galeri, Resim bölümü öğrencilerinin, resim atölyelerine geçmeden önceki bir yıl boyunca desen öğrendikleri birimin adıdır.)

Dikmen, 1961'de görevle Ankara'ya gidince Günal, Galeriden sorumlu tek hoca olur. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun 1961-63 yılları arasında Amerika'da burslu olarak kaldığı sırada onun atölyesine de bakan Günal, 1964'de Cemal Tolu'nun emekliye ayrılmanı ile birlikte "Atölye Hocalığına" getirilir.

1970'de -sınavla kazandığı- Profesör unvanını alır. Daha sonra bölüm başkanlığı ve Dekanlık gibi idari görevlerini de 6 yıl süre ile üstlendiği resim bölümünde 1964-83 yılları arasındaki dönemde atölye hocası olarak öğrenci/sanatçı yetiştiren Günal, YOK Yasasına bağlı olarak Akademinin Üniversiteye dönüştürülmesinden sonra, bu yasanın gerekleri ile uyuşamayacağına inandığı için, kurumdan kendi isteği ile ayrılır.

1940'lar ve 1970'ler arasında Akademinin Resim Bölümünün öğretim kadrosu, *Müntesipler* ve daha çokça *D Grubu* kökenli kimselerden oluşmaktadır. Bu kimselerin tümü, belki de yeşilçam koşullarının bir gereği olarak, kendi sanatsal öğretisi olarak hiçbir fark gözetmeksizin kişisel sanat anlayışlarınınolduğu gibi öğrenciye aktarılmasını öngören bir yaklaşımın izleyicileridir. Bağlı olarak da, Akademi'deki resim eğitimi, genel olarak Andre Lhote'un şemacıklaştırılmış Kübizmi ile konstrüktivizmin yerleştirilmiş bir çeşitlemesi arasında bölünen bir "biçim" anlayışının öğretilmesine dayanmaktadır. Bu da, öğrencinin temeli biçimcilik (Formalizim) öğretisi üzerine kurulan ve de hiçbir seçeneği olmayan tek tip bir resim eğitiminden geçmesi anlamına gelir. Ancak, bu tek tip eğitimde öğrenciye "Örnek" olarak sunulan soc konusu kadrosun sanat anlayışının *"Türkiye'de İş ve İnsan!"* sergisi nedeniyle uğradığı saldırıya ek olarak, Fransız eleştirmeni Jacuque Lassaigne başkanlığındaki bir kurulun seçimiyle oluşan "Çağdaş Türk Resmi" sergisinin de gösterildiği çeşitli Avrupa başkentlerinde aldığı ağır eleştiri ile, Akademi'de artık iyice yerleşmiş olan bu eğitim sisteminin değiştirilmesi için yeterli olmaz.

Sonunda bu sistemin bütünüyle değişe bile, belli bir oranda değiştirilmesi, dışardan yöneltilen eleştiriler nedeniyle değil, içerden gelişen oluşumlar aracılığıyla sağlanacaktır. Bu kalıplaşmış eğitimin temsilcilerinin emekliye ayrılmaları dışında, **bu değişikliğin sağlanmasındaki en büyük katkı başlangıçta kendilerince bir sanat eğitimi öğretisi geliştiren Eyüboğlu ve Günal'ın, 1970'lere doğru verime dönüşmeye başlayan "İnsan" temelli sanat eğitimi anlayışından gelir.**

Günal, Akademi hocalarının adlarını taşıyan resim atölyelerinde, kökeni Rönesans'a kadar giden ve usta-

çırak geleneğine dayanan sanat eğitimi kavramının, genç yeteneklere neye mal olduğunu, olayların içinde yaşayarak gördüğü için, kendisinden önceki kuşağa karşı gösterdiği bilinçli eleştirisel tavrı nedeniyle uzun yıllar dışlanır. Örneğin, 1959'da Zeki Kocamemi ölünce, boş kalan atölye Günal'a verilmez ve kapanır. Ancak "Atölye" hocası olduktan sonradır ki, Günal eğitim sorumluluğunu, kendince geniş bir değerler yelpazesinde, özgür ve bağımsız bir çerçeveye oturtmak fırsatını bulur. **Hocayı öne alan geçmişlerden farklı olarak, Günal'ın yaklaşımının temel öğesi öğrencidir.** Amaç, öğrencinin duyarlı kişiliğinin tepedeki hoca figürünün biçimleyici etkisinden bağımsız olarak sunulan bilgi aracılığıyla, uygulamayla bütünleşen yaratıcı bir boyutta gelişmesidir. Bunun için de, her şeyden önce öğrencinin bir birey olarak derinlemesine tanınması gerekir: Kişiliği, mizacı, iç çelişkileri, yetişme koşulları, çevresi, ekonomik durumu, insan ilişkileri vb. gibi. Günal'ın eğitim anlayışına göre, bir hoca, öğrencinin çabalarından bu öğrenciyi okuyabilmelidir. Dolayısıyla hocanın yapacağı en doğru iş; geçerliliğini koruyan, geleneksel ve çağdaş usta öğretilerini, öğrencinin hizmetine sunmak ve onun, özellikle duyarlı olduğu kaynakları da araç olarak kullanmasına olanak tanıyacak bir çalışma ya da atölye ortamı yaratarak kişisel tercihlerini yansıtabileceği bir biçim dili ya da resim dünyası geliştirmesine yardımcı olmaktır.

Günal'ın sanat eğitimi anlayışı sadece bu kadarla ya da bir diğer deyişle, salt yöntem ve yaklaşım sorunuyla da sınırlı değildir. Bu anlayışın ana öğelerinden birisi öğrenci ise eğer, bir diğeri de genel olarak insan, insan figürü ve insan gerçeğidir. Günal'ın kendi sanatı ile sanatsal öğretisi arasındaki tek bağlantı noktası, insan köprüsünden geçer. İnsan figürünün, bir natürmort elemanı ya da her hangi bir biçimi gibi değil, temel ve ruhsal özellikleri, toplumsal niteliği ve anlamı ile birlikte bir bütün ya da olgu olarak algılanarak, ondan sonra; kişisel, toplumsal, kültürel, tarihsel ya da yaşamsal bir boyut içinde, yaratma sürecine dönüştürülmesini öngörür bu anlayış.

Bir yandan öğrenci kişiliğine, öte yandan ise insan ve figür gerçeğine dayanan bu sanat öğretisi, sanat eğitiminde 1970'lere kadar süregelen insan/figürün natürmortlaştırılması işlemini ters çevirerek yeniden insanlaştırılmasına yol açacak olanaklar sağlar ve genel olarak da figüratif eğitimin kişisel yorumlarında, geçmişlerden çok daha farklı tavırların gelişmesine öncülük eder. Nitekim Türk resminde 1970'lerle birlikte yeni bir figüratif eğilim olarak belirmeye başlayan eleştirisel ve ifadeci gerçekçilik temsilcilerinin, büyük bir oranda Neşet Günal atölyesi çıkışlı olmaları, basit ya da sıradan bir rastlantı değildir. Eleştirisel ve ifadeci figür yaklaşımlarının özellikle bu aşamada gelişmesinde, elbette ki 1960'lar ve 1970'ler Türkiye'sinde yoğunlaşmaya başlayan toplumsal uyanış ve bilinç olgusunun yadsınmaz bir payı vardır belki ama, ancak bu bilincin sanatsal yaptılarına olanaklarına kavuşturulmasında, Günal'ın sanat eğitimi kavramı ve uygulamalarının da aynı oranda yadsınmayacak bir katkısı vardır. Kaldı ki, bu kadının sağlarmasının ardındaki asıl yönlendirici etmen, biraz daha genç bir kuşaktan gelen diğer bazı Akademi hocalarının 1970'lerdeki toplumsal olayların etkisiyle sanat eğitimlerini, zamanın ruhuna uyarak toplumsallaştırmak zorunluluğu duyman gibi moda bir geçicilikten değil, Günal'ın kendi kişiliğinden başka, Türkiye genelinde ve de Akademi ortamında 1960'lar öncesi ve sonrasının toplum ve düşün yaşamındaki hareketlenmeleri sezmeyi ve değerlendirmeyi, hocalık sorumluluğunun gerçekleri arasında görmüş olmasından da kaynaklanır.

RESSAM

Neşet Günal, Türk resminde sanatsal çizgisi (başlangıçtaki bir kendini arayış dönemi dışında) hiçbir sapma göstermeden, kendi içinde tutarlılık boyutunda sürekli bir gelişme gösteren, ender sanatçı örneklerinden biridir. Bu gerçeğin altını özellikle çizmek gerekiyor, çünkü güncel/moda eğilimlerin etkisiyle ya da Batı'yı günü gününe(ama zorunlu olarak geriden) izleme kaygısıyla sanatı çelişkili sapmalara uğramamış Türk sanatçılarının sayıları (özellikle 1950'lerden bu yana) iki elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır.

"sorun" 1964 154x175 cm. t.ü.y.b.
Bilge Kurtaner Koleksiyonu

Günal'ın kendisi, bu bağlamda sanatının günümüze kadar uzanan çizgisinde ilk kararlı ve gerçekten kişilikli anlamını, 1958'de yapmış "Düşen" adlı resmiyle gerçekleştirdiğini var sayar. Çünkü, Günal'ın gerçekçi yaklaşımının resimsel çözümlemelerini içermenin yanı sıra, Anadolu insanının gerçeğini de duyarlı bir anlamla betimlemek gibi bir amacı gerçekleştirmeyi hedefleyişinin ilk örneğidir bu resim. Bu yapıtın öncesindeki tüm çabaları ise, kendine özgü sanatsal kişiliğini aramaya dönüktür Günal'ın. Evrensel olarak geçerli, soyut bir estetik temel oluşturabilir mi; yoksa bunun dışında sonuçta evrenselliğe giden, ancak çıkış noktası olarak sanatçının kendi kişiliği, çevresi ve içinde yaşadığı toplumun gerçekleriyle doğrudan ilgili bir diğer olgudan mı yola çıkmak gerekir gibisinden ikilemler arasında, bir gel-gidin yaşandığı bir dönemdir bu. Günal biçimsel olarak bir türe *Gaspard Gomez, Matisse* gibi ressamların sanatsal çözümlerinin geleneksel veriler ile bağdaştırılması doğrultusunda büyük boyutlu denemelere yönelirse de, böyle sentezsel kaygılarla yapmış büyük boyutlu düzenlemeleri veteri kadar doyurucu bulmaz. Bunun kendi iç yapısından, yaşadığı çevreden ve bir diğer deyişle de, tanığı olduğu yaşayan insan gerçeğinden koptuk, zorlama ve yapay arayışlar olarak değerlendirir. Haklıdır belki de, ama onun "Yapacı" öncesindeki çizgisinin de, bütünüyle kararsız olduğu söylenemez. Günal için Akademideki öğrencilik yılları, doğal bir içtepiyle yöneldiği sanatın ve de sanat eğitiminin gerçekteki anlam ve sorunlarıyla tanışma dönemidir. Galeri dönemi aşamasındaki hocaları, sonradan sanâdarına değilse bile sanatı öğretme biçimlerine yakınlık duymayacağı Nurullah Berk ve Sabri Berkel'dir. Günal hocası olan *Leopold Levy* ile karşılıklı bir anlayış ve uyum ilişkileri içinde geçirir atölye çalışma dönemini. Ardından 1948'de başlayan Paris'teki öğrenim yılları gelir. Ve ne kadar ilginçtir ki, Günal bir çok Türk ressamı (ve daha çok da Akademi hocasının) büyük bir isteklı atölyesine devam ettiği *Lhote*'a ısınamaz bir türlü. Kesin bir kararlılıkla *Lhote*'un klişelere dayalı eğitimini bir kenara ıter ve sanatsal öğretisinde, kendi deyişiyle "Yaşayan bir estetik, yeni bir yöntem" bulduğu *Legros*'ya vegler *Lhote*'dan, *Legros*'ya geçmek, sanatının temel ifade aracı olarak çizgi ve deseni gören ve bu alandaki gücünü ya da resim dünyasında anılan şekliyle "deseninin sağlamlığını" daha Akademideyken kandırmış bir kimse için son derece doğru ve yerinde bir karardır.

"bunalım" 1965 145x178 cm. t.ü.y.b.
İ.S.Ü. Resim Heykel Müzesi

Bağlı olarak da, Günal yurda dönüşünden sonraki kendini arayış döneminde (1954-59) Türk sanatının belirgin eğilimleri olarak kendini gösteren kübist/konstrüktivist uluplaşırma ile konumu, ilkeleri, nedenselliklerı anlaşılmadan ve de yaşanmadan uygulanan soyutçu ya da yarı soyutçu yaklaşımlara, o yıllarda birbirinden kalın bir çizgi ile ayrılan eğilimler olarak yabancı kalır. Çünkü bunlar Günal için "gerçek/likten" kopmuş ve "biçimsel kısır döngü örnekleri"nden başka bir şey değildir. Günal, "Düşen", "Duvar dibi", "Köpü dişi" vb. gibi dizelerin 1960'ların başlangıcında verdiği ilk örnekleriyle bu sorunun ilk aşamasını geçer, ama ya sonrası? 1958'da yaşanan, "Vilayet Tebliğleri" olayına karşı hükümet yedeklilerinin cephe alışının da açıkca gösterdiği gibi, asıl sorun, sanat merkezi siyasi ifadeye ters düşmeyecek, yerleşik düzenin anlam araçlarını sorgulamayacak bir boyut içinde sınırlamayı kararlı olan dönemin iktidarının, ülkenin yürek burkan gerçeklerini, sanat aracılığı ile ifade etmeyi öngören yaklaşımlar karşısındaki genelde olumsuz ve kimi zaman da doğrudan müdahaleci olabilen tutumunu aşmaktır. Nitekim Günal'ın "Vilayet Tebliğlerine" verdiği "Baş başına" adlı resmi, üretim ilişkileri içindeki köylülerin mudu ve iyimser dünyasını ele almasına karşın, bu sergide hükümet yeklilerinin tepkisini en çok çeken yapıtların başında gelir. Bağlı olarak da Günal'ın üslubunun Türk resmindeki gerçek yeri ve anlamını bulabilmesi için; toplum sorunlarının açıkca tartışılabildiği, toplumculuk bilincinin geliştiği, halkın, yönetimi yeni arayış ve seçeneklerle zorlamaya başladığı 1970'lere kadar beklemek gerekecektir. Oysa böyle bir dönem hiçbir şekilde yaşanmayabilirdi de. Günal zamana mı oynamışı yoksa? Zamanın zarlarına düşeş mi gelmişdi? Elbette değil. **Çünkü Günal'ın sanat/çılığı/ı başından beri etik bir sorumluluğu üstlenir. Günal içtenlikle ve dürüst davranır. Kısa vadeli hesapları yapmak, moda eğilimlerinin ucuz başarılarına sığınmak yerine, yüreğinin sesine**

inanır. Günal için sanat bir inanç işidir. Temelinde insana inanmayı, insanı sevmeyi gerektiren bir inanç işi. Bu yüzdendir ki, Günal'ın çizgisi, başından beri çok değişken bir sanat ortamında inancını yitirmeden kararlılığını sürdüren, güç yaşam koşullarına ve çeşitli baskılara karşın özgürlüğünü koruyan ve sonunda da yeniliğin yapaylığına kapılmadan, yeni bir gerçeği olanca çıplaklığıyla gözler önüne sermenin bedelini ödeyen (ya da ödeğini kazanan) bir insan ürünüdür.

Ve bu ürünün özünü oluşturan özellikler nelerdir?

Günal'ın üslubu ve resim dünyası gerçekçidir, ama bilinen anlamda gerçekçi değil. Çünkü Günal'ın gerçekçiliği dış görünüşü ya da görünüşün nesnelliğini olduğu gibi aktarmakla değil (bunu fotoğraf da yapabilir) yaşam kaygısının, doğadan daha çok toplumsal ilişkilerinin Anadolu insanı ya da "*Tüpler Adamları*"na kazandırdığı (bedensel ve ruhsal) kimliğin toplumsal bir eleştiri bağlamında doğrudan yansımasıyla ilgilidir. Bu kimlik ise duvar dibinde, kapı eşiğinde, korkuluk gölgesinde, yıkıntılar içinde, çorak tarlalarda bekleşen her yaş ve cinsten kırsal kesim insanının yaşadığı sorun, bunalım, gerilim, umut, korku, baskı vb. gibi olguların aynandır.

Günal resminin temel ifade aracı figürdür. Bu anıtsal boyutlarıyla belirginlik kazanan; çalışma gücünün, emeğin temel araçları olan eller ve ayakları abartılmış; yırtık, döküik giysiler arasından belli parçaların vurgulanarak gösterildiği ve çoğu kez de sorgulayan gözlerle, doğrudan doğruya izleyicinin gözleri içine bakan bir figürdür. Çevresindeki acımasızca verimsiz doğadan geçimini asgari düzeyde de olsa koparmaya kararlı olan bu figür hem belli bir zaman ve mekan kesitinin insanı ve hem de yeryüzündeki diğer benzerlerinin sınıfsal, toplumsal ve konumsal özelliklerinin taşıyıcısı olan bir varlıktır. Bu bakımdan doğa ile bütünleşen bir varlıktır, aynı zamanda doğayı karşısına alan bir varoluşun da simgesidir.

Günal'ın çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının belleğinde adeta saplanmış kalmış anılarından hareketle, bu anıların ranğıtılarak gerçeğe döktüğü figür tiplemesine dayanan kompozisyonlarının asıl biçimleyici unsuru desendir. Biçimi belirlemenin en etkili aracı olan çizgi; renk, açık-koyu, ışık-gölge, doku vb. gibi diğer bütün resimsel öğelere önceldir Günal'ın resimlerinde. Ancak bu özellik başta model ve ışık-gölge olmak üzere diğer bütün resimsel öğelerin birbiriyle

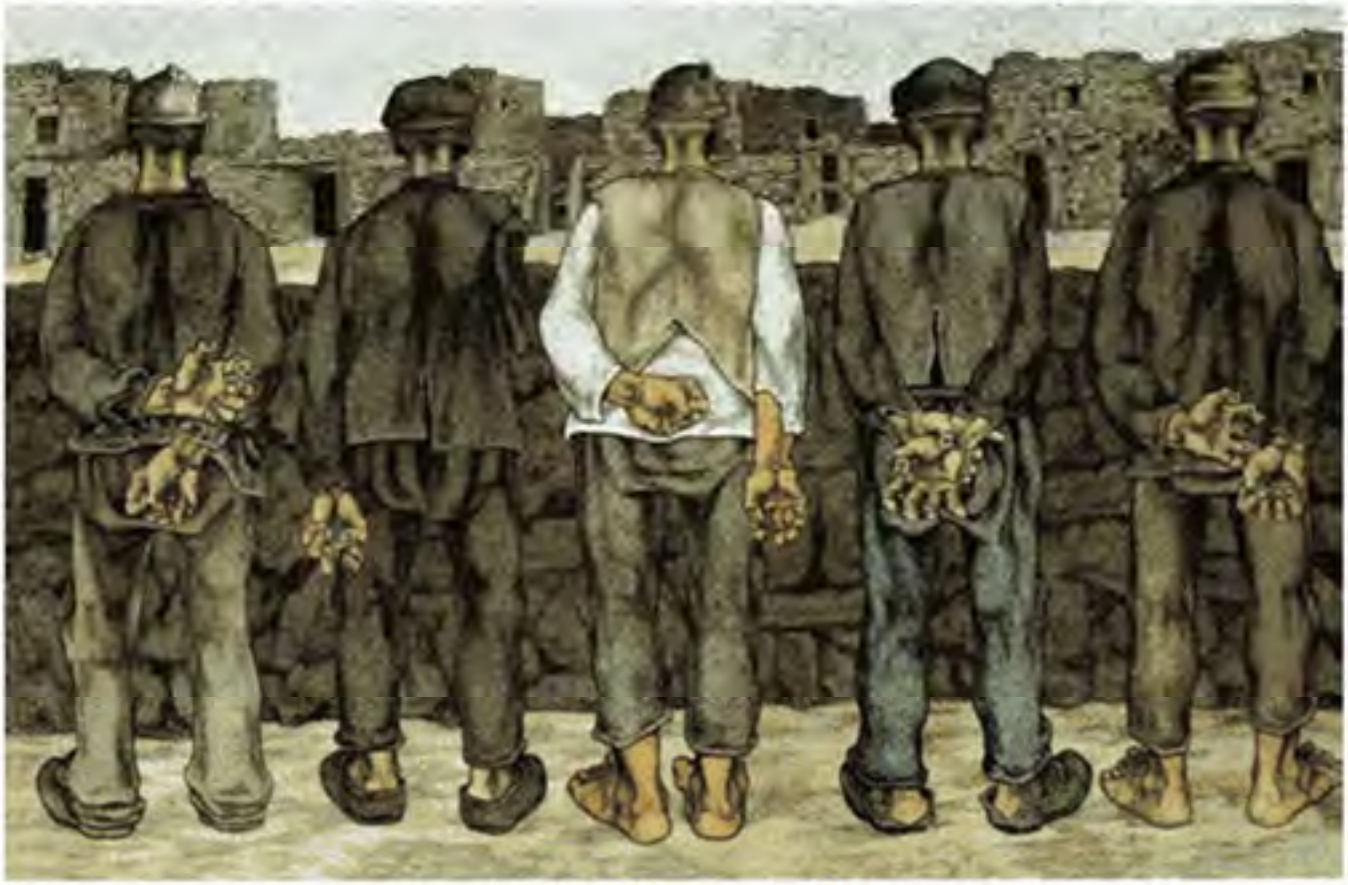

"duvar dibi IV" 1975 139x210 cm. t.ü.y.b.
Fazıl Şeyhanlı Koleksiyonu

örtüşmesini ya da çakışmasını engellemez, tam aksine bu çakışmaya aracılık eder. Hatta bu gerçeğin yakınlık duyduğu sanatçılardan biri olan *François Millet*'nin ışık anlayışı ve resimlerinin buğulu atmosferinden bir anlamda etkilendiğini varsayabileceğimiz *"Başakçılar"* dizisi için bile geçerli olduğu söylenebilir.

Günal'ın sanatının hiçbir aşamasında ya da ürünün de, herhangi kişisel bir his ya da coşkunun yeri yoktur. Bunun nedeni, sanatçının kendi bireysel ya da güncel yaşantısı ile resimde anlatmak istediklerinin arasına belli ve kandı bir mesafe koymasından kaynaklanır. Biçimi işlerken örneklediği son derece akılcı ve ekonomik tutumu, resim yüzeyinin her bir santimetre karesinin hesaplanması, biçimle içeriği, mesajın en kesin şekilde ilectmesini sağlayacak anlamda bütünleştirme kaygısının doğal bir sonucudur. Günal ilemeyi amaçladığı mesajı güçlendirmek, ya da gerçeğin özünü en yalın şekilde aktarmak adına, gerektiğinde gerçekçiliğin sınırlarına kadar gelip dayanır.

Örneğin, *"Kırbaklıklar"* dizisinin bazı resimlerinde görülen hayvan kafataları, çalı-çırpı örtüsünün, bu dünyadan daha çok düş dünyasını anımsatan düzeni ve *"Duler dibi II"* adlı yapısında olduğu gibi figürlerin izleyiciye sırtı dönük olarak ve benzer hareketleri tekrarlar şeklide tek bir hat üzerinde sıralanması gibi özellikler, Günal'ın anlam ve vurguyu edili kılmak amacıyla bilinen anlamdaki gerçekçiliğin dışına çıkmaya ne kadar hazır olduğunu gösterir.

Genel yaklaşımıyla Günal'ı toplumcu gerçekçilik akımının bağlamı içinde görmek, belki bütünüyle yanlış değilse bile eksiklik olur. Gerçekte Günal toplumcu bir kimse olarak toplumu ve olayları yakından izleyen bir bilinçle hareket eder. Bu yüzden son dönem ürünlerinin belli bir bölümünü oluşturan *"Kırbaklıklar"* dizisinin Türkiye'de 1980'le birlikte demokrasinin kesintiye uğrandığı bir dönemde yapılmış olması sıradan bir rastantı olmasa gerektir. Kaldı ki bu resimlerde, korkuluk öğesinin, hem Anadolu insanı üzerindeki baskıyı temsil eden ve hem de aynı insanı bir anlamda bu baskıdan koruyan iki boyutlu varlığın anlamı, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek kadar açıktır. Böylesine bir anlam çokluğu içeren, yorumlara açık olan bir sanat dilinin, yalnızca "toplumcu gerçekçilik" akımı kapsamında ele alınması yetersiz bir sonuç verir.

Dahası Günal'ın sanatı, toplumcu gerçekçilik akımının varlık koşulları arasında görülen bazı yaklaşım ve uygulamalara da kapalıdır. Çünkü Günal anlatımcıdır ama slogancı değildir. İzleyicide duygusal bir coşku, taraftarlık ya da yöneliş yaratmayı amaçlamaz. Bağlı olarak da, konusunu en yalın biçimiyle ele almakla, bu izleyiciyi konunun dünyasına çekmeyi öngörür ama, bunu konuya dramatize ederek değil, zaten yaşanmakta olan dramı, imbikten damlanırcasına süzerek, yansıtmakla sağlar. Bu damıtmanın gereği olarak belli bazı biçimleri abartır; bunu biçimsel görümler aramak değil, anlam, yani derdini anlatmak adına yapar. İzleyiciyi düşündürerek yorum yapmasını sağlamak adına yapar. Barok sanatın yöntemde akılcı, fakat amaçta psikolojik (etkileme) olduğu çok eskiden beri bilinegelen bir saptamadır. Günal için ise hem yöntemde hem de amaçta akılcıdır. Bu nedenledir ki, Günal'ın resimlerindeki çalı-çırpı, başak, bozkır dikeni vb. gibi ayrıntılar basit birer nesne ya da doğa örtüsü değil, *Tıpkı Adımlım*'ın varı yoktan üretmesinin simgeleridir. Ya da diğer bir deyişle bunlar, sanatçının duyarlı olduğu toplumsal dinamiğin edili biçimleridir. Gene aynı nedenledir ki, Günal'ın korkukları, sadece antropomorfik genel biçimiyle değil, özellikle insan yürümünün çeşitli ifadeleriyle donanmış başlarıyla da "canlandırılmış" varlıklardır.

Neşet Günal büyük boyutlu ve çok figürlü kompozisyonların ressamıdır. (Ressamdır yerine "Mimardır" dense belki de daha doğru olurdu. Nasıl ki *Gauguin*'in deyişiyle bir kilo mavi, bir gram maviden daha mavıysa, büyük boyutlu figür de temsili boyutlarda küçültülmüş figürden daha bir figürdür. Günal'ın resminde figürlerin iç dinamiğini oluşturan öğelerin büyük ya da yaşam benzeri boyutlarda ne denli etkili olduğunu anlamak için, yapıtların baskılarına değil, kendilerini görmek bir zorunluluktur.

Son bir soru/n daha. Sanatıyla Anadolu insanının dramı üzerine bunca odaklanmış ya da bir eleştirmenin tanımıyla **"Resimleriyle Anadolu Efsanesi Yazmış"** bir sanatçı olarak Neşet Günal, yerelci ya da yöreselci bir tutumun temsilcisi midir?

Bu sorunun yanıtı, çoğunlukla sanıldığının aksine kategorik bir "hayır"dır. İnsanın yaşadığı yöre ya da coğrafyasının sanatını etkilemediği söylenemez. Ayrıca böylesi bir iddia gerçeğinin özüne de aykırı olur. *Dürer*'in Kuzeyli ya da *Raphael*'in Güneyli olışlarının, sanatlarına yansıyan özelliklerini kim yadsıyabilir ki? **Günal da tam anlamıyla bir Anadoluludur, hem de tam ortasından Anadoluludur.** Buna karşın insanlığı, çağdaşlığı, içinde yaşadığı toplum ve düzenin dinamikleriyle dünyasal bir bakış açısından göze alarak örümsediği içinde tartışma götürmez bir anlamda evrenseldir.

Prof. Dr. Kemal İskender (MSÜ Güzel San. Fak. Öğret. Üyesi, Neşet Günal'ın öğrencisi)

Belgelerle
DAMAT İBRAHİM PAŞA VAKFİYESİ

Ömer NEVSUHAN ÇIFTÇIOĞLU*

Büyük insan Sadrazam, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın muvaffakiyetini bir türlü anlayamadığım sebeplerle, bazı tarihçiler layıkı vechile kaleme almamışlardır.

Kanuni Sultan Süleyman zamanındaki sadrazamlar, büyük görünmüyorlarsa da, onlar ancak İmparatorluğun haşmetli devrinde görevde bulundukları için büyükürler.

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, 1683 Viyana bozgununda, ehli salip ordularının başarılarını, bütün Avrupa Devlerlerinin tek vücut olarak Osmanlı'ya cephe alışlarının acısını hissetmekte idi.

Üç asır disiplin içinde serhadden serhadde koşan, yeniçeri ocağı artık bilindik ocak değildi. Dejenerasyona uğramış, tüccarlaşmış Avrupa harp zanaatına sırt çevirmiş bir kuruluş halinde idi. İbrahim paşa, çarenin uzun bir sulh siyaseriyle ülkenin derlenip toparlanmasında olduğu idrakiyle hareket etmiş, tereddüt içinde olan padişahı devre dışı bırakarak, akılcı yolunu takiple 1690'dan 1730'a kadar sulhu sağlamıştır.

Size, Avrupa ülkelerince kopya edilen, Vakıf ile ilgili metin sunmaktayım. İbrahim Paşa, bu vakfın ayakta durabilmesi için, kendi mal varlığının tamamını, Padişah III. Ahmet'in kızı Fatma Sultan'a çeyiz olarak verdiği menkul ve gayrimenkullerin tamamının gelirini, Nevşehir Vakfı'na bağışlamıştır.

Ayrıca, XVII. asır Avrupa Devletleri'nde bilinmeyen, çalışanların baremini kendisi bizzat kaleme alarak, İmparatorluk genelinde, hademeden en yüksek askeri ve mülki amire kadar maaş skalanı hazırlamıştır. (Konunun uzamaması için, barem listesini metne almadım.)

Kayseri Kadısına Yazılan Fermanda Vakıf Gelirleri şu şekilde izah edilmiştir: "Kayseri'ye on saat mesafede bulunan Elbistan Irmağı (herhalde Kızılırmak olacak), demekle maruf olan, nehrin Kayseri şehrine getirilmesini, sulama, değirmen döndürme ve bu sayede hâsıl olacak senelik gelirin Muşkara'daki (Nevşehir) Camii ve evkafına tahsis edilmesinin dikkate alınması emrindir" demektedir.

Nevşehirli Sadrazam Damat İbrahim Paşa, diğer dinden olan Osmanlı vatandaşlarını da gözden ırak etmeyerek, onlar için de gerekli ibadethane, imarethane ve barınma mahalleri inşa ettirmiştir. Nevşehir-Nar yolu ile Türkmen Mahallesi, Karaoğlu mahalleti arasına, Saray baş mimarını göndererek Ermeni Kilisesi'ni inşa ettirdi. Bu kilise mahalli tabirle Kıtle olarak anılmaktadır.[1]

Damat İbrahim Paşa Külliyesinden görünüm

Diğer taraftan Vakfı'na, gelir sağlamak için İzmir'de de gayrimenkuller inşa ettirdiğini görüyoruz. İzmir Kasaphızır Mahallesinde Hollandalı tüccarların yoğun olduğu semtte, İbrahim Paşa Frenkhane isimli büyük bir bina inşa ettirmişti. Frenkhane iki katlı olup üst katta on iki büyük oda bir büyük salon, bir mutfak vardı. Frenk denen yabancı uyruklu tüccarlar burada adeta konforlu bir kulüp gibi istirahat eder, ticari konularını tartışırlardı. Bu binanın alt katında iki çuha mahzeni, üç adet terzi

dükkânı vardı. Deniz cepheli arkası yol olan bu binanın halen İzmir'de ayakta olduğu söylenmektedir.

Osmanlı Vatandaşı veya ecnebi Museviler için keza aynı semtte YAHUDHANE binası inşa edilmişdi. Yahudhane'nin bir cephesi sahil, diğer cephesinde mumhane, ağır ahır, Yahudi mezarlığı ile çevrili idi. Burası da frenkhanede olduğu gibi, icara veriliyor, geliri Nevşehir Vakfına gönderiliyordu.

SADRAZAMIN HAZINEYI KORUMA TEDBIRI:

Kadılara gönderilen emirnamede Nevşehir'e muhacir olarak gedrilen ahalinin mali durumunu sarsmamak için; her sene ahaliden alınan AVARIZ bedeli, (olağanüstü geçici vergi) olan 1285,5 kuruşluk vergiyi kaldırarak bu parayı Nevşehir vakfının kasasından ödetmek suretiyle hazineyi korumuştur.

Nevşehir vakfında nakdin kafi derecede toplanamamasını dikkate alan İbrahim Paşa, Nevşehir vakfının ihtiyacı ile Darül-Hadis vakfı ihtiyacını karşılamak üzere, tedbir olarak Haremeyn Hazinesi dolabına kendi kesetinden 5000 kuruş avans koymuşdur. (Vakıf Akarat Fermanı 19 Zilkade 1138, miladi 20.07.1725)

VAKFIN ŞAHİTLERİ:

Kapıcı-ı Derya (deniz kuvvederi kumandanı), Kaynak Mustafa Paşa, Damat İbrahim Paşa'nın damadı olup, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın torunu, İkinci şahit Vezir Mehmet Paşa Tevki-i Damat Ali Paşa, Damat Ahmet Paşa, Damat Mehmet Paşa (İbrahim Paşa'nın Damadı), Kethüda Mehmet Paşa (İbrahim Paşa'nın kardeşi Halil Ağa'nın oğlu ve Nevşehir Vakfının Mütevellisi), Yeniçeri ağası Hasan Ağa, Defterdar Ali Efendi, Reisül Küttap Mehmet Efendi (Hariciye Bakanı), Defter-i Hakani Emin Abdullah Efendi (Maliye Bakanı), Çavuşbaşı İsmail Ağa gibi şahıslar vakfın şahididirler. İmza Tarihi: Şevval 1141 (miladi 1725).

İBRAHİM PAŞANIN KURDUĞU VAKFIN İÇERİĞİ

Hukuka göre, bir kimsenin malını vakfetmesiyle, o mal üzerindeki mülkiyet, ferdi mülkiyet olmaktan çıkar. Bu mülk alınıp satılamaz. Vakfedenin birinci derecede mirasçıları dahi olsa bir hak iddia edemez. Kimse tarafından sahip çıkılamaz. Ancak o malın gelirlerinden hayır kurumlarına ve isim zikredilmiş ise ismi zikredilen aile ve nesillerine kaynak aktarılabilir.

İbrahim Paşanın vakfiyesinde kaleme alınan yerlerin hemen hemen hiçbiri vakıf statüsünü muhafaza etmeyip statüye aykırı olarak şu veya bu sebeple şahısların eline geçmiş durumdadır.

İbrahim Paşaya ait başka bir vakfiyede İstanbul Beyazıt'taki kapalı çarşının tamamı, Beyazıttan Aksaraya kadar uzanan dükkanlar Kastamonuda bir kısım arazi mülk olarak görülmektedir.

İstanbuldaki Osmanlı hamamlarının tamamı vakıflar desteğiyle 1826'ya kadar ücretsiz imiş. Bursada Çekirge Eski kaplıca, 1556'te Sadrazam Rüstem Paşa'nın kayın pederi Sultan Süleyman için inşa ettirdiği termal yeni kaplıca, termal kükürdü kaplıcaları, Kara Mustafa Paşanın inşa ettirdiği, Kara Mustafa Termal Hamamları keza ücretsiz olup masrafının Pirinçci Han kapalı çarşıdaki dükkanların gelirinden finansa edilirmiş.

Yazının başlagıcında sunduğum gibi külliyeler, okullar, hamamlar, hayır kurumları, çeşmeler için hazineden bir kuruş çıkmaksızın vakıflar kanalıyla bu kuruluşların ayakta kalıp, personel giderleri vakıflarca karşılanmakta idi.

1930'larda çıkan kanunla bir kısım vakıf gayri menkullerinin satışı ile bu insani hayır kurumu zedelenmişdir.

Bursa-Çekirgedeki Bizans-Osmanlı yapımı Eski Kaplıca satın alınarak, bir komplekse ilâve edilmiş aşırı pahalı bir ücret tarifesi ile sabit gelirinin gidemeyeceği bir termal haline gelmişdir. Şifa veren Kükürdü Termalden, Bursa Uludağ Üniversitesinin el koymasıyla ahalinin yararlanması önlenmiş bulunmaktadır. Yalova termalleri, parlamenterlerin inhisarı altına alındadır. Bütün medeni memleketlerin imparatorluğumuzdan esinlenerek kurdukları vakıflar, devam etmekte, ülkemizde ise cuzamın elinde kalmış olup, bu insani kuruluşlardan mahrum kale gedrildik.

Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın bugün hududarımız dışında olan Bulgaristan, Romanya ve Oniki adalarda da Nevşehir Vakfına gelir sağlamak üzere, gayri menkul ve çiftlikleri vardı.

---

* Araştırmacı/ Yazar

1) Yazar bu konuda şu bilgi notunu düşmüştür: Türkmen mahallesindeki Ermeni Kilisesi, Moskova, Bulgaristan ve Orta'daki dinine mensup ülkelerdeki kilise ayrımda bu inançtı. Ali Ağanın eşi idi. Papuçun ensesi elinde kafesinin üzerinde çamaşırlarını Meryem Ana yanı ilgili tarih. Ali Ağanın benim amcalım olan Oğlu Asım beni ziyarete geldiği, annesi Çakide Hanım bize ikramda bulunurdu. Evin arkası Kazak Kapısından yapılmış mutfak bir kısı idi. Diğer taraftan dükkânlarımızın eşi, Çakiş Çeşmesi Sokak, Hayri Üçkardeşlerin en kıza Kazak Kapısından yapılmış kilise çamaşırına aitmiş. Ki bu ev biçim dosar konşamaz idi. 1960'a kadar kalan bu Ermeni Kilisesi hangi tarihte ne tarafından yıkıldı, kim yıktı. Bunun hesabı sorulmalı.

ENEĞİ (Kaymaklı) Üzerine Çeşitlemeler

Prof. Dr. Emrullah GÜNEY*

Melli Ovası kapalı havzasına doğru, gittikçe alçalan ve kabartıları silinmiş bir düzlükte kurulmuş olan Kaymaklı kasabasının ilk sitinin (SİT alanı) bugün "**kale**" olarak adlandırılan küçük yükseldi olması mümkündür. Morfolojik olarak, bu, doğudaki İgnimbrit yanardağ atık ve küllerinin birleşmesinden oluşan ve elle göre daha sert kayalar (Kılara gibi) platonun aşınmalardan arta kalmış ve düzlükler ortasında, belirginlik kazanmış bir tanık tepedir. Yerleşim yerleşimine giriş de bu tanık tepenin kenarından tırmanmaktadır. Yükselinin üzeri ise kayalara oyulmuş mezarlarla doludur.

Kasabanın ilk kurulduğu yer, bu tanık tepe olmakla birlikte, daha sonra batıya, güneye ve kuzeye doğru gelişmesini sürdürmüştür. Nevşehir-Niğde yolu çekici bir görev üstlenmiştir. Bu nedenle, bu yolun iki geçeni yoğun bir yerleşmeye sahne olmuş ve evlerle dolmuştur. Doğudaki İgnimbrit platosunun vadilerinin kenarları taş ocağı olarak işlendiğinden, yapı gereci taşlama zorluğu yoktur. Kasabanın batısındaki dağlık alandan getirilen bazalt ve andezit bloklar, genellikle temelde kullanılır. Toplu yerleşmenin görülduğu Kaymaklı'da topoğrafyanın yayılmayı engellemesine karşın, evlerin dar sokaklar oluşturacak biçimde yapılması, geçmiş dönemlerin can güvenliğinin olmadığı yıllarının anılarda yer etmiş acı olaylarının etkilerine bağlıdır. Evlerin düz damla yapılması, kullanım alanını genişletmek isteğinden ileri gelir. Yöresin diğer bazı kasabalarında görülduğu gibi 1924 öncesinde, burada yaşayan Hıristiyan halkın evleri çok katlı, konak görünümlü, kiremit çatılı, yüksek avlu duvarlı, ahşap giriş kapılıdır. Bu evler, sahiplerinin yaşam düzeyinin ilerliğini gösteren birer karar değerindedir.

Kaymaklı kasabası, iki ilköğretim okulu ve lisesi ile eğitimsel işlevi belirginleşmiş ve Derinkuyu ilçesine bağlı bazı köyleri etki alanı içine alarak bir merkez durumuna gelmiştir. Çarşı-Pazar fonksiyonu daha dar alanlıdır. Kasaba ile Nevşehir arasında düzenli otobüs seferleri yapıldığından ulaşım canlıdır. Memurlar da gelip giderler. Turizm fonksiyonu bakımından yeralı kenine sahip olmakla dikkati çekmiştir.

Dünün Eneği'si, günümüzün Kaymaklı'sı, Çukurova'yı Kızılırmak Havzasına bağlayan önemli yollardan birinin üzerinde yer aldığı için birçok gezginin, araştırmacının uğrak verdiği bir belde olmuştur. 1830'lu yıllarda Fransız Arkeolog Prof. CHARLES TEXIER, Eneği'de bir süre kalmış ve bir papazın evinde konaklamıştır. Verdiği bilgiler yer yer sağlıklı ve Hıristiyan topluluğu korur biçimde olmakla birlikte ilginçtir. Örneğin, "Eneği Kadınlarının Garip Kıyafeteri" başlıklı bölümde şunları yazmıştır:

Asia Minor 1843. Eneği'de Kadınlar

"Eneği'ye gelinceye kadar Kapadokya ahalisinin Türk ve Rumlara mahsus hususî teyinatın bazı teferruatından başka, elbisece pek az fark görmüştüm. Fakat burada sabahleyin kalktığım zaman harman savurmaya mahsus çatal ağaçlarla müsellah bir takım boynuzlu mahlukatı görünce şaşırdım. Bunlar türkü söyleyerek tarlaya gidiyorlardı. Gözümün önündekilerin kadın ya da erkek olduklarından yahut da puperest bir taifenin özel ayinlerinde bulunduğumdan şüphe ediyordum. Fakat Eneği papazının açıklamasıyla bunların Eneği sekenesinin Rum Hıristiyan

Kilisesine mensup olduklarını öğrendim. Bu gayet garip kıyafetin ve bu âlemden hariç baş tezyinatının esrarını hiç kimse bilemez. Onu, cenup denizleri sahillerinin tahayyulatı bile icat edemez. Eneği Rum kadınlarının bu baş kıyafeti iki yanında iki büyük boynuzlu bir neci takkedir. Boynuzlar birinden diğerine, ucuna bir hilal şekli gösteren Takkenin kenarında ve boynuzların üzerinde ince sarı teneke renkli boncuklar, pulcuklarla işlenmiş ve asılmıştır. Siyah tülbentten bir örtü, omuzunda bellenen ayağına serilmek üzere takkeye repedilmiştir. Bunun da üzerinde sakıylar ve boyun büyük rengârenk mekenler vardır. Diğer bir boyun bağı da çenesinin altından geçerek bellendikli kemere sarılmıştır. Kemerin tokası altınsal bir gümüş parçadır. Omuzda tarkan örtü muhtelif renklerle işlenip süslenmiştir. Sırtı yıkık bir gömleğin üzerinden ipekle süslenmiş kırmızı şahadırdır. Beyaz bir çabarla sarı papuçlar bu kıyafeti tamamlar. Genç kadınlar daha sıkılı ve iffet derecede büyük boynuzlulardır. Fesleriniki pek ufak ve üzerleri boncuklucadır. İhtiyarlar da bu şekli yaparlar. Genç kızlar evlenmeye kadar başlarına bir sırma dolar ve sağlarının perçinler ve mekmene karışmamış ipekleriyle ince ince örerek arkalarına bırakırlar. Erkeklerin kıyafeti hep Asya köylüleri kadar sade ve benzer." *(Texier 1924, s.83)*

Ankara Halkevi'nin araştırmacılarından A. Avni Candar, Texier'den yüz yıl kadar sonra yöreye uğradığında Eneği'nin adı Kaymakli'ya çevrilmişti. Mili ovası ile Budovası arasında kalan az dalgalı ağaçsız bozkırların yağlı otlarını, kekiğini yiyen hayvanlardan sağılan sütün kaymağı güzel olduğundan köye Kaymakli adı verilmişti. Leğenlerde beklecilen sıcak sütün kaymağı, yüzeyde kalınca bir tabaka oluşturuyordu; bıçakla kesilen bu kaymak deri bir oklava ile ahırıyor ve kurumaya bırakılıyordu. Yarım ay biçiminde ve tatlı sarı, bej renkli bu kaymak daha kurumadan üzerine çörek otu susam serpiştirilince daha da besleyici oluyor ve yanında bal ile birlikte, konuk önüne çıkarılıyordu. Eneği'nin kuru kaymağının ünü Torosları aşıp Çukurova'ya ve taa İstanbul'a değin gitmişti.

Ancak, A. Avni Candar, Eneği'nin adının değiştirilmesine karşı çıkıyor ve köyün tarihi hakkında kısa bilgiler veriyor: "*Burasının eski ismi* ***Eneyi*** *iken Kaymakli'ya çevrilmiştir. Bu isim değiştirmelerin uydurulduğu mantık hiçbir zaman ilmi değil, hissi, hatta indidir. Faydası ancak tarihi eski yerlerin meçhullere karışmasından ve bu suretle, ilmi büyük zaylata uğramaktan ileri geçemez. Burası Etilerden Frigyalılara ve kısmen Kapadokyalılara ve daha sonra da Yunanlılara, mezhebi intikal eden ana mabude* ***Anaitis****'in adına izafetle kurulmuş eski bir şehrin yeni varlığıdır. Bu mabudenin adının ilk heceri Türkçedir. Bütün dinlerde mevcut olan baba-ana-oğuldan ibaret olan dini teslisin bir ucu da buradadır. Helenistik devirde '-tis' ilaveri ile Yunanî şiveye uydurulan bu isim, muahharan eski şiveye tekrar dönmüş ve* ***Anayı*** *olmuştur. Kalenin etrafında da bir şehir olduğu ve bunun suların geldiği toprak tabakası altında hayli derinde kaldığı muhakkaktır. Halen meydanda pek az varlık görünür ki bunlar da asıl kalenin bir kısım bedeni ve mağralarından ibaretir.*" *(Candar 1933, s.15)*

Köy halkından merhum Mehmet Tunç, Kaymakli'da bulunduğum ve evinde konuk olduğum sırada, doğu eyâletlerine doğru sefere çıkan bir Bizans İmparatorunun kızının adının **Eneki** olduğunu burada olup gömüldüğü yere adının verildiğini, daha sonra da bir köy kurulunca da Eneği olarak kaldığını söylemişti.

Texier'in tatlı ve renkli biçimde anlattığı Rum kadınları kadar, Eneği'nin Türk Halkı da sağlıklıdır. Bozkırın temiz havasından ve belki de suyundan ileri gelen bu özellik, köyün kızlarını kadınlarını da güzel yapmıştır. Evliya Çelebi üstadımız buradan geçmiş olsaydı "havasının ve suyunun letafetinden mahbub ve mahbubeleri pek güzeldir" diye kayıt düşerdi. Evliya Çelebi, Eneği'den geçmemiştir ama Nevşehirli bir aşık, çerçilik yaparak hayatını kazanan Yahya Serbakan, 1930'lu yıllarda burada bir dilbere vurulmuş ve ol güzel şürini söylemiştir. Ozan hemşehrimiz Aşık Yahya'nın bir Eneği mahbubesine yakıştırdığı güzelleme ile çeşidememizi sonlayalım...

Aşıklığımız gelmiş bunda da dile
Bülbülün inleği her zaman güle
Gönül arzu eyledi bu Eneği'ye
Eneği içinde bir güzel gördüm

Bülbülden mi almış sırp dilini
Fidandan mı almış ince belini
Gözleri akıcı ağzım selini
Eneği içinde bir güzel gördüm

Durmuş yolun sağına da geriye
Benzetsem doğrudan onu huriye
Uçş dayanı almış gider türkiye
Eneği içinde bir güzel gördüm

Bekiyu eğlemek gelinin kısı
Var mı ki acaba bu köyde dostu
Suya gider omuzda bir-iki destî
Eneği içinde bir güzel gördüm

Görünce şeğalı bendeki tasa
Gönlüm düşüverdi derin bir yasa
Gerdana bakım da sanki bir kâse
Eneği içinde bir güzel gördüm

Güzel olan dilber insandan kaçmaz
Çirkin olan zaten yüzünü açmaz
Doğru git ey Yahya, bu ele geçmez
Eneği köyünde bir güzel gördüm

* Dede Üniversitesi

Cesur Kralların, Barışçı Devleti;
KAPADOKYA KRALLIĞI

Demir KUMANOĞLU*

T. Aktar

M.Ö. IV. Yüzyılda, Küçük Asya'da batıda Halis'ten (Kızılırmak) doğuda Fırat'a; güneyde Toroslardan kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanan bölgeye "Kapadokya" adı veriliyordu. Anadolu'da kurulan satraphlıklardan en büyüğüne verilen "Kapadokya" adı, coğrafi birlikten çok mülki ve idari bir bölümü ifade ediyordu.[1]

Kapadokya 215 yıl Ahamenişler'in yönetiminde kaldı. Coğrafi, ticari ve stratejik önemleri nedeniyle Pers İmparatorluğunun bel kemiği olan Kapadokya'da Pers asilzadelerine çok sayıda malikaneler verilmiş, Pers kültür ve dininin yerleşmesine özen gösterilmiştir.

Büyük İskender, Perslere karşı yaptığı sefer sırasında Kapadokya'ya doğru ilerlemiş, bölgenin Kızılırmak'ın kuzeyinde kalan kısmını ele geçirdikten sonra "Sabiktas" adlı bir Pers'liyi Kapadokya Satrabı olarak atamıştı. Bu sırada karargâhı Gaziura'da (Turhal) bulunan ve "Pontos Kapadokyası" olarak bilinen Kuzey Kapadokya'ya egemen olan "Ariarathes" bu karara karşı çıktı. Ariarathes, Büyük İskender'in Perslere karşı yaptığı sefer sırasındaki karışıklıktan yararlanarak yaklaşık 15 bin atlı ve 30 bin piyadeden oluşan ordusuyla m.ö. 332'de kendisini bağımsız Kapadokya Satrabı ilan etti.

Ariarathes-I, yetenekli, azimli, cesur ve enerjik biriydi. Birkaç yıl gibi bir sürede Kapadokya'da zamanı için hayli sayılır bir devlet kurdu. Gazıura kalesini devlet merkezi yaptı. Sinop'tan Trabzon'a kadar uzanan sahili hâkimiyeti altına aldı.

Ariarathes'in kurduğu krallık ancak Büyük İskender'in ölümüne kadar; yani on yıl yaşayabildi. İskender'in oğluna vasi seçilen Perdikkas, Anadolu'daki Makedonya eyaletleri arasında zengin ve güçlü bir ordusu bulunan bağımsız bir krallığın yaşamanın imparatorluğu için tehlikeli gördüğünden büyük bir orduyla Kapadokya'ya yürüdü. 80 yaşlarında bulunan kral Ariarathes, yaşlılığına ve düşmanın sayıca üstünlüğüne aldırmadan ordusuyla savaş alanındaki yerini aldı. Kanlı bir çarpışma sonunda Kapadokya ordusu yenildi. Ariarathes zengin hazinesiyle esir düştü. Vahşi işkencelerden sonra ailesi ve ele geçen komutanlarıyla birlikte çarmıha gerilen Ariarathes m.ö. 322 de öldü.

Perdikkas, Kapadokyalılardan geride kalanlarına hayatlarını bağışladı. Kapadokya'nın idaresini Diyadoklardan Evmenes'e verdi. Böylece Kapadokya Makedonyalıların egemenliğine girmiş oldu.

Genç Krallığın Kurtarılışı

Makedonyalılarla yapılan kanlı savaş sırasında Ariarathes'in kardeşi Orafern'in yine Ariarathes adındaki oğlu bir kısım askerle savaş meydanından kaçarak dağlara sığınmıştı. Oğlu olmayan I. Ariarathes evlat edindiği bu yeğenini kendisine veliahd edinmişti. Genç Ariarathes yirmi yıl sonra krallığı kurtaracak ve tahta oturacaktı.

Makedonyalıların egemenlik yılları Kapadokyalılar için zulüm ve tedhiş yılları olarak geçiyordu. Büyük İskender'in diyadoklarının kanlı çarpışmaları Kapadokya halkına çok pahalıya mal oluyordu. Bu çarpışmalar sırasında yedi halk telef olduğu gibi, mahsuller de mahvoluyordu. Köyler ve şehirler yağma ediliyor, pek çok masum insan idam ediliyordu.

Ahamenişler döneminde barış ve huzur içinde yaşamaya alışmış olan Kapadokyalılara, Makedonyalıların egemenliğindeki bu olumsuz koşullar çok ağır geliyordu. Kapadokyalılar, Makedonya boyunduruğunun bir an önce parçalanmasını dört gözle bekliyorlardı.

IV. Aktar

M.Ö. 303'te Antigon'a karşı diğer diadoklar arasında kurulan büyük ittifak, Kapadokyalıların umutla beklediklerı günün nihayet geldiğini müjdeliyordu. Kayıp veliahd II. Ariarathes saklandığı yerden çıktı. Aşağı Murat ve Yukarı Kelkit arasındaki satraphığın başı olan Ardoates'in yardımıyla Kapadokya Krallığı'nı kurtarma mücadelesine girişti. İsyana hazır olan Kapadokyalılar II. Ariarathes'i canla başla desteklediler. Genç Ariarathes, Antigon'un düşmanlarıyla gizli ilişkiler kurmayı da ihmal etmemişti.

Bütün diadokları ortadan kaldırarak İskender İmparatorluğunu hakimiyeti altına almak gibi büyük emelleri olan Antigon, Kapadokya isyanını bastırmak için hemen harekete geçti. Bu görevle Kapadokya'ya gönderdiği komutanı Aminias, genç Ariarathes'e karşı girişdiği "İpsos Savaşı"nda ordusuyla birlikte yok edildi. Aşağı Halys vadisine hakim olan genç isyancı, II. Ariarathes unvanıyla kral ilan edildi. (M.Ö. 301) Gaziurak Ariarathes'in ölümünden yirmi yıl sonra Kapadokya Krallığı bağımsızlığına kavuşmuştu.

Ne var ki bu sırada Kapadokyalıların akrabası olan Mitridat Kristes de kuzeyde Pontos Kapadokyası'nda ayrı bir devlet kurarak Kapadokya Krallığını ikiye bölüyordu.

Berlin Müzesinde bulunan ve üzerinde Aramice "Ariarathes" adının yer aldığı bronz bir sikkeyi II. Ariaraethes'in bastırdığı sanılmaktadır.

II. Ariarathes'e üç oğlunun en büyüğü olan Ariaramnes (M.Ö. 260-230) halef olmuştu. Ariaramnes döneminde Selevkos'un ölümüyle Surıye'deki imparatorluğa baş gösteren karışıklık, Galatların Anadolu'yu istilalarıyla beliren parçalanma ve Surıye Selevkosları ile Mısır arasında şiddetlenen çarpışmalar sırasında Kapadokya'yı egemenliği altına almaya kalkışan olmadı. Kapadokyalılar çok pahalıya kazandıkları bağımsızlıklarını korudular.

Ariaramnes, Selevkos İmparatorluğu ile dostça geçinmek istediğinden, daha çocuk olmasına karşın tahta iştirak ettirdiği oğlu Ariarathes'i Antakya kralı Antiokhos Theos'un kızıyla evlendirdi. Bu prens on yıl kadar babasının tahtına iştirak etmiş; Ariaramnes'in ölümünden sonra III. Ariarathes unvanıyla tahta geçmişdir. Ariaramnes, sikkelerinde Aramı Alfabesi yerine Grek alfabesi kullandı.[2]

Bazı tarihçiler III. Ariarathes'i gerçek Kapadokya Kralı olarak kabul ederler. Çünkü III. Ariarathes'ten önce tahtta olanların sikkelerinde "Kral" unvanı yer almıyordu. III. Ariarathes'in sikkelerinde "Basileus" yani kral sözcüğü vardır. Bu nedenle III. Ariarathes'in kral unvanını aldığı M.Ö. 255 yılı Kapadokya Krallığı takviminin başlangıç tarihidir.[3]

Kral, Ariaratheia adında bir kent kurmuş ve burayı krallığın başkenti yapmıştır. Kataonia ve Meliten'i krallığının topraklarına katmıştır.

M.Ö. 220 de başa geçen Ariarathes IV. Evsebes, Selevkos Kralı Büyük Antiokhos'un kızıyla evlenerek krallığının güneydoğu sınırlarının güvenliğini sağlama almıştır. Ariarathes IV. Evsebes zamanında Küçük Asya'yı Romalıların egemenliği altına sokan Magnesia Muharebesinden sonra Roma ile Kapadokya arasında ilk temas başlamış oldu. Yapılan anlaşmalara sadık kalan Ariarathes-IV, Evsebes'in önceden müttefiki olan Galadar aleyhine Bergama Krallığıyla ittifak yapması, esir Galatların düşmanlığına neden oldu. İntikam almak için Kapadokya'ya yürüyen Galadar IV. Ariarathes tarafından yenilgiye uğratılarak Kapadokya topraklarından çıkarıldı.[4]

VII. Ariarathes

Ariarathes-IV Evsebes'in ölümü üzerine tahta Mitridat geçti ve adını "Ariarathes-V Evsebes Filopator" olarak değiştirdi. (M.Ö. 163) Babasının akıllı siyasetini güderek Roma'ya altın bir taç göndererek Romanın güvenini kazanmasını bildi. Ariarathes-V Evsebes Filopator Kapadokya'yı refaha ulaştırmıştır. V. Ariarathes Yunan kültürü ile yetişmiş, iyi eğitimli biriydi. Filozof Karneades'in öğrencisi olan V. Ariarathes, Helenizm'in ve Helenistik kurumların kendi ülkesinde kök salması için çalışmıştır. Kralın tüm çabalarına karşın, Kapadokya, Hellenize olmamış; yerel adetler ve köy ekonomisi devam etmiş; Yunan dili, yerel dil ve lehçeler karşısında tutunamamıştır.

Strabon, V. Ariarathes'in Mazaka (Kayseri)ya 40 stadia mesafede

Ainos dönemi paralarında Erciyes Dağı

bulunan Melas (Karasu)ın dar bir geçide Halis'e karşığı yerde bir baraj inşa ettirdiğinden söz eder. Ayrıca Nissa, Anisa ve iki tane de Eusebeia adında kender inşa ettirmiştir. Eusebeia'dan biri daha sonra başkent olacak olan Mazaka (Kayseri) idi.[4]

Romalılar, Bergama tahtında hak iddia eden, Aristonik'e karşı kanlı bir savaşa girdikleri zaman, Roma ile aralarındaki ittifaka sadık kalan V. Ariarathes de ordusuyla savaş alanındaki yerini aldı. Kapadokya kralı V. Ariarathes kahramanca çarpışarak savaş meydanında öldü. (M.Ö. 130)

Kapadokya Krallığının güçlü dönemi V. Ariarathes'in ölümünden sonra devam edememiştir. Onun ölümü süreklı bir iç çatışmaya, kargaşaya neden oldu.

Ariarathes VI. Epiphan (M.Ö:125-111)

Bu kralın dönemine ilişkin fazla bir bilgi yoktur. VI. Ariarathes "Gordios" adlı Kapadokyalı bir asilzade tarafından öldürülmüştür. Gordios, Kapadokya Krallığı ile Pontus'un birleşmesi fikrini savunanların elebaşıydı. Tahtı ele geçirmeye çalışan kadı bunu başaramayınca Pontus'a sığınmaya mecbur oldu.

Kapadokyalılar öldürülen kralın henüz çocuk olan büyük oğlunu "Ariarathes-VII. Filometor" unvanıyla kral ilan ettiler. (M.Ö 111) Pont kralı Mitridat-VI Evpator'un bir kardeşi olan Laodike'de VII. Ariarathes'in kral naibi oldu. Yönetimi ele alır almaz çok büyük sorunlarla uğraşmak zorunda kaldı.

Mitridat Kapadokya'da

Zamanında tek devlet olan Pont ve Kapadokya arasındaki dil, din, ırk ve kültürün aynı olması nedeniyle iki krallığın eskiden olduğu gibi tek bir kralın yönetiminde birleşmesi düşüncesi hızla güçleniyordu. Pont Krallığının güçlü ve kudretli bir kralı olan Mitridat-VI Evpator'un yönetiminde günden güne güçlenmesi; bir çocuk ve bir kadın elinde kalan Kapadokya'nın ise günden güne gerilemesi bu fikri savunanların elini güçlendiriyor ve onları eylem geçmeye sürüklüyordu.

Mitridat

Gün geçtikçe zayıflayan krallığın topraklarına göz dikenler de gün geçtikçe cesaretleniyordu. Paflagonya ve Galatya'yı Pont Kralı ile paylaşan ve bu suretle Kapadokya'ya komşu olan Bitinya Kralı Nikomedes; Kapadokya'da gözü olan Pont Kralından önce hareket ederek Kapadokya'yı işgale başladı. Telaşa düşen Laodike, bir yandan Pont Kralı olan kardeşinden yardım isterken, diğer taraftanda Bitinya Kralı Nikomedes ile uzlaşma yolları arıyordu. Çok geçmeden Laodike Nikomedes'le anlaştı ve onunla evlendi.

Bir süre sonra Mitridat, Kapadokya Kralının babasının kanlı Gordios'un Kapadokya'ya dönmesi için VII. Ariarathes'e baskı yapmaya başladı. Ariarathes buna karşı çıktı. Bunun üzerine Mitridat, Kapadokya'ya 90 bin kişilik bir orduyla girdi. Hileye başvuran Mitridat, öz yeğeni olan Kapadokya Kralı VII. Ariarathes'i kendi elleriyle öldürdü (M.Ö 99). Kendi oğlunu IX. Ariarathes adıyla Kapadokya'da tahta geçirdi. Oğlu henüz sekiz yaşında olduğundan yanına Gordios'u verdi.[5]

Bu gelişmeler üzerine Kapadokyalılar ayaklanarak tahta VII. Ariarathes'in kardeşi VIII. Ariarathes'i geçirdiler. (M.Ö. 96) Gelişmeleri öğrenen Mitridat güçlü bir orduyla tekrar Kapadokya'ya girdi. Yeni kralın dayandığı ihtilalcileri yendi. Genç kral yanına alarak Kapadokya'dan kaçırdı. Genç kral kısa bir süre sonra hastalanarak öldü. VIII. Ariarathes'in ölümüyle Ariarathes'lerden erkek kimse kalmadığı için bu hanedanlık tarih sahnesinden silinmiş oldu.

Ariarathes hanedanından sonra Gordios ve Ariobarzan adlı Kapadokyalı asilzadelerin taht için çekişmelerine tanık oluyoruz. Arabuluculuk yapmanı istenen Roma Senatosunun kararıyla Gordios, Kapadokya'dan bir kez daha ayrılıyordu. Kapadokya tahtına "Roma dostu" olarak anılan Ariobarzan geçti.

Cesaretsiz ve zayıf bir kişilik sahibi olan Ariobarzan dönemi sürekli olarak çalkantılarla geçmiştir. Ariobarzan döneminde de Pont Kralı Mitridat Kapadokya üzerindeki emellerinden vazgeçmemiştir. Mitridat'ın Ariobarzan'ı tahttan indirmesi için gönderdiği ordularla savaşmayı aklından bile geçirmeyen Ariobarzan hazinelerini de yanına alarak soluğu Roma'da aldı. Roma'nın yardımıyla yeniden tahtına kavuşan Ariobarzan birkaç kez daha aynı şekilde tahtından indirildi. Ariobarzan döneminde Kapadokya Krallığının o eski gücü ve ihtişamından eser kalmamıştı.

M.Ö. 62 yılında Ariobarzan'ın ölümüyle Kapadokya tahtına II. Ariobarzan geçtiğinde Kapadokyalılar en ufak bir üzüntü duymadılar. Yeni kral Kapadokya'nın kaderini tamamen Roma'nın insafına bıraktı. M.Ö. 52 yılında II. Ariobarzan'ın ölümüyle yerine X. Ariarathes adında birinin kral olduğu ele geçen metinlerden anlaşılıyor. (M.Ö. 42- M.Ö. 36) Ne var ki Kapadokya Kralları artık kendi başlarına hareket edemiyordu. Krallar Roma'nın

bir valisi konumundaydılar. X. Ariarathes'in ölümünden sonra yerine Arkhelos geçirildi. Kendi adına Arkhelos (Aksaray) şehrini inşa ettirmişdir. (M.Ö. 36)[6]

Roma Senatosunun bir oyununa kurban edilen Arkhelos'un M.Ö. 17 yılında Roma'da ölümünden sonra Roma imparatorunun gönderdiği Prokütörler (Roma memurları) Kapadokya'yı yönetmeye başladılar. Böylece Antik Çağa damgasını vuran, büyük krallık tarih sahnesinden çekilmiş oluyordu. Kapadokya artık Romanın bir eyaletiydi.

Kapadokya Krallığında Kültür ve Ekonomi

Kapadokya'da büyük şehirler yokmu. Birbirinden oldukça uzak, dağınık köyler ve kenderden oluşan Kapadokya pek mamur değildi. Büyük kaleler, kentleri koruyan surlar inşa edilmemişti. Bu günkü eyaler sistemine benzeyen ve on strateg (bölgeden)den oluşan bölgesel sistem uygulanırdı. Bölgelerin yöneticiz konumundaki Strateg (valilerin) şatoları vardı. Bu şatolarda kralın hazineleri saklanırdı.

Ongıdaruı

Zamanla Kapadokya mimariti ilerleme sağlamıştır. Su kemerleri, barajlar, mahkeme salonları, köprüler, yollar ve yol kenarlarındaki sınır ve mesafe belirten taşlar, çapınaklar, sunaklar ve şatolar inşa edilmiş; ne var ki bunların pek azı günümüze kadar ulaşabilmişdir. Tiyana (Kemerhisar- Niğde) Kapadokya mimarisinin günümüze ulaşabilen örneklerinin görülebileceği en önemli yerleşimdir. Kapadokyalılar kralları için türbeler yapmamışlardır. Kralarını kayadan oyma mezarlara gömmüşlerdir.

Çalışkan ve oldukça barışsever insanlar olan Kapadokyalılar tarımla ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Krallık Kapadokyasının kazıları oldukça ünlüydü. Suriye'de bunlara oldukça iyi para veriliyordu. Yine yün üretiminde de oldukça ilerlemişlerdi. Galatlardan sucuk yapmayı öğrenen Kapadokyalılar; meyve ve sebze üretiminde, şarapçılıkta zamanının hazır sayılır ülkelerinden biri olmuştu.

Kültür ve dinde Pers etkisi her konuda kendini hissettiriyordu. Kapadokyalılar çok tanrılı bir dine sahipti. Ay tanrısı Farnak Men; Ana Tanrı Ma; Yer Tanrısı, Güneş Tanrısı gibi bilinen ve bugün bilinmeyen pek çok tanrılara inanırlardı. Komana (Gömenek) kutsal şehirdi. Ana Tanrı Ma Tapınağı Komana'daydı. Inançları gereği Kapadokyalılar sünnet olur ve domuz eti yemezlerdi.

Kapadokyalıların kendilerine özgü bir alfabesi yokmu. Başlarda Arami alfabesi kullanan Kapadokyalılar daha sonra Grek alfabesi kullanmaya başladılar. Arşiv ve yazılı metinlere pek önem vermeyen Kapadokyalılarla ilgili bilgiler komşu devletlerin arşivlerinden ulaşabiliyoruz.

Kapadokya ve daha sonra Kapadokya'dan ayrılan Pontus halkları Yunan değildi. Yerel Anadolu halklarının birbirleriyle ve kısmen Persilerle kaynaşması sonucu Kapadokyalılar ortaya çıkmıştı. Heredot, Yunanlıların Kapadokyalılara "Beyaz Suriyeli" dediklerini söyler.[7]

Kapadokyalıların dili Yunanca değildi. Philostratos, Kapadokyalıların Yunancayı çok kötü konuşuklarından bahseder. V. Ariarather'in tüm çabalarına karşın Yunanca Kapadokya'da kabul görmemiş; yerel dil ve lehçeler karşısında zayıf kalmıştır.[8] Krallıkta yaşayan etnik gruplar kendi dil ve lehçelerini konuşurlardı.

Kapadokya sikkelerinde altın, gümüş ve pirinç kullanılırdı. Ufak paralarda pirinç kullanılırken büyük paralarda altın ve gümüş kullanılırdı. Altın ve gümüş sikkeleri kral bastırırken; pirinç sikkeleri basma yetkisi o günkü belediyelerdeydi. Sikkelerde kralın adı ve saltanat yılını gösteren rakamlar bulunurdu.

III. Ariarathes'in kral unvanını aldığı M.Ö. 255 yılı Kapadokya takviminin başlangıcı sayılır. Kapadokya Takvimi, 30'ar günlük 12 ay ve haftalar 5- 6 günden ibarem.

Gaziurah Ariarathes'in iki bin üç yüz yıl önce yakmış meşalesinin günümüze ulaşabilen ışıkları bu bilgilerle kısılı olmasa gerek. Ancak bu güne kadar üzerinde ciddi bir çalışma yapılmamış olan Kapadokya Krallığı ile ilgili ileride daha fazla bilgiye sahip olacağımızdan kuşkumuz yok. Belki de her gün üzerinden geçtiğimiz pek çok eser gün yüzüne çıkarılmayı bekliyor. Kapadokya'nın Kayıp Krallığı tarihin tozlu sayfalarından bizlere seslenıyor; Ben burada; Kapadokya'dayım.

KAYNAKÇA:
1 Ord. Prof. Şemseddin Günaltay, Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Ortaküçük Krallıkları, Yeni Şark 4 Türk Tarih Kurumu Ankara 1987 s.17.
2 Konstantin Kazaflo, Kapadokya Krallığı, Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı s. 201
3 Konstantin Kazaflo a.g.e. s. 201
4 Murat Arslan, Antikçağ Anadolusunun Savaşçı Kavmi Galatlar, Arkeoloji ve Sanat yayınları
5 Hüseyin Köker,Toplumsal Tarih, eski tarih ve kültür dergisi sayı : 35; mart 2005 s. 62.
6 John Freely, Anadolu Türkiye Uygarlıklar Rehberi 5. cilt Yapı kredi Yayınları, İstanbul 2004 s. 105
7 Kemal Talih Türkmen Bilinmeyen Kapadokya'dan Bir Kesit Özgür Ürün yayınları – Ankara 1999 s. 11.
8 Konstantin Kazaflo a.g.e. s. 205

* Kamu Yönetimi Uzmanı, Özgür Sünyan Kitabevi İşletmecisi.

TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI İÇERİSİNDE BULGARİSTAN TÜRKLERİ VE NEVŞEHİR İNSANININ SAĞLIK İNANIŞLARINDAKİ ORTAKLIKLAR

A. T. GÜRBÜZ*

Özellikle yirmiinci yüzyılda bilimsel gelişmelerin çok hızlı olması ve geliştirilen teknolojinin yaşamın her alanında kullanılması sağlığı da olumlu yönde etkilemiştir. Bilim ve teknolojiye sahip olan ülkeler, örneğin bulaşıcı hastalıkları önlemiş veya kontrol altına almışlar, doğumsal nedenlere bağlı önlenebilir bebek ve anne ölümlerini en aza indirmişler ve hastalık canı, tedavi yöntemlerini geliştirdikçe bir çok hastalığın insanlar üzerindeki yıkıcı etkisini hafiflemişlerdir.

Bilim ve teknolojiye sahip olamayan ülkeler ise kendi imkanları ölçüsünde sağlık düzeylerini yükseltmeye çaba göstermektedirler. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenceden yoksun, sosyoekonomik düzeyleri yükseltilememiş, eğitimsiz ve sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdüren toplum grupları da ülkelerindeki var olan bilimsel düzey ve teknolojiden yeterince yararlanamamaktadırlar.

Ülkemiz de dünyadaki bilimsel ve teknolojik ilerlemeden yararlanma çabalarını sürekli artırmış, ancak günümüzde de istenilen düzeyi yakalamaya çalışmaktadır. Bunun yanında koruyucu hekimlik alanındaki olumlu gelişmeler, yeterli olmasa da Türk toplumunun sağlığını yükseltmeye başlamıştır.

Özellikle kırsal nüfusumuz, sosyoekonomik yetersizliklerin neden olduğu ulaşım sorunları ve daha çok yaralı tedavi hizmetlerinin ülkede yeterli, dengeli dağılmayışı ve pahalı oluşu nedeni ile çoğu zaman tedavisini kendi yapmış veya hastalığı çok ilerlemedikçe babadan dededen kalma inanışlarla, yöntemlerle sağlığı aramıştır.

Bu inanış ve yöntemlerin incelenmesi çok geniş bir konudur. Ancak bu çalışmadaki amaç, genel Türk inanışları çerçevesinde Bulgaristan Türkleri ve Nevşehir insanının ortak sağlık inanışlarını, yapılmış iki kaynak kitap/araştırmadan karşılaştırmak ve bu konudaki inceleme ve araştırmaların eksikliğine dikkat çekmektir.

Kaynaklardan biri "Nevşehir Sağlık Dili Araştırması"dır. 1993 yılında Nevşehir'de çalışılmıştır.[1] Bir diğeri ise Bulgaristan Türkülüğünün inanışlarını detaylıca anlatan TACEMEN'in "Türk Kimliği" eseridir ki, Türklerin Bulgaristan'daki sevgi ve güzelliklerinin yanında çektikleri acı ve çaresizlikleri de belirtir.[2]

Bu iki kaynak kitap / araştırmadan yola çıkarak, sağlık alanındaki inanışları, uygulama ve deneyimleri alfabetik olarak sıralarken, Nevşehir insanı ve Bulgaristan Türkleri arasındaki ortaklıkları, benzerlikleri aynı madde içerisinde kıyaslamak uygun görülmüştür. Bulgaristan'da hangi il ve ilçede kullanıldığını da kaynak kitaba bağlı kalarak belirtilmiştir. Her ne kadar halk inanışları, sosyolog, antropolog ve halk edebiyatçılarının bilimsel konusu olsa da, Türk Devlet ve Topluluklarının yakınlaşması ve çeşitli ortaklıklara gidebilmesi için bütün bilim dallarının bu konu etrafında birleşmesi, çalışmalar yapması bilinci ile bu çalışma biçimlendirilmeye gayret gösterilmiştir. Dolayısıyla eksikliklerin konunun uzmanlarınca değerlendirilmesi bu çalışmanın bir diğer amacıdır.

Bulgaristan Türkleri ve Nevşehir'in Sağlık İnanışlarındaki Ortaklıkları:

Al basması :

Doğumun ilk günlerinde loğusa kadının korkması ve ölmesidir. Bu yüzden loğusa kadın ilk 10 gün yalnız bırakılmaz. Mutlaka yanında biri yatırılır. Işığı söndürülmez, baş ucuna kırmızı bir elbise koyulur. Kırmızı şerit, gülbenk veya gelin duvağı da koyulabilir. Al basan kadının öleceğine de inanılır. Yeni doğan bebek eğer ilk 40 gün odasında yalnız bırakılırsa bebeği al basacağına inanılır.[1]

Al basıcıya Balkanlarda "Al", "Albasıcı" sözcükleri yanında "Gelincik" de denilir (Bulgaristan Kırcali Sancağı Sultan Yeri).[2]

Orta Asya'da Kırgızlar ve Karamurt Özbekleri "Alvasu", Kafkaslarda da Karanogaylar "Albasu" olarak bilirler.[2]

Aşermek / Aşyermek:

Gebelikte bazı yeklerden üksinip, bazı şeyleri yemek için aşırı istek duymak.[1]

Bulgaristan Türkleri ve Anadolu Türklerinin bu konudaki inanışları aynıdır. Bulgaristan Türklerinde "Aş çalma" tabiri de vardır.[2]

Bağ çubuğu :

Çocuk ve bebeklerin copuklarında çıkan yaralarda, bağ çubuklarından (yedisinden) toprak sarılır. Bağ budanınca bağ çubuklarından (kütüklerinden) kesilen yerden akan sular, göz hastalıklarında göz damlası olarak kullanılır. Çubuk tepmesinde (bir hastalık) bağ çubuğu kesirilip okutulur. Buna çubuk kesme denir.[1]

Üzüm asması çubuğu Bulgaristan Türklerinde de kullanılır. Buna "Çubuk kesme" denir.[2]

Bazlama :

Sacda pişirilen yuvarlak ekmek.[1]

Bulgaristan Türklerinde düğünlerde gelin kızın cumuğu tabaktaki yağa banarak bazlama yiyenler güçlü olacaklarına ve evlerine bereket götüreceklerine inanırlar.[2]

Bertilmek :

Burkulmak, incinmek.[1]

Bulgaristan Türklerinde de bertilmek sözcüğü kullanılır. "... ayağınız bertilmiş" (Bulgaristan Varna Sancağı Kuşçepe Köyü, Kırcali Sancağı Sultan Yeri).[2]

Bet :

Yüz, surat. "Bet beniz solmak".[1]

Düğünlerde duvak açma töreni bütün Türk Dünyasında yaygındır. Anadolu'da yüz anlamına gelen "bet" sözcüğü Kuzey Batı Karadeniz Nogay Türklerinde "Yüz Açma Bayramı" anlamına gelen "Bet Aşar Toy" biçiminde kullanılır.[2]

Dağlamak :

Çeşidi hastalıklarda kızgın demir uygulamasıdır.[1]

Dağlama uygulaması Bulgaristan Türklerinde de vardır (Bulgaristan Burgas Sancağı Çavdarlık ve Ulaanı Köyleri, Kırcali Sancağı Kuşoolları İlçesi Yaaşhküü Köyü ve civarı).[2]

Ebe gümeci :

Ebegümeci

İdrah dağıtmak için kullanılır.[1]

Bulgaristan'nın Rodop dağlarında kısırlığı önlemek için kullanılır.[2]

Gevmek :

Çiğnemek (gevişli su: çiğnenen besin maddeleri ile karışmış rükürük veya su).[1]

Gevmek sözcüğü çiğnemek anlamıyla Bulgaristan Türklerinde de vardır (Bulgaristan Kırcali Sancağı Tokaççık İlçesi Gemeler Köyü, Göklemezler İlçesi Garaalar Köyü).[2]

Gulunç, guluc :

Kas tutulması, kas serdeşmesi. Nevşehir'de "kulunç kırmak" deyimi de vardır.[1]

Kulunçları gidermek için "kulunç akma", "gulunç ovalama" Bulgaristan Türklerinde de aynı anlamlarda kullanılır.[2]

Gurbaacık, kurbağacık :

Bebeklerin ağzında (dil altında) meydana gelen bir tür yara. Acı biber, sarımsak ve su karışımı içirilir. Dil altı jilede kesilir kahve basılır (bu uygulama günümüzde yoktur).[1]

Bulgaristan Türklerindeki tanımı ise şöyledir; çocuğun devamlı salyaları akar. Ağız içinde ve dudaklarında beyaz kabarcıklar oluşur. Çocuk çok su içer. Hastaların çok su içmeleri nedeniyle bu hastalıklara / hastalara su kurbağalarının adları verilmiştir (Yaş gurbaacık).[2]

Höllük :

Yeni doğan bebeklerin altına koyulan elenmiş ince toprak. Nevşehir'de bu toprakla çocuk kundaklamaya "höllüklemek" de denir. Ayrıca kümeste tavuğun yumurtladığı köşeye de höllük denir.[1]

Çocuğun ve annenin altına döşenen toprağa Bulgaristan Kırcali Sancağı Göklemezler İlçesi Yaaşhküü Köyü civarında Yenipazar İlçesi Kemikler Köyü civarında, Kırcali ve Mestanlı'da "Holluk" denir.[2]

İnce Hastalık :

Verem / Tüberküloz.[1]

İnce hastalık aynı anlamda Bulgaristan Türklerinde de kullanılmaktadır (Bulgaristan Kırcali Sancağı Sultan Yeri).[2]

Kırklanmak, Kırklı :

Loğusalığın kırkbirinci günü kırkbir taş toplanır, abdest suyuna koyulur, gülbenden süzülür ve abdest alınır.[1]

Çocuğun doğduğu günden kırkıncı gününe kadar kadına ve çocuğa "kırklı" denir (Bulgaristan Kırcali Sancağı Sultan Yeri).[2]

Köstek kesmek :

Bebeğin düzgün yürümesi için yapılan bir uygulamadır. Kösteği kesilecek olan çocuğun iki ayağı birbirine bir iki karış aralık kalacak genişlikte çok ince bir iplikle bağlanır. Çocuğun eline her hangi bir şey verilir. Çocuğun kösteğini kesmek için biri seçilir. Seçilen kişi çocuğun elindeki şeyi alır ve ayağındaki ipi keser, çocuk ta ona doğru koşar.[1]

Bulgaristan Burgas Sancağı Çavdarlık Köyünde "kösteğini kırma" uygulaması vardır.[2]

Kuma :

Ortak, ikinci eş.[1]

Bulgaristan Türklerinde de kuma sözcüğü kullanılmaktadır. "... Gidemem, burası benim dedelerimin toprakları. Siz bu topraklara başka yerlerden üstümüze kuma geldiniz. Siz gidin geldiğiniz yerlere".[2]

Ocak :

Dedelerden beri belirli bir hastalığı iyi ettiğine inanılan aile.[1]

Bulgaristan'da bu kadınlara "Kurşuncu" ve "Bakımca", Özbeklerde "Tavup" ya da "Palçi" denir.[2]

Sarı Yazma :

Bebek sarılık olmasın diye yüzüne sarı yazma bağlanır.[1]

Sarı yazma / sarılık Anadolu ve Bulgaristan Türklerinde aynı adla bilinir. İnanışlara göre sarılıktan koruyan sarı renktir. Bu çeşidi biçimlerde adlandırılır. "Sarı Bez", "Sarı Mendil", "Sarı Yağlık", "Sarı Girep" (Bulgaristan Varna Sancağı Emirkülü Köyü, Burgas Sancağı Çavdarlık Köyü, Kırcali Sancağı Göklemezler İlçesi Akçagayraan Köyü, Kırcali Sancağı Sultan Yeri, Mestanlı Kasabası ve yöresi, İsmailler İlçesi Maşlılı ve Adaküü köyleri civarı.[2]

Sürme Çekmek :

Bebeklerin gözleri büyük ve güzel olsun diye ve çapaklanmalarda sürme çekilir.[1]

Bulgaristan Türkleri yeni doğmuş çocuğun kaşlarına sürme çekerler. Buna "Hacı sürmesi" denir (Bulgaristan Kırcali Sancağı İsmailler İlçesi Maşlılı Köyü ve civarı).[2]

Tatarca :

Göbek çevresindeki ağrı, karın ağrısı.[1]

Tatarca sözcüğü aynı anlamda Bulgaristan Türklerinde de kullanılır (Bulgaristan Varna Sancağı Emirkülü Köyü).[1]

Tıvga :

Çocuğu yaşamayan kadınlarda görülen bir hastalık. "Tıvgalı Kadın". "Tıvgan çocuğa dökülmek: tıvgalı kadının çocuk üzerine silkinmeri".[1]

Bulgaristan Türklerinde gebe kalıp ta çocuğu düşenler veya ölü çocuk doğuran kadınlara "tıvgalı" veya "dıbıkalı" denir.[2]

Bulgaristan Türklerinde "Tıvgan dökülmek" deyimi de kullanılır (Bulgaristan Varna Sancağı Kuştepe Köyü, Burgas Sancağı Ulaanı Köyü, Kırcali Sancağı Kuşcolları İlçesi Yaaşlıküü Köyü ve civar köyler, Varna Sancağı Emirkülü Köyü, Kırcali Sancağı Tokatçık İlçesi Almalıdere Köyü).[2]

Yağrı :

İki kürek kemiği arası, sırt.[1]

Bulgaristan Türklerinde "Yağrın küreği" deyimi aynı anlamda kullanılır (Bulgaristan Kırcali Sancağı Sultan Yeri yöresi).[2]

Yel :

Sara / Epilepsi.[1]

Bulgaristan Türklerinde "yelli" sözcüğü kullanılır. "... insanı yel basınca onda delilik gibi bir eser kalır. Onlara yelli derler".[2]

KAYNAKLAR

1. GÜRBÜZ, A, T. Nevşehir Sağlık Dili (Derleme-Tarama).
2. TAGEMEN, A. Türk Fin-Ugor, Moğol-Mancu Toplulukları İnanışları Zemininde Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği. ISBN: 75-7544-16-8. Üçdalı Matbaası ANKARA 1995.

* Nevşehir Sağlık Müdürlüğü.

NEVŞEHİR'DE GÖÇLER TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Bahadır DEDEOĞLU*

Hoş gelmiş gelen bir şeyler gedirmiş. Gidenler de hoş gitmiş. Nevşehir'i tanıtmış başka eller. Hacı Bektaşı Veli ta Horasandan Türk mührünü gedirmiş, İslamı yaymış. Aşık Mahzuni Şerif türküleriyle gelmiş Hacıbekaş'a. Avanoslu Selahattin, Ürgüplü Refik Başaran türkülerimizi tanıtmış tüm Türkiye'ye.

İbrahim Paşa Türk tarihine ismini yazdırmış memleketin. Bursalı usta, motor tamirciliğini, Konyalı usta Güneş enerjisini, Eğridirli Zeki Seviğ Matbaalığı gedirmiş yurdun dört bir yanından öğretmenler yerleşmiş buralara ilim ve irfan yaymışlar.

Hititler devrinden beri göç hikayeleri böyle başlamış. Yolların kesiştiği yer olan Nevşehirimiz zorluklar, acılar da olsa devamlı bir huzur beldesi olmuştur.

Nevşehir'in bilinen kuruluşu Damat İbrahim Paşa ile başlar. Önceki adı "Muşkara" olan Nevşehir'in adına, eski devirlerde, seyahatnamelerde, yazılı kaynaklarda pek rastlanmaz. Nitekim, Ürgüp Selçuklular zamanında önemli bir yerdi. Muşkara için bir şeyler yazılmamıştır. 17.yüzyılda Evliya Çelebi Aksaray'dan Kayseri'ye geçerken "Muşkara"ya uğramış ama bir niceleme yapmamıştır. Bir rivayete göre İstanbul'un Çatalca İlçesine bağlı Nakkaş köyü sakinleri de Nevşehir'den gitmişler.

Nevşehir'de mezarlıkların çokluğu, önemli yolların kesiştiği yerde olması, Nevşehir kalesinin Selçuklular tarafından yapılmış olması, kalenin altında onlarca odanın bulunup bunların yapılışını yaşlıların da hatırlamaması, Endüstri Meslek Lisesi arkasında çıkan küçük harabe de Nevşehir tarihinin çok çok eski olduğunu bildiriyor. Yazılı olmasa da görsel eserleri izleyerek tarih bilgilerine ulaşabiliyoruz.

Yazılı tarihte Muşkara köyü onsekiz hane bulunmaktadır. Nevşehir'in 2000'li yıllarda nüfusunun 50-60 bin olduğu gerçeği göç hikayelerinin nasıl dolu dolu olduğunu göz önüne sermektedir. Mahalleler ve köyler ayrı ayrı oymaklardan gelmiş, yüzlerce hane yer değiştirmiş, göç yapmışlardır.

Bu göçlerin neden ve sonuçları üzerinde durmak apayrı bir sosyo-politik bir olaydır. Kısaca Türkmen boylarının adı ve yerleşim bölgelerinden bahsedelim;

ÇİĞLÜ: Bu cemaat Ürgüp nahiyesi esnaflarındandır. Sayıları 18 hane, 8 nefer.

CEMMELÜ: Ürgüp'e bağlı Cemel köyü

İCİK: Damsa köyleri içerisinde oturan Ağca-asma, Cemellü, Aksak Ali, 211 ev ve 242 nüfus tutmaktadır.

ALACA-ŞEHİRLÜ: Nevşehir'in merkez köyü olan Alacaşar.

CEBELLÜ: Kara Hüseyinli, Taşcimur, Cebellü cemaaderi Uçhisar'a bağlıdır. 85 hane ve 118 nüfustur.

HASANLI: Genezin (Özkonak)

ARAP: Hacıbektaş'ın Tepesidelik köyü

NAYMUR: Karacaşar 28 hane 44 nüfus

Sekiz yüz hane ile Boynu inceli aşireti, Pehlivanlı Oymağı, Acem Türkmen Aşireti, Kocabeyoğlu aşireti, Herildi, Karaca, Karacakurt boyu, Danişmender, Keçeli, Elçi, Musaculu Yürmük, Kızık Boyu, Dumanlı, Kulak, Cubbeli boyu, Avşar Aşirederi, Bekdik. Eskilli der uzar gider.

Bu aşirederin yaşam tarzı, yazın hayvanlarıyla birlikte yaylaklarda, kışın ise kardan, soğuktan korunmak için Nevşehir ve civarındaki Kepez denilen mahallerde, bazı Uçhisar, Maccan, Göreme, Çadırlı; güvercinliklerde yeşekkul esmiş kaya evlerde barınırlardı. Nar Köy'de bu balımdan oldukça eski kaya barınakların olduğu ve gür Boğrı Çayı kenarında bulunduğu için konar-göçerlerin gözde bir yeriydi.

Anadolu Mühimme ve Nevşehir Evkaf defterlerinde bu bilgiler etraflıca verilmektedir. 16–20. yüzyıllar arasındaki tarihi gelişmelerle ilgili olarak Oğuzların Bozok hem de Üçok kollarından gelme boylara bağlı oymaklar yurt tutmuşlardır. Ayrıca çoğunluk Yörük, Güney ve Doğu Anadoludaki Bozulus ve Halep Türkmenleri Nevşehir ve yörelerini Oymakları ile beslemişlerdir. Cumhuriyet ve sonrası iç göç devam etmiş, Nevşehir il olduktan sonra da artmıştır. Nevşehir'de şu anda doğu kökenli bir çok vatandaşımız yaşamaktadır. Malatya, Kayseri, Aksaray'ın köylerinden kalkıp yerleşen halkımız da çoktur. Köyden kente göç de söz konusudur.

Bunları belirtirken dışarıya göçen de bahsetmek gerekmektedir. Başta İstanbul olmak üzere, Ankara, Kayseri, Mersin (Erdemli) gibi yerlere vatandaşlarımız yerleşmektedir. Avrupa ülkelerine de hatırı sayılar göçler üç kuşaktan beridir devam etmektedir.

Uygarlığa şekil veren, veya insanoğlunun zahmetini hatırlatan göç olgusuna merak duyarak, soykütüğümü araştırdım. 1785'e kadar inebildiğim soy kütüğünde Dedemiz Berber Süleyman Aksaray'ın Boyalı köyünden kardeşleri ile çeşitli yerlere dağılmış. Her birinin ilginç öyküleri mutlaka vardı. Ama zamanında bunlar kayıtlara geçmediğinden en ufak bir göç anısını dahi bilmiyoruz.

KAYNAKLAR :

1. Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ "Nevşehir Yöresi Ağızları"
2. Ali Riza YALMAN "Cemşitli Türk Oymakları"
3. İsmail Habib SEVÜK "Tarihten yaşlar"
4. Ömer Nasuhan ÇİFTÇİOĞLU "Kara Lale"
5. Dedelerimizden duyduklarım.

*Nevşehir Sağlık Müdürlüğü.

DEFİNE AVCILIĞININ BÖLGEMİZE ETKİLERİ

Cemal GÜRSOY*

Kapadokya, eşsiz güzellikler ve medeniyederin buluşuğu dünyanın görülmeye değer en önemli yerlerinden biridir. Tarih öncesi çağlardan, günümüze kadar bölgemizde birçok uygarlıklar hüküm sürmüştür.İlimizin en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Gülşehir ilçesi Civelek Mağaran'nın M.Ö. 6500'lü yıllara dayandığı tahmin edilmektedir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bölgemiz; Asur Ticaret Kolonileri Çağı (M.Ö. 2000-1750), Hititler Dönemi (M.Ö. 1750-1200), Geç Hititler Dönemi (M.Ö. 1200-700), Pers/Helenistik Dönemi (M.Ö. 585-332), Roma Dönemi (M.S. 17-395), Bizans Dönemi (397-1071), Anadolu Selçukluar Dönemi (1075-1308), Osmanlı Dönemi (1299-1923) gibi dünya tarihine yüzlerce yıl adını yazdırmış bir çok medeniyetin izlerini taşımaktadır.

Necdet Yılmaz'ın birinciliğe değer görülen karikatürü.

Bu uygarlıkların bıraktıkları mimari eserler, türbeler, hazineler, kiliseler, camiler, yer altı şehirleri, külliyeler ve daha bir çok eserler, tarihin bize bıraktığı mirasın kıymetini bilmeyen ve kendi menfaaderi uğruna kullanan kişiler tarafından tahrip ve yok edilmektedir. Kapadokya Bölgesi, bunun gibi olumsuz edileri önlemek için 6 Aralık 1985 yılında *"hem kültürel hem de doğal miras niteliği ile"* Dünya Kültür Mirası listesine alınarak, koruma altına alınmıştır. Buna rağmen alınan koruma tedbirleri bu tahribatı önleme konusunda yeterli değildir. Yakın geçmişten günümüze kadar bölgemizde birçok kaçak kazı yapılmıştır. Bunlardan bazıları; Kaymaklı Belediye Evi'nin beş odasında yapılan kaçak kazılar, Ürgüp Ayvalı Köyü'nde Meşelikteki Şapel ve duvardaki sülüs yazının kazınması... Başka Gülşehir İlçesi Civelek Mağarası olmak üzere, Alkan, Yeni yaylacık,

Kaymaklı'da Belediyeye ait ev ve baş aşağısındaki hazine arayıcıların tahribatı (2005)

Yeşilöz (Cemel) Dağı, Eskiyaylacık ve İlicek köylerinde birtakım faili meçhul kazılar yapılmaktadır. Ayrıca tüm dünyayı bölgemize çeken peribacalarının nadide görüntülerini oluşturan volkan bombaları kendini bilmez kişiler tarafından toplanmaktadır. Ürgüp İçesi'nde bulunan Büyük Camii içerisinde bulunan tarihi 69 halı çalınmıştır. Bunun gibi birçok olay her geçen gün artmakta, tarihi eserlerimiz sürekli olarak yağmalanmaktadır. İnsanların kolay yoldan zengin olma hayalleri bu tür eylemleri meydana getirmekte, tarihimiz yavaş yavaş yok olup gitmekte, yurt dışına kaçırılmaktadır. Bu tür eylemler sadece bölgemizde değil, tarih dolu Anadolu'nun birçok yerinde her geçen gün artarak devam etmektedir. Bugün Türkiye'de en az 100 bin kadar metal dedektör vardır. Bu koşullar altında nerede kazı yapılıyor, nerede yapılmıyor bunun respiti imkânsız gibi bir şey. "Nerede yapılmıyor ki" sözü daha doğru olur. New York'ta bir sikke koleksiyoncusunun söylediği bir söz bunu çok iyi açıklamaktadır; "*New York'ta bir ağıla Türkiye'den bir define geliyor*" demiştir.

Ülke ekonomisinin de bozulması ile hazine arayıcıları çoğalmaya başlamıştır. Kolay para kazanma sevdalısı bazı kişiler, Nevşehir İlinde yoğun bir tarihsel mirasın olmasından dolayı bu bölgeye gelerek tahribatı hızlandırmaktadır. Bölgemizde çukur açılmadık yer bırakmayan bu kişiler, kullandıkları dedektörler vasıtasıyla en ufak bir sinyali hazine bulma umuduyla değerlendirip, tarihimizi delik deşik etmişlir. Halbuki volkanik ot kayalarda pas, demir gibi karışık maddeler olması, metal arama aletlerinin sinyal vermesine sebebiyet verir. Bir cep telefonu kadar küçük ve ortalama fiyatı 500-1.500 YTL arasında değişen bu dedektörlere sahip olmak çok kolaydır. Bu nedenle define avcılığına soyunan kişi sayısı her geçen gün artmaktadır. Define aramak bir hastalıktır. Bu konuda kendini yıpratan kişi sayısı Türkiye'de yaklaşık 100 bindir. Bu kişilerin İstanbul, İzmir, Adana'da kahvehaneleri vardır. Buralarda en son çıkan dedektörleri konuşulup, hayal ürünü haritalarla tarihimizi nasıl yok edeceklerinin planları yapılmaktadır.

Bu kişilerle benzer düşüncelerde olan ve bölgemizde yaşayan insanlarda, kendileri birer kültür-tabiat hazinesi olan peribacaları ve yeraltı şehirlerimizin yok olmasına sebebiyet vermektedir. Halbuki bu eserler sağlam kaldıkça kültür turizmi sayesinde bölgemize ziyaret artacak ve elde edilen gelirlerle bölge ve ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Milyonlarca yıl önce şekillenmeye başlayan Kapadokya Bölgesi; eşsiz kıvrımlı kayaların estetiğini, perilere yakışan mekanları oluşturan "peri bacalarını", yerin mecburen altına yapılmış ibadet ve barınma merkezlerini büyülü bir havada sunar. Hayal sınırlarının zorlayan doğa mucizesi, tarih, kültür hazinesi, insan ve tanrı olgusunu bütünüyle yaşatan Kapadokya Bölgesi, dünyanın görülmeye değer nadide yerlerinden birdir. Bu nedenle sahip olduğumuz bu güzellikleri korumamız, gelecek kuşaklara da aktararak tarihimizi nesiller boyu yaşatmamız zamanın bu döneminde yaşayan bizlerin asli görevidir. Bu amaçla, kendi çıkarları uğruna tarihimizi yok etmekten çekinmeyen define avcılarını, etkili koruma yöntemleri ile bölgemizden uzaklaştırmamız gerekir. Özellikle, kültür hazinelerimizin bulunduğu kırsal kesimde, halkın sahip olduğumuz değerler hakkında bilinçlendirilmesi en etkili yöntem olur. Bu amaçla; kahvehane ve okullarda uzman kişiler tarafından eğitimler gerçekleştirmek, yerel televizyonlar aracılığı ile kültür varlıklarımızı vurgulayan tanıtım filmleri hazırlamak bu yöntemlerden bazılarıdır.

*Nevşehir Belediyesi- Çevre Mühendisi

Nev-i şahsına münhasır bi kişilik;

"MELAVBULULU"

Dr. Ferit ILKTÜRK*

Çıkma Amiri Nuri Yücel (Çeki Arabası arkasında)

Toplumlarda bazı kişiler vardır ki yapıkları işlerde, bir isim veya nam bırakmayı hiç düşünmemişler sadece insanların muduluğunu amaç edinmeleridir. Yapıkları mücevazi işlerden haz almayı yeterli görüp, paylaşma, yardım, hoşgörü gibi -ki bunlar şimdinin aşınmış değerleridir- meziyetleri ile yaşamayı hayat felsefesi edinmişlerdir. Böyle kişilerden birisi de Nevşehir'de eskiden **"Çarşı Ağası"** denilen şimdinin Zabıta Amiri görevini yapan bir kişilikdir. Halen aile söyleşilerinde adı yad edilen bu şahsiyet tanıtmak isdiyorum. O günün koşullarında var olan yasaları görev sorumluluğunu mudrik bir şekilde harfiyen uygulamasıyla ün yapmışdır. Yasaları uygularken de ne bağlı olduğu amiri, belediye başkanı ve onun yakınlarını ne de kendi ailesini ayrı tutmuş; herkese aynı uygulamayı yapmışdır. Çünkü O, şimdilerde çok muhtaç olduğumuz özellikleri taşımakta nesli tükenmiş bir kuşağı temsil etmekte idi.

Diğer lakabı olan ***"İslamoğlu"*** adıyla da anılan ve asıl adı ***"Nuri YÜCEL"*** olan nev-i şahsına münhasır (kendine ait özel nitelikleri taşıyan **Melavbulu**'nun 95 yaşında öldüğünü biliyoruz. Görüşdüğümüz tanıdıkları 1977 yılında öldüğünü söylediklerine göre 1882 yılında da doğmuş olması gerekir. "Melavbulu" adı Derinkuyu'nun eski adı olan Melagobi'den galadaşmış olup memleketinin adı ile anılmasına neden olmuşdur.

Nuri Efendi, yasaları, kişileri ayırt etmeksizin uygulaması ile haklı bir şöhretin sahibidir. Çalışdığı dönemde polisin yetkilerine de sahip olduğundan ürünlerini satmaya gelen saf köylülerin haklarını özenle korumuşdur.

Başkasının özünde hayvan odatan Nevşehir Belediye başkanının kardeşine hemen ceza makbuzu keser, adam itiraz ederse de parayı bizzat belediye başkanından tahsil eder. Kendi eşini de çeşmede çamaşır yıkarken yakalar ve leğeni başına geçirdiği gibi bir de ceza makbuzu keser kendine. Yeni düğün yapmış kızını evlerinin duvarına bitişik çeşmede çamaşır yıkarken görür ve ona da ceza yazar.

Melavbulu için anlatılan öykülerden biri de şöyle ; Şimdiki Tekstil Fabrikasının karşısına rastlayan Karabacak mevkiinde çocuklar içine taş koydukları karıtplarını el tapanı ile gelişigüzel sağa sola atarlarken yakalar ve ceza yazar. Yazar ama çocuklar da (tabii o zamanın çocuk diye nitelenen insanları dektanılardır) Melavbulu'nun Sarıyaprak'taki beş ırgatlık bağını talan edip çubuklarını dahı sökerler, tehdit ederler. Zamanın Belediye Başkanı Şükrü Süer, Melavbulu'nun dürüdüğünü bildiği için "görev zarardır" diye bağın bedelini fazlasıyla öder.

Çocukluğumdan bizlerin de anımsadığı üzere pek otel yoktu, hanlar vardı. Melavbulu tek tek hanları gezer, köylülerin heybelerine bakar kimden, nereden ve kaç kiraya aldıklarını sorar pahalıya alanı buldu mu satanı da bulur ve cezayı yazarmış. Köylünün birinin şahman buğdayını 4 kile olduğu halde 3 kile olarak tartan kantarcıya da ağır ceza vermesi O'nun ünlü anılarındandır.

Nuri Yücel oğlu ile (Zeki Arıtürk arşivinden)

Melavbulu, dikkadi, ridz, "Doğrucu Davut" olduğu ve yasaları uyguladığı için düşmanı da çokmuş.

II. Dünya Savaşı yıllarında karne ile ekmek verme, otomobil ehliyeti alma işine de O bakarmış. Fırınların suyunu deneder ekmekleri tartarmış. Esnafı teftişi sırasında oturmaz, ayakta durur, çay falan içmezmiş. Esnaf da O'nu **"Baba"** diye anar, çekingen bir saygı ile karşılarmış. *"Zabıta yürür, arabaya binmez, binerse geneyi görmez."* dermiş. Esnafa katiyen kaldırma eşya koydurtmazmış. Hatta hayvanına çok yük yükleyene dahi ceza yazarmış.

Sayın Rasim Uzer O'nun hakkındaki izlenimlerini şöyle dile getirdi: *"Melavbululuu Nuri Efendi Çarşı Ağası diye hiçbirsenecek, öyle tepeden bakılacak adam değildi. Medresede okumuş, çok bilgili biriydi. Zaten Belediye Başkanı Mazlumoğlu İbrahim Efendi tarafından seçilerek alınıp getirildi. Sanırım medreseden arkadaş olmalılar. Nuri Efendi görevinden başka bir şey düşünmezdi. Herşeyi düzene sokmak isterdi. Öyle ki yaşadığı yaşın kadınlarının yürüyüşlerine bile müdahale edermiş. Hatta yaşının ortasında bir kadının yaşağına kaçıp yumğun anlatırlardı. 1936'da Şükrü Sıcır belediye başkanıyken, başkanın karısını yaşmak yakıyormuş ve Melavbulu O'na ceza yazmış. Mesleğinin elinden gidecağini bile bile taviz vermezdi."*

Nuri Efendi hakkında anlatılan anıları zamanında derlemek altında önemli bir örnek teşkil etmesi bakımından tarihsel değerde olacaktır. Ama arşivleme konusunda da zayıf kalmış bir ulus olduğumuzdan Melavbulu'ya hiç ıra gelmemesi normaldir. Halbuki bu insanlar bugüne ulaşan insanı değerlerin temelleridir. Kızı ekmek parası istediğinde olmadığı için verememiş, kızı eve giderken torba boş gözükmesin diye ekmek torbasına taş koymuş. 25 lira maaşla geçindiği halde kendisine gizli ortaklık teklif edenlere bile yüz vermemiş ceza yazmıştır.

İstanbul'da telgrafhanede 7,5 yıl askerlik yapmış. Bu sürede hiç izne gelmemiştir. Manipleye basıncında karşısındaki O'nun basıcı olduğunu hemen bilirmiş. Atatürk'ün az

Nuri Yücel (solda) (Zeki Arıtürk arşivinden - 1913)

olan askerini düşmana çok gösterme maharetini çok iyi bildiğini sık sık söyler. ***"Atatürk olmasa Müslümanlık da olmazdı"*** sözünü ahbaplarına vurgularmış. Atatürk'ün de şahsen Nuri Efendiyi tanıdığını söylerler. Atatürk sevgisinin bu temaslıktan geldiğini sanıyorum.

Dört oğlu ve üç kızı olan Nuri Efendi'nin kardeşi de Derinkuyu'da müftü imiş. Melavbululuu Nuri Efendi Derinkuyu'ya gömülmüş. Ölümünden önce *"2,5 saat dek ölecağim"* diyerek öleceği saati tahmin ettiği söylenir. *"Sonra nasıl olsa ölü de yaşamdır"* dermiş.

Ülkemizin isimsiz ama özverili değerlerinden bir kişiliği derleyebildiğim kadarı ile tanıtmaya çalıştım. Ülke sevgisinin bu tür fedakar tiplerle kahcı olacağına inanıyorum, rahmet bol, yaptıkları örnek olsun...

KAYNAKLAR:

1- Fatma ARITÜRK, Doğumu 1919 (Nuri Yücel'in Nevşehir'de yaşayan kızı.)
2- Zeki ARITÜRK, Doğumu 1947, (Nuri Yücel'in torunu)
3- Rasim UZER, Doğumu 1927, (Nevşehir Tic. Sanayi Odası eski Başkanı)

* Özgüp Devlet Hastanesi Diş Tabibi.

YÖRENİN DOKTOR BİTKİSİ

PER YAVIŞANI:

YÖRESEL ADI: Per Yavışanı

TANIMI: Bir nevi Ada Çayıdır. 25–30 cm boyunda, silindirik gövde üzerinde nüyü ve çağla yeşili rengiyle, öbek öbek duruşuyla zarif. Kokusu güzel ve çok özeldir. Nevşehir bu bitkiyi zaten yıllardan beri bilmekte ve kullanmaktadır.

YETİŞDİĞİ YERLER: Bitki Nevşehir'in doğal bitkisidir. Güneşli tepelerde, kayalıklarda bulunur. Ne sulama ister ne de bakım. Kendi başına yediğir durur.

KULLANILIŞI: Sapı, yaprakları ve çiçekleri kullanılır. Bağ bıçağı veya bağ makası ile zapcan kesilerek bağlanır. Gölge havadar bir yerde kurutularak saklanır.

FAYDALARI:

1. Grip ve Nezleye; Sıcak içilir. Kaynamış birsu bardağı suyun içine küçük bir tutum per yavışanı atılarak demlenir. Ilık ılık içilir. Hastayı terletir ve boğaz ilikhanına iyi gelir. Aynı zamanda bir az daha demlenişiyle gargara da yapılabilir.
2. Mide bulanmasına, ekşimesine ve mide şişmesine karşı yaygın bir şekilde kullanılır. "Yıldız Gördü" dediğimiz akşamdan kavrılan per yavışanı sabaha kadar içinde demlenir. Sabah aç karnına bir çay bardağı içilir. Tadı biraz acı olur ama gerçekten işe yarar bir ilaçtır.
3. Şeker hastaları bu suyu içerler.
4. Iştah açıcıdır. "Çocuk merdana gelsin" diye bu suyu dirsuşkavşa içirirlerdi.
5. Balgamı sökürmek için ağza bir tutum alınan bitki çiğnenir. Aynı zamanda da nefes açar.

BİTKİ HAKKINDA ÖZEL NOTLAR:

Koruma altına alınması lazım gelen çok önemli bir bitkidir. Çünkü yaşam alanları insanlar tarafından devamlı bir şekilde daraltılmaktadır. Per yavışanını toplayanlarda bilinçsizce toplamaktadırlar.

Parklarda, bahçelerde yediğirlirse hem çoğalır hem de daha iyi tanınması sağlanır.

Aroma, renk, tat ve kokusu olarak çok orijinal olduğu için tanınır ve araştırılırsa ekonomik değeri bile ortaya çıkabilir.

BİR ZAMANLAR RESİMLERİ, MERMERLERE, BEZEMELERE İŞLENMİŞ

ŞİMDİ İSE UNUTULMUŞ BİR BOZKIR GÜZELİ

DEVE DİKENİ

DİĞER İSİMLERİ: Ak kız, Deve Kengeri, Kengel, Meryem ana dikeni, Südü Kengel, Uslu Kenger, Şevkül Meryem.

LATİNCE İSMİ: Carduus Marianus, Gundelia Tournefordi

TANIM: 150 santimetreye kadar uzayabilen en uzun diken türüdür. Genellikle güneşli yol kenarlarında, tarlalarda, dağ yamaçlarında yediğirler. Yaprakları soluk yeşil renkli, beyaz damarlı, kenarları derin dişli olup, Enginarı hatırlatır, arı ve böceklerin sevdiği mor çiçekleri vardır.

TOPLAMA VE KURUTMA: Ağustos-Eylül aylarında çiçekler kuruyunca tohumlar toplanır. Tohumlar açık havada iyice kurutulup cam, kavanozlara, güneş görmeyecek serin yerlere konup, saklanır. Tohum toplaması biraz zahmetlidir.

TIBBİ ETKİLERİ: Karaciğer koruyucu, vücuda zararlı ve zehirli maddelerden arındırıcı etkisinden dolayı kullanılır.

1. Karaciğer yağlanmasına karşı olan bitkisel ilaçların en önde gelendir. Dolayısı ile Sarılıkta, Aşırı beslenmeden doğan Karaciğer hastalıklarında koruyucu olarak kullanılır.
2. Fazla alkol tüketimi nedeniyle yorulan karaciğer de bununla dinlendirilir.
3. Anadolu'dan edinciyle boğaziçlik sisteminin güçlendirilmesinde de yararlı olur.
4. Anne sütünü arttırır. Safra salgısını da arttırır. Dolayısı ile karaciğerin temizlenmesini sağlar.

Tıbbi etkilerini anlatırken TENTUR olayını anlamamızda faydalı olacaktır.

Ezilmiş Deve Dikeni tohumları temiz bir kavanoza konur. Üzerini örtecek kadar Elma Sirkesi, Üzüm Sirkesi de olur, doldurulur. Güneşte 15–20 gün demlenmesi sağlandıktan sonra kullanılır. Başka bir kavanoza bir çorba kaşığı bu temizden konur, üç çorba kaşığı da temizde kullandığımız sıfır ilave edilerek incelttirmesi sağlanır. Kullandığımız temizin bıdır. Kullanımı ise, günde 2-4 kere 20-25 damla su bardağına damlanır ve üzerine su ilave ederek kullanılır. Bu temizin faydaları ise, kullanımı kolaylığı sağlaması, safra kesesi rahatsızlıklarında, siyatik ve romatizmada da fayda sağlaması ve baş ağrısına iyi gelmesidir.

DİĞER KULLANIM ALANLARI:

1. Birkaç çeşidi olmakla birlikte süründen kengel salatası üretilmektedir.
2. Bu diken daha filizken toplanırsa yemeği ve salatası yapılır.
3. Tohumları aynı kahve gibi kavrularak "Kenger Kahveni" yapılabilir.
4. Etiriden elmek yapmak ve pekmez kaynatmak için yakacak olarak kullanılırdı.
5. Keçi yediğinrenler öbek öbek birikirdikleri bu dikenleri kar-yağmur altında yumuşadığı zaman yem olarak da kullanırlardı.

TARİHTEKİ YERİ: Anadolu bozkırlarında çok bulunan bu bitki güzelliği ile Çinilere, minyatürlere, bezemelerde ve desenlerde yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Tarihi tıp kitaplarından özellikle Davud-u Antaki terkiplerinde yer verilmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

1. Tarımın Sağlık Dokusu, Nihat KÖKÜTÜRK

2. Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi- A.DEMİR

3. Şifalı Bitkiler- Adil ASMGİL

GEÇMİŞTEN MAL-İ HÜLLELER[1]

Derleyen : Ali Rıza KIR[2]

"Denmez ki Bilader..."

Karaşoku Mahallesi Tokdemirli Sokakta oturan Bulduğun Mustafa Ağa çok fakir biraz sevekkül sahibi dürüst ve "Allahın adamı" bir insandır. Karısı Meryem Dudu da temiz ve diri bir reyzedir. Evlerinde elektrik yok, soba yok, kendi hallerinde hayatarını sürdürmektedirler. Bulgur değirmeninde bulgur çeker, öz ve bağ işleriyle uğraşırlar. Mevsim kış olduğu için evlerinde "Isıkemle" denilen mangal üzerine anlan radik (şilte) etrafına oturarak ısınmakta ve gaz lambasıyla aydınlanmaktadırlar.

1960 öncesi nakliyeciliğin revaçta olduğu dönemlerde memleketimizin çok sevilen popüler şoförlerinden "Deli Fehi" namıyla maruf Fehi efendi, bir kış akşamı hanımına, karşı komşuları olan bulduğun Mustafa Ağa ve karısı Meryem Duduyu ziyarete gitmelerini söyler.

Deli Fehi eşine şöyle bir teklifte bulunur:

- Sen Mustafa Ağanın yanına bende Meryem Dudunun yanına oturalım. Sen Mustafa Ağanın bacağına ben de Meryem Dudunun bacağına dokunalım bakalım ne yapacaklar.

Hanımı "Olur mu öyle şey" dediyse de, Deli Fehi ısrarla "Ne olacak, kötü bir niyetimiz yok biraz eğleniriz." Der.

Evlerinde önceden kararlaştırdıkları gibi vaziyet alarak komşularına varırlar. Komşuları son muhabbetle karşılarlar. Hoşbeş ve ızzet ikramdan sonra deli Fehi hanımına başlama işareti verir. Deli Fehinin hanımı Mustafa Ağaya sokularak yavaşça bacağını çimcikler. Mustafa Ağa hafifçe irkilerek geri çekilir. Deli Fehi hanımına biraz sonra tekrarlamasını işaret eder. Hanımı da tekrarlar, Mustafa yine irkilerek uzaklaşmaya çalışır.

Deli Fehi:

- Mustafa Ağa niye gıvışdayıp duru yon, der.

Mustafa Ağa ;

- Canım biraz ayağım uyuşmuş da ondan, diyerek kaçamak cevap verir.

Deli Fehi'nin işarederiyle harekederin birkaç kez tekrarı üzerine Deli Fehi yeniden;

- Mustafa ağa deminden beri ne gıvışdayıp duruyon yahu[3] deyince, Mustafa Ağa ;

- Denmez ki bilâder ağaç... Denmez ki... der.

Ben Yanıyom da Bana Su Veren Yok...

1906'lı yıllarda Karaşoku mahallesi Tokdemirli Sokaktan Traşın Mehmet'in (Tarkobirlik'ten emekli, merhum) düğününde, çarşambayı perşembeye bağlayan gece, damadın evinde, komşu ve akrabalarıyla içkili bir eğlence düzenlenmişiir. Eğlenenler arasında Bulduğun Mustafa Ağa da vardır. Muzur komşuların sayesinde Mustafa Ağa hayatında ilk defa içki ile tanışır, biraz da fazla kaçırır. Eğlencenin sonlarına doğru içkinin etkisiyle misafirlerden biri rahatsızlanır. Rahatsızlanan misafiri aylıtmak için yakınlarından iki arkadaşı başından aşağı tersi ile su dökülüyorlarmış. Tam o sırada Bulduğun Mustafa Ağa bir köşede olup biteni seyre dalmış ve etrafındakilere serzenişe bulunuyormuş:

- Ooof off! Ben yanıyom da bana su döken yok!... Ben yanıyom da bana su döken yok!...

Bu deyiş, çağa zaman sesini duyuramayanlar ve derdini anlatamayanlara güzel bir örnek olmuştur.

Adam Olanlar Geçiyor...

1930-1940'lı yıllarda Tahmis Caddesinde aktarlık yapan, herkesin sevdiği Topal Veyis Ağa hazır cevaplığıyla ünlü imiş.

Birgün Tahmis caddesi ile Ada mahallesinde birçok gayrimenkulün sahiplerinden birisi, gelerek Ada Mahallesini göstermiş:

- Veyis ağa, şu gördüğün yerler kimin, diye çakırmadan övünmek istemiş. Veyis Ağa da fırsatı kaçırır mı ?

- Lan, yoluna doğru git, Aşağı inince (olunca) Ada Mahalleri sahibi olanlar geçsin demiyorlar! Adam olanlar geçsin! diyorlar diyerek güzel bir ders vermiş.

Şişe Alır Satar...

1950-1960'lı yıllarda arzuhalcilik yapan akşamcılardan Dabağın Şevket Efendi, annesiyle beraber bahçeli evlerinde, dul olarak yaşamaktadır. Yeniden evlenmek arzusuyla bir aday tespit eder. Ve aile ile görücü usulü görüşmeler sürerken, kız tarafı Şevket Efendiye gelerek "Biz de sizin evinizi ve annenizi görmek isteriz" der.

Belirli bir gün tespit edilir. Hafta içinde gündüz kız tarafı misafir edilir. Şevket efendi, annesine gerekli tembihatı yapmıştır. O gün akşam Şevket efendi iş dönüşü heyecanla annesine, misafirlerin izlenimlerini ve konuşmalarını sorar.

Anneci de başlar anlatmaya :

- Misafirler geldi, çay ikram ettim, ayran ikram ettim, çerez ikram ettim... İyice ağırladım.

- Ne konuştunuz?

- Gelmişten geçmişten bahsettik, evden çıkarken de bahçedeki boş şişe yağını sordular.

- Sen ne dedin?

- Şevkedim arıcık içer de onun şişeleri, dedim.

- Gız domuz garı, "Şevket şişe alır satar disane !" diyerek annesine kızar.

Tabii ki sonuç olumsuz tecelli eder...

1- Mali i bülle: Halk arasında, ondaki konuşulduğu sohbet biçimidir.
2- İstanbul'da oturan Nizipkili bir ipadamı.

yayınlarda kapadokya

M. Soner MENEKŞE*

Kitabın Adı: URGÜP CappaFantastica ÇEVRE-TARİH-İNSAN

Yazarın Adı: Tekin SÖNMEZ

Yayın Evi: Nit Media Communicatibar

ISBN: 0.9742598-2-5
Basım Tarihi: Ekim 2005
Basım Yeri: İstanbul
Boyutu: 11x18,5 cm
Sayfa sayısı: 198
Fotoğraf: 40

Yazar Sayın Tekin SÖNMEZ, Kars doğumlu öğretmen bir ailenin çocuğudur. İsveç Stockholm Üniversitesinde İsveç Edebiyatı ve sanat tarihi eğitimi almıştır.1978-79 yıllarında *Sonsuz Toplum Dergisi* 1991 yılı Berlin'de *Berlin Romanı*, 1994 yılı Çiçek Viking 1999 yılı *"Paris Bir Rüyadır"* 2004 yılı *Hayal Üçgeni* belgeseli, 2004 yılı *Kars Platosu Öyküleri*, 2005 yılı *"Ben Aras"* isimli romanı yayınlanan yazarın, yazarlık boyutunda önemli referanslarıdır.

Yazar Sayın Tekin SÖNMEZ Kapadokya için önemli bir belgesel özelliği olan bu kitabında; konuşan toplum yaratma başlığı altında derlediği söyleşileri, hızla ilerleyen insanların, içtenlikle yaptıkları söyleşiler olarak niteliyor. Yapıcıdan bahsederken, bilimsel konuları uzmanlarına bırakarak; konuşan bir toplum yaratma doğrultusunda pozitif bir gazetecilik örneği olma iddiasını, içeriğinde taşıdığını belirtiyor. Bölge araştırmalarında emeği geçen Mustafa KAYA, İsmet AKSOY gibi araştırmacıların görüşlerine vurgular yaparak, korunmacılık konuları işlenmektedir. Turizmin içinde olan STK temsilcileri, seyahat acentalarının görüşleri, kitaba çok önemli bir hareketlilik getirmiş. Bu ilerlerin kuramsal olmamasa revizle okunmasını sağlıyor. Daha da önemlisi bir boruhup bir dönem turizm piyasasının yaşanmış ve yaşanmakta olan sorunları, akademik çevreler için bakir araştırma konularının başlıklarını oluşturmaktadır.

Bölge turizminde önemli yerlerde faaliyet gösteren bazı işletme sahipleri yapılan konuşmalarda, ağırlıklı olarak tanıtım eksikliği, işsizlik sorununa rağmen turizm girdilerinde her geçen gün daha az girdi sağlandığı belirtilmektedirler. Bölgede yaşanmış olan ünlü kişilerle bölgeye kamuç olduğu münzevinin önemsiz ve bunların iyi işlenerek **"Marka-Dokya"** olma çalışmalarının el ele sürdürülmesi gibi özgün fikirler de vurgulanmış.

ŞİİR KITAPLARI

Kitabın Adı:
YORGUN TOPRAK YAŞAMIN SEYRİ

Yazarın Adı : İzzet ÇETİN
Yayın Evi : Can Yayınları
ISBN : 975-6358-55-6
Basım Tarihi : 2005 (II.Baskı)
Basım Yeri : İstanbul
Boyutu : 13,5x19,5 cm
Sayfa Sayısı : 142-156

Şiir kitaplarının yazarı Sayın İzzet ÇETİN 1943 yılı Nevşehir Merkez Güvercinlik köyü doğumludur. Nevşehir Öğretmen Okulu mezunu olan şair ön lisansını meslek içinde tamamlamıştır. Daha önce yazdığı şiirleri OYUN adlı bir kitapta yayınlandı. 2005 yılına dek olan şiir çalışmalarını YAŞAMININ SEYRİ, SEVGİ BOYU YOL, YORGUN TOPRAK adlı üç kitapta topladı.

İnsan ilişkilerinin eski içtenliğine özlem, doğa ve toplumsal konuları işleyen şair hemşehrimizin şiirlerinde yöremizin kıraç topraklarının o baskın atmosferini görmemek mümkün değil.

Bunlardan "Yorgun Toprak" adlı daha çok doğayı yansıtan şiirlerden oluşan kitabından seçtiğimiz bir şiir (sayfa 107) :

GÖRÜNTÜNÜN ÖYKÜSÜ

Nice Yaprak
Nice Gazel
Sonbaharda uçup giden
Nice çirkin
Nice güzel
Bu dünyadan göçüp giden

Şair ikinci kitabı Yaşamanın Seyri adı altında kaleme aldığı şiirleri özellikle yaşama dair felsefi duyguları yansıtıyor. Bu kitabından bir şiir (sayfa 50) :

YAŞANMIŞLIK

Türkü türkü anlatır
Sonlar ilki anlatır
Her biri satır satır
Öyküleşip şiirleşip
Bize bizi anlatır

---

*Folklor

BASINDA NEVŞEHİR

NEVŞEHİR BELEDİYESİ'NDEN SATRANÇ KURSU

Nevşehir Belediyesi, Kapadokya Eğitim Merkezi ve Yerel Gündem 21 genel sekreterliği bünyesinde, il genelinde profesyonellerden bir satranç grubu oluşturulmuştur. Grubumuz il genelinde, 12 yaş üstü herkese satranç eğitimi verecektir. Kayıtlar 1 Ocak tarihinde, Paşa Konağında başlayacak olup, kontenjan sınırlı tutulmaktadır. Satranç öğrenmek isteyen herkesin katılımını bekliyoruz. Kursiyerlerimizden hiçbir ücret alınmayacaktır.

Satrancın yararları ile Milli Eğitimin de temel amaçlarının çoğu ortaktır. Türk Milli Eğitimi'nin öğrenciler tarafından kazanılmasını istediği temel davranışlardır. Bu kadar pozitif etkisi olan bir araç kesinlikle bir "EĞİTİM ARACI"dır. Yeryüzünde başka hiçbir araç, bu kadar olumlu davranışların hepsini birden bireylere kazandıramaz! Öyleyse, çocuklarımızın olabildiğince küçükyaştan başlayarak "Kişilik gelişiminde satrancın pozitif etkilerinden yararlanma "amaçlanmalı, çocuklarımızın olumlu davranışlar sergilemelerini sağlamaya çalışmalı bu amaç bir "görev" olarak benimsenmelidir.

EMİNE TEYZE HEM OKUYUP HEM YAZACAK

Nevşehir Belediyesi tarafından oluşturulan Gençlik Meclisi Yerel Gündem 21 bünyesinde yetişkinlere yönelik açılan okuma yazma kursuna 25 yetişkin kursiyer katıldı. Kursiyerlere haftada 3 gün 4'er saat sürecek olan kurs 3 ay verilecek. Kursa katılanlardan Emine GÜNEŞ(62) "Bugüne kadar okuma yazma bilmiyordum. Belediye sayesinde okuma yazma öğreniyorum. Çok muduyum, 6 çocuğumdan 19 torunum var. Bugüne kadar hayatın koşuşturmacı içinde okuyup yazmaya bir türlü fırsat bulamadım. Ama azmettim hem yazacağım, hem de okuyacağım diyerek duygularını belirtti. Kurs 3 aşamada yapılıyor, 1'inci kademece hiç okuma yazma bilmeyenler, 2'nci kademe aile içi eğitim ve 3'üncü kademe olarak da anne ve çocuk kursları şeklinde. Okuma yazma öğretecek öğretmenler Fatma AVCI, Meral GÖKHAN ve Remzi BAŞBUĞ "Kursiyerlerimiz şimdiden öğrenmeye başladılar. Yetişkinler okuma ve öğrenmeye daha istekli, bizde bu öğrenme isteklerine elimizden geldiğince karşılık veriyoruz. İnşallah 3 aylık kursiyerlik sonunda Emine teyze ve arkadaşları hem okuyup hem de yazmayı öğreneceklerdir." dediler.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE BURS

Nevşehir'in çalışkan Belediye Başkanı Hasan ÜNVER şehri güzelleştirmesinin yanında, eğitimi ve öğrencileri de ihmal etmiyor. Eski hal binası ve Valilik binasının önündeki parkın gelirlerini üniversite öğrencilerine burs

olarak vereceklerini söyleyen Belediye Başkanı ÜNVER "Biz şehrimizin her kesimini düşünüyoruz. Eski sebze hali Valilik karşısındaki otoparkın gelirlerini Nevşehirli üniversite öğrencilerine burs olarak vereceğiz.

TÜRKİYE YAZARLIK YARIŞMASI YAPILIYOR

Merkezi İstanbul'da bulunan KASHNA Eğitim Danışmanlık grubu tarafından "Yazar mısın" konulu Türkiye Yazarlık yarışması düzenleniyor. Müracaatların 21.10.2005-21.06.2006 tarihleri arasında yapılacağını söyleyen yarışmayı düzenleyen grubun yetkilileri yapıkları açıklamada yarışmanın deneme, hikaye, mizah, roman, şiir dalında olmak üzere toplu beş dalda yapılacağını belirtiler. "Yarışmaya katılma şartları konusunda öğrencilerin kendilerine ulaşan kitaptaki boş bırakılan sayfalarına eserlerini yazarak bize bu süre içerisinde ulaştırmaları gerekmektedir." Ayrıca bu yarışmaya şehrimiz gençlerinin de katılmalarını isteyen

Nevşehir Belediye Başkanı Hasan ÜNVER'de şöyle dedi "Böyle bir yarışmanın olacağını duyduğumda çok heyecanlandım, yarışma komitesine ulaştım benim şehrimin gençleri çalışkandır, zekidir ben de bu yarışmaya katılmalarını istiyorum dedim ve ranesi 5 YTL'den 5 bin adet yarışmaya katılma formu (kitapçığı) istedim. Şu anda formlar Belediyemize geldi, önümüzdeki günlerde ilgilenen tüm öğrencilere okullarımız aracılığıyla dağıtacağız" dedi. Ayrıca kitabın giriş sayfasında Nevşehir Belediye Başkanı Hasan ÜNVER'in öğrencilere yönelik yazdığı bir de mektup yayınlandı.

NEVŞEHİR'DE 2. DÜNYA BARIŞ KONFERANSI HAZIRLIĞI

Nevşehir Belediye Başkanı Hasan ÜNVER, ilki geçen yıl Nevşehir'de düzenlenen Dünya Barış Konferansı'nın ikincisine, dünyanın çeşitli ülkelerinden 50 belediye başkanının katılacağını bildirdi.

ÜNVER, yaptığı açıklamada, 2005 yılının belediye çalışmaları ve hükümet politikaları açısından oldukça verimli geçtiğini belirtti, ilkini geçen yıl gerçekleştirdikleri Dünya Barış Konferansı'nın bu yıl daha kapsamlı olarak yapılması için çalışmalara başladıklarını ifade eden ÜNVER, şunları kaydetti: "İlimizin uluslararası bir barış konferansı merkezi olması açısından 2005 yılında çok önemli gelişmeler yaşadık. Dünyanın dört bir tarafından gelen belediye başkanları, buradan tüm dünyaya barış mesajlarını ulaştırdılar. Bu yıl düzenleyeceğimiz konferansa da dünyanın 50 seçkin belediye başkanı katılacak."

ÜNVER, 2007 yılında yapacakları 3'üncü konferansa, 5 bin belediye başkanının katılmasını planladıklarını kaydetti.

NEVŞEHİR'E 2006 DA ÜNİVERSİTE SÖZÜ

Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, gönüllerinden bütün illere üniversite kurulmasının geçtiğini ve 2006'da Çankırı, Nevşehir, Kilis, Karaman, Karabük, Siirt, Ağrı, Bilecik, Artvin ve Sinop illerinde 10 yeni üniversite kurulacağını da ifade etti. Bakan Çelik, tasarının kanunlaşmasının ardından yaptığı konuşmada, "Mevcut

üniversitelerimizin çok sayıda eksikleri var. Bu eksikleri tamamlamak boynumuzun borcudur. Mevcut üniversitelerimizin kadro eksiklerini gidermek için bir çalışma yapıyoruz. 124 fakülte ve yüksekokul kuruldu. 35 enstitü, bu tasarıyla kurulmuş bulunmaktadır. Bunların ülkemize inşasına hayırlı olmasını diliyorum" dedi.

Kapadokya'nın Türküsü Yine Bozkır'dan Gelecek

Türk halk müziği dinleyicisine adını, önce 'Aşkından Ölsem' adlı albümüyle duyurdu. Sonra, içinde Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli ve M. Kemal Atatürk'ün sözlerinin yer aldığı, Nevşehir Uluslararası Barış Konferansı anısına yapılan 'Barış Türküsü' adlı eseriyle...

Nevşehirli Türk halk müziği sanatçısı Serkan Vural, sanatsal üretiminin üçüncü durağında, memleket Nevşehir ile Kırşehir, Kayseri, Aksaray ve Niğde'den derlediği türküleri, müzikseverlere ulaştırmaya hazırlanıyor. Kapadokya bölgesindeki şehirleri köy köy dolaşan sanatçının niyeti, yörenin derlenmemiş veya derlendiği halde TRT repertuar arşivlerinde kalmış türkülerini gün yüzüne çıkarmak. Sanatını bu müziğin otantik ve geleneksel teamüllerine uygun olarak hem yorumcu, hem bağlama sanatçısı olarak icra eden Serkan Vural'ın yüklenmek istediği misyon bir bakıma, 1940'lı yılların 15-20 milyonluk Türkiye'sinde türkü plakları yüz binler satan Nevşehirli Refik Başaran'ın bayrağını devralmak... Sanatçı ile önümüzdeki zamanlarda yayınlanacak bu albümünü, bu albüm için verdiği çabayı ve 'Barış Türküsü'nü konuştuk.

27 yaşında genç bir sanatçı Serkan Vural. Çocukluğu, okul korolarında yer alarak ve yörenin türkülerini dinleyerek geçmiş. Bağlamayı eline aldığında ise on yaşındaymış. Sonra da hiç bırakmamış zaten bağlamanın. Gülşen Kurtu'yu, çalıp söylediği türküleri her dükkândan, her arabadan yükselen Neşet Ertaş'ı dinlemiş daha çok. İlk başlarda söylemezmiş pek, çalmak daha güzel gelirmiş çünkü. 2000 yılında Kültür Bakanlığı Devlet Türk Halk Müziği Korosu'nun açığı sınavı kazanınca 'toplu halde türkü söyleme'nin zorluğunu öğrenmiş, nota ve solfej bilgisini ilerletmiş. Bayram Bilge Tokel bağlama hocası olmuş sonra. Tokel, saz çalışı ve söyleyişi bakımından arkadaşlarının kendisine benzemiyorlar Neşet Ertaş ile yakinen tanışıp görüşmesine yardımcı olmuş. Ve hocası Tokel sormuş bir gün: 'İnce bir nokta var, meşhur mu olmak istiyorsun, sanatçı mı?' İkincisini seçmiş Serkan Vural; halen, ikinci şıkkın icaplarını yerine getirmenin zorluklarıyla meşgul...

Refik Başaran'ın Tahtına Talip

Serkan Vural önümüzdeki zamanlarda yayınlamayı planladığı türkü albümü için bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışıyor şu günlerde. Kapadokya bölgesinde yer alan birçok ilçe, belde ve köyü dolaşıp yörenin türkülerini ilk kaynaklarından bulmaya, derlemeye, aktarmaya çalışıyor. Nevşehir Belediyesi'nin de kadrolarıyla daha da hızlanan bu çalışmaların sonunda, sanatçının yayınlayacağı albümde Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Aksaray ve Niğde illerini kapsayan yörenin gün yüzüne çıkmamış ya da az bilinen türküleri yer alacak. 'Neden pek çoğları gibi popüler türkülerini yorumlamıyor da, yörenizin pek bilinmedik türkülerini gün yüzüne çıkarmak için Kapadokya'yı köy köy geziyorsunuz?' sorumuzu Vural şöyle cevaplıyor: 'Bu topraklardan Refik Başaran diye bir usta geçmiş. Ülkenin toplam nüfusunun 15-20 milyon olduğu bir dönemde plakları yüz binler satmış. Günümüzde bütün imkanlara rağmen 50 bin satan star sayılıyor. Hakkında yazılıp çizilse de adı ve eserleri sönük kaldı bence. Bu türkülerin tekrar hayata dönmesi lazım, çabam bunun için. Onun o dönemde yakaladığı yükselişi ben de isterim. Kendimi bu manada azimli ve sabırlı buluyorum. Hedeflerinize yokta siz de yoksunuz. Bunun yolu, Kapadokya'yı köy köy gezmekten geçiyorsa onu yapıyorum. Kapadokya'daki herbesle görüşmem gerekirse onu da yaparım.'

Görünen o ki 'Aşkından Ölsem' adlı ilk albümüne ve bu çalışmalara bakıldığında sanatçının tavır ve duruşu, popüler ve geçici olandan özel ve kalıcı olana daha da yaklaşacak. Vural, bu tespitin doğru olduğunu ifade ediyor ve bugün pek çok sanatçının albümünün yapımında ve eserlerin seçiminde tek söz sahibi olmadığını hatırlatarak şöyle diyor: "Yapımcı satış kaygısından dolayı hızlı tüketilen eserler istiyor, sanatçılar da bunları okumak zorunda kalıyor. Açıkçası söylediğiniz manada birkaç

eserim vardı önceki albümde. Ama onları da kendim seçtim ve isteyerek okudum. Bu açıdan muduyum. Kendi çekirdek kadromla kurduğum firmamdan, aynı rahadık ve güvenle, dediğiniz gibi daha kalıcı günlük olmayan eserlerden oluşan ikinci albümümü çıkaracağım."

NEVŞEHİR'E ASPENDOS YAPILIYOR!

Nevşehir'in özlemleri birer birer gerçekleşiyor. Eski Nesreks'in bahçesinde atıl bir durumda bulunan lojmanlar Nevşehir Belediyesi tarafından yıkıldı.

Hanım konağının yanı başında bulunan yıkılan lojmanların yerine buradaki kod farkından faydalanılarak alt kata 400 kişilik açık Aspendos Anfi Tiyatrosu gibi bir anfi tiyatro yapılacak diyen, Nevşehir Belediye Başkanı Hasan ÜNVER, sözlerini şöyle sürdürdü. "Nevşehir'imizin yıllardan beri, toplantılar konserler için sıcaklık bir mekana, Anfi Tiyatroya ihtiyacı vardı. Bir de ilimize yakışır bir anfi tiyatroyu yapmak için Nesreks'in bahçesinde atıl durumda bulunan eski lojmanları yıktık. burada anfi tiyatro yapmak için çalışmalara sıcak verdik. Bu bölgemizde 1500 m² alanda yapacağımız anfi tiyatro 400 kişilik olacak, tamamı Nevşehir taşından, ancak Nevşehir taşının tüm renkleri ve Nevşehir mimarisini kullanılarak yapacağımız zemin katlı anfi tiyatronun üst kısmına da Belediye Müzik Cemiyetini ve Belediyemiz bando takımıyla, mehter takımı için yine Nevşehir taşından bir bina yapacağız.

Alt kata yapacağımız Aspendos benzeri anfi tiyatronun oturma yerleri Nevşehir taşından olacak, önlerde masa ve benzeri bir şey olmayacak. Oturulacak basamakların üzerine yine o atmosfere uygun ahşap yerleştireceğiz. Bu anfi tiyatro Mayıs veya en geç Haziran ayında bitirilerek Nevşehirli hemşehrilerimin hizmetine sunulmuş olacaktır, konuyla ilgili olarak arkadaşlarımız tüm hızıyla çalışmalarını sürdürmekedirler." dedi.

İlköğretim Öğrencilerine Bilgisayar Kursu

Tadilat çalışmaları son aşamaya gelen binanın artık kısa bir süre sonra hem Zabıta Müdürlüğü hem de İlköğretim çağındaki öğrencilere yönelik bilgisayar kursu binası olarak açılması bekleniyor.

Nevşehir Belediye Başkanı Hasan ÜNVER yapılı açıklamada şunları dile getirdi; "Daha önce Askeri Gazino olarak kullanılan bu binayı belediyemize tahsis ettik. Hemen akabinde tadilat çalışmalarına başladık ve ardından da önceden planladığımız Zabıta Müdürlüğü, Trafik Müdürlüğü ve İlköğretim çağındaki Öğrencilere 65 bilgisayarlı bir Bilgisayar Evi ile birlikte kurs açmayı hedeflemiş idik. Binamızın bakım ve onarımı artık son aşamaya geldi. Kısa bir süre sonra vatandaşımıza daha iyi ve kaliteli hizmet sunmak için Paşa Konağı yanındaki bu binamızı da hizmete açmayı hedefliyoruz." dedi.

'Barış Türküsü'ne Hacı Bektaş-ı Veli Ilham Verdi

Uluslararası Nevşehir Barış Konferansı amanna sözlerini yazdığınız ve bestelediğiniz 'Barış Türküsü' nasıl bir tecrübeydi sizin için, ondan geriye ne kaldı?

Bu görevi bana verenlere müteşekkirim. Üstesinden gelmek için de çok düşündüm, uğraştım. Hatta bir gün Hacı Bektaş'ın türbesine gittim. Onun için dua edip ona 'hikmetinden bir şey ver, zor durumdayım' dedim. Türbesinin duvarındaki alın sözleri bana rehber oldu: 'Düşmanınızın da insan olduğunu unutmayınız.' Bu sözden yola çıkarak daha da yoğunlaştım. Atatürk'ün sözü 'Yurtta sulh, cihanda sulh' sözü son noktayı koydu. Söz ve besteden sonra, tanınmış saz sanatçılarıyla kayda girdik ve eseri tamamladık. 'Düşmanınızın da insan olduğunu unutmayınız' sözünü İngilizce, Arapça, Fransızca, Rusça, İspanyolca ve Türkçe olmak üzere altı dilde tekrar ettik. Bu eser şimdi beni daha niteliklli ve kalıcı eserler yapmaya zorluyor.

'Barış Türküsü' ismarlanmış bir eserdi. Böyle bir üretim süreci yaşayan eserlerin amaçlanan işlevinin dışında kendini dilde, kulaklarda yaşatması ne kadar mümkün?

Ismarlamadan ziyade belli bir oluşumun ardından yapılman gereken bir öğe diye değerlendirsek daha doğru olur. Nevşehir dünya barış kenti olarak ilan edildi ve tarih boyunca da böyle kalacak. 'Barış Türküsü' o barış adına yazılmış bir eser olarak var olacak. Ben bunları söylerken, 'ne kadar da eminsiniz' diyebilirsiniz. Ama düşünün ki bu sözleri yaklaşık 800 sene evvel Hacı Bektaş-ı Veli söylemiş. Geçerliliği tartışılmaz. Bu eserin amaca yönelik bir işlevi yok ayrıca. Sadece savaş zamanlarında mı söylenmeli sizce? Amaç, her zamana her döneme damganı vuran bir eser olarak kalacağına yöneliktir. Bu eserde ayrıca tavsiyeler, doğru insan olmanın gerekleri, hatırlatmalar var. Yanılıyor muyum?

04.12.2005
Burhan EREN

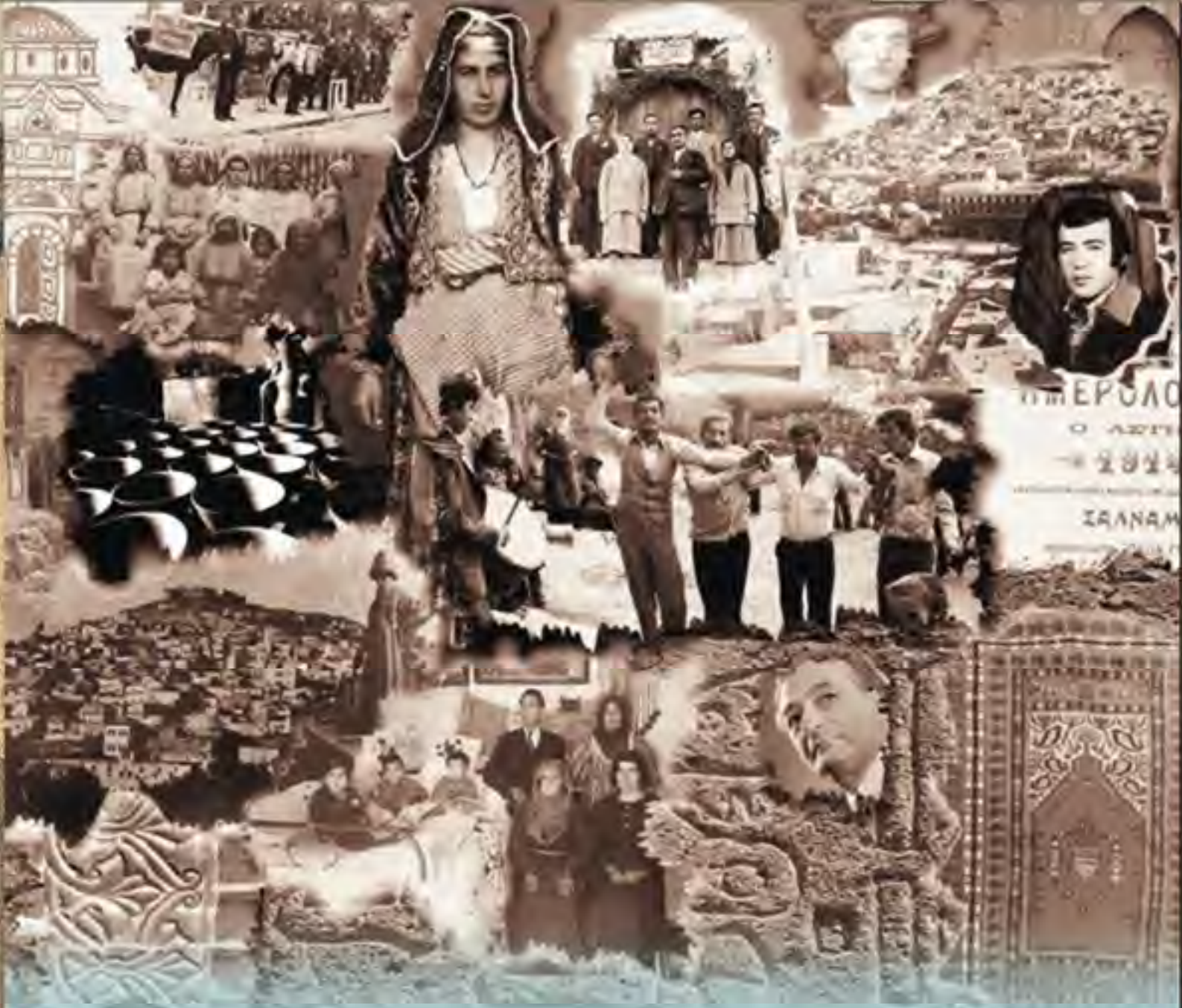

Belediyemiz tarafından hazırlanmakta olan "NEVŞEHİRİMİZ'İN KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ" için elinizde bulunan resim, belge, bilgi, fotoğraf ve her türlü dökümanının geriye teslim edilmek kaydı ile hazırlayacağımız eserimize katkıda bulunmanızı bekliyoruz.

Katkıda bulunacağınız bu eserler arasında uygun görülenler, jüri tarafından ödüllendirilecektir.

İlginize şimdiden teşekkür ederim.

Hasan ÜNVER
Nevşehir Belediye Başkanı